

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**KÜRESEL REKABETÇİLİK ENDEKSİ VERİLERİNE
GÖRE TÜRKİYE İLE AVRASYA ÜLKELERİNİN
REKABET GÜCÜNÜN PROMETHEE GAIA
YÖNTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mehmet KARAHAN

HAZIRLAYAN
Sariye PEŞMEN

ELAZIĞ-2020

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

KÜRESEL REKABETÇİLİK ENDEKSİ VERİLERİNE GÖRE
TÜRKİYE İLE AVRASYA ÜLKELERİNİN REKABET GÜCÜNÜN
PROMETHEE GAIA YÖNTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mehmet KARAHAN

HAZIRLAYAN
Sariye PEŞMEN

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Murat SUNKAR
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Küresel Rekabetçilik Endeksi Verilerine Göre Türkiye İle Avrasya Ülkelerinin
Rekabet Gücünün Promethee Gaia Yöntemiyle Karşılaştırılması****Sariye PEŞMEN****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İşletme Anabilim Dalı****Elazığ-2020; Sayfa: X+102**

Küreselleşme, uluslararası ilişkilerdeki aktörlerin öneminde değişikliklere neden olmuştur. Yenidünya düzeninin yeni teması da küresel rekabettir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle hem ulusal hem de uluslararası alanda rekabette değişiklikler meydana gelmektedir. Küresel rekabette avantaj elde etmek, farklılaşmak ve yatırımcılar için en cazip koşulları sunmak gibi unsurların önemi artmış ve bu gibi unsurları tesis etmek ülkeler açısından adeta bir zorunluluk olarak algılanmıştır. Tüm dünyada ülkelerin temel amacı; rekabetçi bir kimliğe sahip olarak ülke kalkınmasını, halkın değişimlerden zarar görmeksizin mevcut düzenlerini, refahlarını koruyabilmektir. Bu düşünceden hareketle rekabet gücünün çok boyutlu olduğu ve birçok faktörün ülkelerin ve işletmelerin rekabet gücünü etkilediği konusunda fikir birliği bulunmaktadır.

Bu çalışmada; her yıl yayımlanan Küresel Rekabetçilik Endeksi (WEF) 2019 verileriyle Türkiye ve Avrasya ülkelerinin (Azerbaycan, Rusya, Kazakistan, Gürcistan, Ermenistan, Tacikistan, Ukrayna, Moldova ve Kırgızistan) Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden biri olan Promethee aracılığıyla rekabetçilikte her ülkenin sahip olduğu kriterler belirlenmiş ve bu kriterlerin arasında detaylı bir karşılaştırma yapılarak en iyi alternatifler sıralaması elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekabetçilik, Küresel rekabetçilik, Promethee, Uluslararası rekabet, Rekabetçilik endeksi

ABSTRACT**Master's Thesis****Comparison Competitiveness of Turkey with the Eurasian country with
Promethea Gaia Method According to Global Competitiveness Index Data****Sariye PEŞMEN****Fırat University****Institute of Social Sciences****Department of Business****Elazig-2020 Pages: X + 102**

Globalization has caused changes in the importance of actors in international relations. The new theme of the new world order is global competition. With the effect of globalization and technological developments, changes occur in competition both in the national and international arena. The importance of factors such as gaining advantage in global competition, differentiation and offering the most attractive conditions for investors has increased and establishing such elements has been perceived as a necessity for countries. The main purpose of countries all over the world is to maintain the development of the country by having a competitive identity and to protect the existing order and welfare of the people without harming the changes. Based on this idea, there is a consensus that competitiveness is multi-dimensional and that many factors affect the competitiveness of countries and businesses.

In this study, the data of the Global Competitiveness Index (WEF) 2019 published annually were used and Turkey and the countries of Eurasia (Azerbaijan, Russia, Kazakhstan, Georgia, Armenia, Tajikistan, Ukraine, Moldova and Kyrgyzstan) multi-criteria decision-making methods in competitiveness through Promethean, one of the criteria that have been identified and by making a detailed comparison between these criteria, the best alternatives ranking was obtained.

Keywords: Competitiveness, Global competitiveness, Promethea, International competition, Competitiveness index

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
TABLOLAR LİSTESİ	VIII
ÖN SÖZ	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. REKABET GÜCÜ KAVRAMI, TANIMLAR.....	3
1.1. Rekabet Kavramı, Tanımı ve Gelişimi.....	3
1.2. İktisat Okullarının Rekabet Kavramına Bakışı	4
1.2.1. Klasik İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı	4
1.2.2. Neo-Klasik İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı	6
1.2.3. Avusturya İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı	6
1.2.4. Keynesyen ve Yeni Keynesyen İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı.....	7
1.2.5. Schumpeteryan Rekabet Kavramı	7
1.2.6. Porter'a Göre Rekabet Kavramı	8
1.3. Rekabet Gücü Tanımları	10
1.3.1. Firma Düzeyinde Rekabet Gücü	12
1.3.2. Endüstriyel Rekabet Gücü	14
1.3.3. Bölgesel Rekabet Gücü	15
1.3.4. Ulusal Rekabet Gücü	18
1.3.5. Uluslararası Rekabet Gücü	19

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ VE ÖLÇME METODLARI.....	21
2.1. Küreselleşen Dünya ve Rekabet Gücü	21
2.2. Küreselleşme ve Rekabet Gücü İlişkisi.....	21
2.3. Uluslararası Düzeyde Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler	22
2.3.1. Makro Ekonomik Göstergeler	23
2.3.1.1. Yatırım ve Tasarruflar	24

2.3.1.2. Enflasyon Düzeyi.....	25
2.3.1.3. Döviz Kuru Politikası	25
2.3.2. Kamu Ekonomisinin Yapısı, Büyüklüğü, Kalite ve Etkinliği	26
2.3.3. Dış Ticaret Politikası ve Dışa Açıklık Düzeyi	26
2.3.4. Üretim Maliyetleri ve Birim İşgücü Maliyeti.....	27
2.3.5. Verimlilik	28
2.3.6. Uluslararası Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Devlet Politikaları	29
2.3.7. Vergi Düzenlemeleri ve Ekonomide Kayıtdışılığın Azaltılması.....	30
2.3.8. Hukuki Altyapının Güçlendirilmesi	31
2.3.9. Mülkiyet Haklarının Oluşturulması ve Güçlendirilmesi	32
2.3.10. Finansal Sistemin Geliştirilmesi.....	33
2.3.11. Enerji, Ulaştırma ve Üretim Altyapısının Geliştirilmesi	33
2.3.12. Beşeri Sermaye ve Eğitim Göstergelerinin İyileştirilmesi	34
2.3.13. Coğrafi Konum, Demografik ve Sosyo-Kültürel Yapı.....	36
2.3.14. Ar-Ge, Yenilik, Teknolojik Gelişme	36
2.4. Rekabet Gücü Ölçme Metodları.....	38
2.4.1. Uluslararası Rekabet Gücü Endeksleri	39
2.4.1.1. Küresel Rekabet Gücü Endeksi	39
2.4.1.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD) Endeksi.....	42
2.4.1.3. OECD Tarafından Yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Araştırması.....	44
2.4.1.4. UNIDIO Rekabetçi Endüstriyel Performans (CIP) Endeksi.....	45
2.4.1.5. Ekonomik Özgürlük Endeksi.....	46
2.4.1.6. Yozlaşma Algılama Endeksi	47
2.4.1.7. İş Yapma Endeksi	48
2.4.1.8. Dünya Bankası Yönetim Göstergeleri	48
2.5. Karar Verme Yöntemleri.....	49
2.5.1. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri	50
2.5.1.1. Promethee Yöntemi	52
2.5.1.2. Promethee Yönteminin Kullanım Alanları	53
2.5.1.3. Promethee Yönteminin Çözüm Adımları	53
2.5.1.3.1. Alternatiflerin, Kriterlerin ve Ağırlıkların Belirlenmesi.....	53
2.5.1.3.2. Kriterler için tercih fonksiyonların tanımlanması	54
2.5.1.3.3. Ortak tercih fonksiyonların belirlenmesi	56

2.5.1.3.4. Tercih indekslerinin belirlenmesi.....	57
2.5.1.3.5. Alternatifler için pozitif ve negatif üstünlüklerin belirlenmesi.....	58
2.5.1.3.6. PROMETHEE 1 ile alternatifler için kısmi önceliklerin belirlenmesi.....	59
2.5.1.3.7. PROMETHEE 2 ile alternatifler için tam önceliklerin belirlenmesi	60
2.5.1.4. Promethee 'nin Avantaj ve Dezavantajları	60
2.6. Rekabet Edebilirlik Endeksinin Kırkıncı Yılında Yeni Yöntem.....	61
2.7. Küresel Rekabetçilik Endeksi ve Türkiye.....	63
2.8. Avrasya Bölgesine İlişkin Bilgiler	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE İLE AVRASYA ÜLKELERİNİN REKABET GÜCÜNÜN PROMETHEE-GAIA YÖNTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

UYGULAMASI.....	70
3.1. Literatür Çalışması	70
3.2. Araştırmanın Amacı	73
3.3. Çalışmanın Metodolojisi	74
3.4. Araştırmada Kullanılan Veriler.....	75
3.4.1. Araştırmada İncelenen Alternatifler (Ülkeler)	75
3.4.2. Araştırmada Kullanılan Kriterler.....	77
3.5. PROMETHEE GAIA Yöntemiyle Avrasya Ülkelerinin Performanslarının Değerlendirilmesi ve Türkiye ile Karşılaştırılması	82
SONUÇ	91
KAYNAKLAR	93
EKLER	101
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	101
ÖZ GEÇMİŞ	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Rekabet Gücü Kavramları Piramidi	11
Şekil 2. Bölgesel Rekabet Gücü Piramit Modeli	15
Şekil 3. Küresel Rekabet Gücü Endeksinin Alt Bileşenleri	39
Şekil 4. Karar Analiz Yöntemlerinin Sınıflandırılması	50
Şekil 5. Veri Matrisi	53
Şekil 6. Tercih Fonksiyonu.....	55
Şekil 7. Ortak Tercih Fonksiyonlarının Şematik Gösterimi	56
Şekil 8. Ortak Tercih Fonksiyonlarının Gösterimi	57
Şekil 9. A alternatifi için hesaplanan pozitif ve negatif üstünlük.....	58
Şekil 10. Türkiye'nin 2019 yılı Küresel Rekabetçilik Endeks verileri.....	66
Şekil 11. Promethee I (Kısmi Sıralama).....	83
Şekil 12. Promethee II (Tam Sıralama).....	84
Şekil 13. Avrasya Ülkelerinin Performanslarının GAIA Grafik Gösterimi	86
Şekil 14. Türkiye Alternatifinin Profili	88
Şekil 15. Rusya Alternatifinin Profili	88
Şekil 16. Tacikistan Alternatifinin Profili	89
Şekil 17. Kriterlerin Alternatifleri Etkileme Düzeyleri ve Yönleri).....	90

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Makroekonomik Değişkenlerin Rekabet Gücü ve Büyüme Üzerindeki Etkileri.....	24
Tablo 2. Uluslararası ve Ulusal Rekabet Endeksleri.....	38
Tablo 3. Küresel Rekabet Gücü Bileşenlerinin Kapsamı.....	41
Tablo 4. WEF Endeksi Ağırlıklandırmalar ve Ülkelerin Gelişme Aşamaları	42
Tablo 5. IMD'ye Göre Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler	43
Tablo 6. 2018 IMD Rekabetçilik Sıralaması	44
Tablo 7. Çok Kriterli Karar Verme Problemleri ve Teknikleri.....	51
Tablo 8. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 4.0 Başlıkları	63
Tablo 9. Yeni küresel rekabet endeksinde kategoriler	64
Tablo 10. Yeni Küresel Rekabet sıralamasında ilk 10 ülke	65
Tablo 11. Küresel Rekabetçilik Endeksi 4.0 ve Türkiye	65
Tablo 12. Etkinleştirici Çevre ve Alt Kriterleri	78
Tablo 13. Beşeri Sermaye ve Alt Kriterleri	79
Tablo 14. Piyasalar ve Alt Kriterleri	80
Tablo 15. İnovasyon Ekosistemi ve Alt Kriterleri	81
Tablo 16. Alternatifler ve Kriter Değerleri (Başlangıç Tablosu).....	82
Tablo 17. Promethee II Sıralama Tablosu.....	85

ÖN SÖZ

Bu çalışmada bir ülkenin rekabet gücünü artırmak için, uygulanacak politikaların önemine vurgu yapılırken, bu politikaların ne olduğunu ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Rekabet gücünün ekonomik göstergelerle ilişkisi ve büyümeye etkisini ortaya koymuştur. Çalışmanın uygulama bölümünde Türkiye ile Avrasya Ülkelerinin rekabet gücü Promethee-Gaia yöntemiyle karşılaştırılmış ve performans değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma hem ekonomik karar birimlerine hem de literatüre önemli katkılar sunmaktadır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde, bana eksik olduğum yerlerde desteklerini esirgemeyen ve verdiği bilgilerle beni aydınlatan, ufukumun genişlemesini sağlayan ve her zaman yanımda olan danışmanın Doç. Dr. Mehmet KARAHAN' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AEB	: Avrupa Ekonomik Birliği
ÇKKV	: Çok Kriterli Karar Verme
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ELECTRE	: Elemination and Choice Translating Reality English
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMD	: Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KOBİ	: Küçük Orta Büyük Ölçekli İşletmeler
KRE	: Küresel Rekabetçilik Endeksi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatının
PROMETHEE	: The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation
TOPSIS	: Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı
UTM	: Uluslararası Ticaret Merkezi
WEF	: Dünya Ekonomi Forumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Küreselleşme olgusunun sınır tanımadığı, ülkelerin birbirlerine giderek yakınlaştığı günümüzde rekabet gücü de önemini giderek artırmaktadır. Ülkeler ekonomik büyüme süreçlerini sağlamada ekonomik, politik ve sosyal avantajlarını daha fazla kullanır hale gelmişlerdir. Bu çerçevede gelişmiş ülkeler mevcut konumlarını korumaya çalışırken, geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ise rekabet güçlerini artırmaya çalışarak küresel dünyada kendilerine bir yer edinmeye ve gelişmiş ülkelerle olan mesafeyi kapatmaya çalışmaktadırlar. Ekonomik büyüme kapsamında rekabet gücünün elde edilmesiyle ulaşılması hedeflenen, ülkede yaşayan bireylerin veyahut toplumsal gelirin ve refahın artırılarak belli bir düzeye çıkarılması ve böylece vatandaşlara daha iyi bir yaşam standardı sunulmasıdır. Diğer taraftan rekabet gücü göstergelerinin farklılığı, kullanılan zaman aralığı ve ülke çeşitliliği ile kullanılan analiz yöntemleri, konunun daha fazla tartışılmasına ve politika önerilerinin artmasına olanak sağlamaktadır. Geliştirmekte olan orta gelirli ülkelerin rekabet güçlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin belirlenmesi, hangi alanlarda rekabet güçlerinin yüksek, hangi alanlarda düşük olduğunun incelenmesi, gerekli iyileştirmelerin yapılması açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla rekabet gücünün ve belirleyicilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri son yıllarda giderek artan şekilde tartışılmakta ve çeşitli çalışmalara konu olmaktadır.

Bu doğrultuda hazırlanmış olan bu çalışmada, Avrasya ülkelerini WEF'in hazırladığı rekabetçilik endeks raporunun verileriyle rekabet gücünü etkileyen kriterler Promethee yöntemiyle ülkelerin rekabetine olan etkisi ve sonuçları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda ülkelerin rekabetçilikte birbirlerine karşı üstünlükleri ve eksiklikleri yönünden karşılaştırması yapıp buna göre sıralamaya gidilmiştir. Böylelikle iktisat literatüründe son dönemlerde yoğun olarak ele alınmasına rağmen hala yeterli düzeyde yer almayan "rekabet gücü ve ekonomik büyüme" alanına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; öncelikle rekabet gücünün tarihsel gelişimi, tanımı, iktisat ekollerinin yaklaşımı ve önemi ifade edilmiştir.

İkinci bölümde ise küreselleşme ve rekabet gücü ilişkisi, uluslararası rekabet gücünü etkileyen faktörler ve yaygın olarak kullanılan rekabet gücü ölçme metotlarından bahsedilmiştir. Son kısımda ise ÇKKV yöntemleri ve promethee yöntemi ele alınmıştır. Yeni yöntem olan Küresel Rekabetçilik Endeksi 4.0 yöntemi tanıtılıp bu endeks

verileriyle Türkiye'nin rekabet ve ekonomik büyüme durumu incelenmiştir. Son olarak Avrasya Bölgesine ilişkin genel bilgiler verilmiştir.

Son bölümde ise Türkiye ile Avrasya Ülkelerinin rekabet gücü Promethee-Gaia Yöntemiyle karşılaştırılması yapıp buna göre her tablonun analiz ve çıkarımı yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. REKABET GÜCÜ KAVRAMI, TANIMLAR

1.1. Rekabet Kavramı, Tanımı ve Gelişimi

M.Ö 400-320 yılları arasında yaşayan Çinli Filozof Sun Tzu'nun savaş sanatı kitabında ideal rekabet, “savaşmadan kazanma yolu olarak tanımlanmaktadır. ”Bazı kavramların tanımının net şekilde yapılamaması nesnellik ve ilgi alanından kaynaklanmaktadır. Rekabet kavramına baktığımızda ilk tanımlamalar, fiziki bir tanım olmadan önce mücadele etmek olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2014: 57-58). Rekabet kavramının farklı nedenlerden ve farklı ifadelerden kaynaklanan birçok tanımı vardır. Bunlar aşağıdaki şekillerde ifade edilebilir.

Rekabet, insanoğlunun var oluşundan beri, yaşamlarını sürdürmeleri, varlıklarını sağlamaları ve en iyisi olma yönündeki gayretlerinin olağan bir neticesi olarak, ideal düzeni bulma amaçlarının esas dinamiğidir. İdeal düzeni oluşturmada, yetersiz ve güçsüz olanların çekilmesi ise rekabetin olması gereken bir neticesi, mevcut sistemi daha sistematik ve işler duruma ulaşmanın, daha iyiye gitmenin de anahtarıdır (Yorgancılar, 2011: 383). Aynı zamanda iktisadi siyasi ve sosyal yönlere sahip bir olgudur. En genel manasıyla rekabet, az bulunan bir şeyi bölüşmek ya da bir ödül sağlamak hedefiyle belirli kısıtlamalar ve kurallar dahilinde temel özgürlüklerin ve insan haklarının teminatının alındığı ayrıca hiçbir ayrıcalığın ve ayrımcılığın yapılmadığı bir çevrede birçok oyuncunun birbirleriyle oynadığı bir oyun veya bir yarış olarak ifade edilebilir (Karahan, 2019: 59). Bir davranışı ifade etme yöntemi olarak da söylenebilir. Sınırsız beşeri ihtiyaçlarla birlikte kıt kaynakların paylaşılması gereği meydana gelen bir durumdur (Aktan, vd., 2004: 13). Daha iyiye daha yetkine ulaşmak için yapılır. Yanlış örneklerle benzemek için rekabet yapılmamalıdır ve rekabette temel amaç, daima daha iyi olabilmek olmalıdır. Bu bağlamda rekabet, sosyal yaşamda kimin iyi olduğu belirlenmediği hallerde, bunu belirleme yöntemi olarak da tanımlanabilir (Akgeçici, 2008: 165). Rekabetçilik terimi, topluluk ve akademik araştırmada şaşırtıcı şekillerde tanımlanmaktadır. Bazıları rekabet gücü ile başarıma kabiliyetini eşitlemektedir. Diğer tanımlar, iş yaratma gibi belirli ekonomik nihai hedeflere varma becerisine odaklanır, yüksek yaşam standardı ve ekonomik büyüme gibi bazı genel sonuçlar. Rekabet Edebilirlik tartışmasının evrimi üç fikir etrafında oluşturuldu: Pazar paylaşımı, maliyetler

ve verimlilik (Delgado, vd., 2012: 6). Rekabet, üstünlük elde etmek amacıyla rakiplere karşı yapılan yarışma faaliyetlerinin tümüdür. Bu kavram ülkeler, işletmecilik, iktisat, çevrebilim, sanat ve spor dallarında oldukça kullanılır (Koç, vd. 2014: 86).

Rekabet ekonomi, hukuk, işletme gibi farklı dallar yönünden hiç kuşkusuz tanımları farklılaşabilmektedir. Fakat bizi burada ilgilendiren kısım rekabetin daha çok ekonomi bilimi açısından hangi biçimde tanımının yapıldığıdır. İktisat kuramının en önemsenen temel kavramlarından birisi rekabetin tanımlanması yönünde iktisatçıların ortak bir fikir birliğine ulaşamamışlardır. Bunun yanı sıra konuyu araştırmacıların çok değişik açılardan incelemeleri ve rekabet kavramına değişik tanımlamalara gidilmesi iktisat literatüründe konunun tartışılır bir kavram olmasına ve devamlı gündem oluşturmaya sebep olmaktadır. Bu açıdan rekabet ele alındığında, ekonomik birimlerin birbirleriyle karşılıklı meydana getirdiği bir yarış ve karşıtlık biçimindeki ilişkiler sürecidir. Dolayısıyla bu süreçteki hedef piyasa ekonomilerinde sağlanan kar, satış sayısı ve piyasadan alınan pay gibi belirli iktisadi amaçlara ulaşmaktır (Erdemli, 2016: 6).

1.2. İktisat Okullarının Rekabet Kavramına Bakışı

İktisat alanında daima merkezi bir değere sahip olan Rekabet kavramı iktisat kuramının temel taşlarından biridir. Birçok iktisadi teorinin özü olan rekabet kavramının tanımlanması üzerinde iktisatçılar net bir fikir birliğine ulaşamamışlardır (Kırankabeş, 2006: 232). İktisatçılar Adam Smith'den bu yana ekonominin düzenleyicisi olarak rekabeti ele almakla birlikte ekonomik analizlerinin esas kriteri olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla farklı iktisadi görüşler rekabeti birbirlerinden ayrı biçimde ele alıp bu biçimde değerlendirmişlerdir. Bu bölümde rekabetin iktisadi ele alma şekillerinin değerlendirilmesi incelenecektir (Erdemli, 2016: 8).

1.2.1. Klasik İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı

Klasik iktisatçılar rekabeti, üretim faktörlerinin sadece az getirisi olan alanlardan çok getirisi olan alanlara yönelmesi halindeki aktif bir süreç olarak görmüşlerdir. Bunun haricinde rekabet onlara hareketli bir kavram olarak görülmüyordu ve bu sebeple klasiklerde rekabet kuramları pek gelişme göstermemiştir (Erdemli, 2016: 9).

Rekabet üzerine oluşturulan bu sisteme hariçten hiçbir şekilde müdahale edilmediğinde en iyi hale ulaşır. Bu çerçevede, Klasik iktisat anlayışı, bireysel toplumsal refahı yükselten rekabete pozitif ve vazgeçilmez bir unsur olarak değerlendirir. Görülmez

el kuramı, ekonomik faaliyetin olmazsa olmazı olarak tam rekabeti görür. Klasik iktisatçılar, rekabet kavramı üstünde pek durmamış fakat mevcudiyeti his yolu ile algılanan bir olgu olarak ifade etmişlerdir (Kırankabeş, 2006: 232).

Klasik iktisatçılar yaşadıkları dönemin mekanistik – natüralist - kartezyen felsefesinden fazlasıyla etkilenmişlerdir. Öyle ki her şeyin doğal yasalarını arama çabaları, o dönemde yazılan iktisat kitaplarının birçoğunun adının içerisinde “ilkeler” kelimesinin yer almasına neden olmuş, doğanın güçleri ekonomide de belirleyicilik fonksiyonunu üstlenmiş ve bundan rekabet konusu da payına düşeni almıştır.

Klasik İktisat anlayışı refahın yükselmesine neden olan faktörün üretim artışı olduğunu ve kişilerin refah ve mutluluğunun önemli olduğunu ifade eder. Kişiler tüketim tercihlerinde ve üretim araçlarının kullanımında serbesttirler. Ülkeler serbest dış ticarete açıldıkları seviyede zenginleşir. Bireyler uzmanlaştıkça verimlilikleri çoğalır. Ülke genelinde bireysel verimlilik artışlarının pozitif bir sonuca ulaşması için şahısların ürettikleri malları aralarında rekabete açık bir şekilde takas edebilmeleri gereklidir (Aktan vd., 2004: 19).

Klasik ekole göre rekabet gücünün ayırt edicisi sağlanan kaynak donanımıdır. Klasiklere göre faktörün verimli olmasından kaynaklı maliyetlerde oluşan farklılıklar uluslararası ticareti belirlemektedir. Klasikler’de ulusal rekabet gücüyle dış ticarete rekabet edebilme ve bu ticaretten kazançlı çıkabilme becerisi birbirine denktir. Bu manada Klasikler’de önemsenen verimlilik ise doğal kaynaklar ve ele geçirilmiş üstünlüklerle değerlendirilmektedir. Bu yönde, bir ülke herhangi bir malın üretiminde öteki ülkeye kıyasla verimlilik ve maliyet avantajını sağlamışsa o malda diğer ülkelere nispetle rekabet gücünü sağlamıştır. Bu durumda Smith mutlak maliyet avantajına dikkat çekerken aslında Ricardo göreceli maliyet avantajına dikkat çekmektedir. Fakat her iki iktisatçının teorilerinde verimliliğin ve emeğin maliyeti etkileyen tek üretim faktörü olması, sabit olması, ham maddenin, sermayenin vd. faktörlerin uluslararası hareketliliğinin daraltılmadığı süreçlerde; artık, Klasik teorinin ülke ekonomilerinin rekabet gücünü ifade etmekte yeterli olmadığı görülmektedir (Gökmenoğlu, 2012: 6).

Rekabet şu veya bu şekilde klasik iktisatçıların ilgi sahasına girse de, henüz neoklasik piyasa modelleri tasarlanmadığı için klasik iktisatçılar rekabetin fazileti yerine piyasanın fazileti üzerinde durmuşlardır. Dolayısıyla klasik iktisatçıların teorik açıklamalarında rekabet konusu merkezi konumda yer alamamıştır (Dulupçu, 2001: 72-73).

1.2.2. Neo-Klasik İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı

Rekabet kavramını Neo-Klasikler piyasa yapısı olarak ele almışlardır. Fakat klasikler açısından rekabet yalnızca piyasa süreci olarak görülmüştür. Neo-Klasiklerin piyasadan kastettikleri tam rekabetin olduğu piyasadır (Erdemli, 2016: 10). Piyasada oluşan statik bir denge durumunu ifade eden tam rekabet piyasası, belirli koşulların varlığına dayanır: birçok alıcı ve satıcının olması (atomisite), piyasalara giriş çıkış serbestisi (şeffaflık), malların tek düze olması (homojenlik), herkesin bilgi sahibi olması (tam bilgilenme) ve alıcı satıcı arasında tercihli alımlara sebep olacak bazı özel bazı faktörlerin (ör. nakliye maliyetlerinde farklılık) var olmaması (Aktan vd., 2004: 21).

Neo-Klasik anlayışa göre rekabetin esas belirleyicisi piyasada mevcut olan firma miktarıdır. Eğer piyasada yalnızca tek firma olması durumunda rekabetten bahsedemeyiz ve tekelleşme vardır. Piyasada var olan firma miktarı belirli sayıda ise aksak rekabet piyasasından söz edilir. Herhangi bir firmanın, piyasa üzerinde belirleyici olamaması şartıyla piyasada çok miktarda firma yaşamını devam ettirebiliyor ise, tam rekabet oluşur (Kırankabeş, 2006: 232).

Neo-Klasik iktisat, sofistikeleşen matematik modellerle rekabet konusunu açıklamaya çalışır. Özellikle Cambridge okulunun önde gelen isimleri tam rekabet piyasasındaki sapmaları incelemişler, günümüzde güncelliğini korumayı başaran oligopol modellerini geliştirerek modern oyun teorisinin temelini atmışlardır (Dulupçu, 2001: 74).

1.2.3. Avusturya İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı

Rekabeti Neo-Klasiklerin ifade ettikleri gibi sabit bir piyasa yapısı olarak görmemişlerdir. Bu görüşü savunanlar içinde birtakım farklılıklar olmasına rağmen, normalde kişilerin bilgilerinin eksik olacağı ve aşamaların karmaşık olacağı düşüncesi benimsenmektedir. Bu sebeple ekonomide serbest piyasanın daha üstün olacağını ve devlet müdahalesinin karşı çıkarlar (Erdemli, 2016: 10). Bununla birlikte denge analizine dayalı model yaklaşımlarını reddeden ve Klasik İktisat görüşünü modern rekabet teorisine uyarlayan bir yaklaşımdır ve büyük ölçüde Hayek'in rekabet ve özgürlük arasındaki ilişkileri analizine dayanır (Aktan vd., 2004: 25).

Avusturya iktisat okuluna göre rekabet, şahısları ekonomik özgürlüğe ulaştırmakla beraber iktisadi tercihlerini sağlamaya imkân veren dinamik bir süreçtir. Rekabetin meydana gelebilmesi için ekonomik birimlerin davranış ve kararlarında serbest

olmaları aynı zamanda bu özgürlüklerini kullanma istek ve iradesinin de mevcut olması gereklidir. Rekabet özgürlüğü var ise, girişimcilerin kabiliyetlerini göz önünde bulundurmak şartıyla, her zaman iyi ekonomik çıktılar elde edildiği varsayımı altında, var olduğunu öne sürdüğü pratik rekabet anlayışının teknik ekonomik gelişme ile rekabet özgürlüğü arasındaki çelişkinin ortaya çıkamayacağı kabul edilir (Kırankabeş, 2006: 234).

1.2.4. Keynesyen ve Yeni Keynesyen İktisat Ekolüne Göre Rekabet Kavramı

Keynes, teorisinin rekabetin ortamından ayrı olduğunu ve tam rekabetçi şartlar durumundaki ücret ve fiyatların eksik rekabet şartları altındaki dondurulmuş ücret ve fiyatlar gibi eşit duruma gelebileceğini doğrulamıştır.

Yeni Keynesyen İktisatçılar ise fikirlerini özellikle monopolcü piyasa yapısı üzerine temellendirmişlerdir. Monopolcü firmalarda fiyat her zaman marjinal maliyetten fazladır. Monopolcünün, piyasada bulunan fiyatın üzerinde satışını yapma fırsatını elde ettiği zaman bu imkanı kaybetmek istemeyeceği sonucu görülür. Bu açıdan yaklaşıldığında Yeni Keynesyen iktisatçıların mikro ekonomik açıdan iktisat bilimine sağladıkları en önemli faydalardan biri eksik rekabet ile Keynesyen makroekonominin birbirleriyle olan yakın ilişkiyi meydana çıkarmaları olmuştur (Erdemli, 2016: 11-12).

1.2.5. Schumpeteryan Rekabet Kavramı

Yenilik üzerinde daha çok duran ilk iktisatçılardan Joseph Schumpeter, var olan üretim faktörleri ile ortaya çıkan hasılayı çoğaltan her türlü değişimi yenilik olarak ele almış ve yeniliği beşe bölmüştür. Bunlar; 1- farklı bir mal üretmek ya da var olan malın yeni bir modelini geliştirmek, 2- emek ya da sermayeden tasarruf edebilecek yeni bir üretim metodu oluşturmak, 3- yeni bir piyasa ortaya çıkarmak, 4- yeni hammadde ya da yarı mamul kaynağına sahip olmak, 5- endüstriyi yeni baştan organize etmek; tröstleşme, kartelleşme, monopolleşme veya tersi gibi (Çoban, 2010: 54).

Schumpeter, yaratıcı yıkımın (creative destruction) dinamik sürecini kapitalizmin asli unsuru olarak göstermiştir. Bu aşamada büyük firmalar rekabetin itici gücünü oluşturmakta; yeni üretim teknikleri ise gelişmenin itici gücünü, ulaştırmada elde edilen yenilikler, yeni pazarların ortaya çıkması, yeni tüketici tercihlerini oluşturma, yeni organizasyonlar, yeni ürünlerin elde edilmesine katkıda bulunan teknik değişimler oluşturmaktadır.

Schumpeter rekabeti kalite rekabeti olarak görür ve firmaların daha yeni, daha iyi ve kaliteyi arttırmış bir şekilde mal ve hizmet üreterek rakiplerine karşı üstünlük sağladıklarını belirtir. Scumpeter, yeni ve daha kaliteli ürünlerin, yeni teknoloji ve üretim aşamalarının öncekileri her zaman yok ettiği/edeildiği aktif bir rekabet ortamı olarak düşünür. Uzun vadede rekabetçi üstünlüğe sahip olan ve bu üstünlüğü devam ettirme potansiyelini sağlayan firmalar başkalarına nispetle yaratıcılık, yenilik ve icat yapma kabiliyeti daha çok bulunan firmalardır. Yenilik ve icatta başarıyı yakalayan firmalar icatlarda bulunma ile yeni ürünlerde taklit yapılması sürecinde geçen vakit ile fikri mülkiyet haklarının korunması mevzuatının kendilerine tanınan zaman kadar öteki firmaların rekabetinden korunacaklar ve böylelikle kalıcı olmayan bir tekel durumuna sahip olacaklardır. Bu durum ilgili firmanın yeni bir icat ya da yenilik ortaya koyması için ihtiyaç duyulan maliyetleri ödeyecek karlılığa ulaşmasını sağlayacaktır. Firma tekeli durumunu daima icat ve yenilikte bulunarak devam ettirebilir ya da başka firmalar yenilik-icad aşamasında daha çok başarıyı yakalayarak tekeli durumunda olan firmanın pozisyonunu sonlandırabilir.

Schumpeterci görüş, rekabetçi sürecin daima yenilik ve icatlar sağlayarak ve yapılan bu yenilik-icadların neticesinde ortaya çıkan geçici tekelleri tahrip eden bir süreç olduğunu ifade eder. Fakat bu tahribat ortaya daha üstün ve kaliteli yeni ürün ile üretim süreçlerini meydana getirdiği için yaratıcı bir tahribattır (Kırankabeş, 2006: 234-235).

Schumpeter' e göre, kapitalist piyasa sistemi daha çok önemseydiği şey, yeni ürün ve süreç sağlayarak farklılaştırmaya giden kişilerin kısa vadede tekel karı ele geçirerek ödüllendirilebilmesidir. Rekabetin yoğun olması sonucu bu şekildeki ödüllerin yenilik ve icatta bulunanlardan tüketiciye aktarılmasını sağlar ve bu durum şahıs ve firmaların, kapitalist ekonomik yapının tekrar üretilmesini ve sürdürülebilmesine yardımcı olan yenilik ve icadlar yapma konusunda gönülsüz davranmalarına sebep olur (Aktan vd., 2004: 26).

1.2.6. Porter'a Göre Rekabet Kavramı

M.E.porter, yeni ticaret teorileri arasındaki en önemli ve en kapsayıcı çalışma geliştirmiştir. Porter, çalışmasını "niçin ülkelerden bazılarının firmaları uluslararası rekabet alanında daha başarılıdır?" sorusu üzerinde oluşturmuştur. Çalışma hem uluslararası pazarlarda karar verici bir pozisyonundaki firmanın yöneticilerine, hem de hükümette ekonomi politikası geliştiren çevrelere yol gösterici olmayı hedeflemektedir.

Porter'ın hedefi, ne bir teoriyi ispat etmek ne de çürütmektir. Hedef; rekabet gücünü ifade etme konusunda, geleneksel karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin üstünde bir ifade geliştirebilmektir (Kum, 1998: 166).

Porter sanayileşmiş 10 ülkeyi (ABD, Almanya, İngiltere, Danimarka, İtalya, İsveç, İsviçre, Japonya, Kore ve Singapur) inceleyerek bu ülkelerde faaliyet gösteren firmaların rekabet gücünü belirleyen unsurları açıklamaya çalışmıştır. Porter bu araştırmasıyla rekabet gücünü, klasik karşılaştırmalı üstünlükler teorisinden daha kapsamlı bir model çerçevesinde sunmayı amaçlamıştır.

Porter'a göre, geleneksel yaklaşımlar, rekabet gücünü açıklamada eksik kalmaktadır. Geleneksel yaklaşımda söylenildiği gibi, bir ülkenin dış Pazarlardaki rekabet gücünü gösteren ana etken, ucuz ve bol emek olduğu söylenemez. Çünkü Almanya, İsviçre ve İsveç benzeri ülkelere baktığımızda fazla ücretlere ve uğradıkları emek yetersizliği dönemlerine mukabil zenginleşmeyi başarmışlardır. Japon firmaları birden fazla sanayi alanında, emeğe olan gereksinimini otomasyonla azaltıp uluslararası pazarlarda başarıyı yakalayabilmişlerdir. Yüksek ücret ödemelerine karşın rekabet edebilme becerisi, daha çok arzulanan bir ulusal amaç olarak gözükmektedir (Özel, 1994: 36).

Porter, rekabet gücü kavramının durağan değil, hareketli bir kavram olduğunu ifade etmiş ve bunun nedenini ülkede faaliyette bulunan firmaların birbiri arasındaki var olan yarıştan kaynaklandığını belirtmiştir. Porter rekabet gücü kavramını geliştirdiği “Elmas Modeli” ve “Rekabetçi Kalkınma Modeli” üzerine incelemiştir (İlkay, 2019: 109).

1990 yılında Porter'ın elmas modeli oluşturarak, yeni bir rekabetçilik teorisi geliştirmesiyle dönüşüm sağlanmıştır. Bu teoriye göre rekabeti avantajlı olması firmanın stratejisi, yapısı ve rekabet durumuna bağlıdır. Ülkedeki ya da bölgedeki rekabet, organizasyonların yönetim uygulamalarında, organizasyon yapılarında ve hedeflerinde belirleyici bir etki sağlar. Ülkelerin bir bölümde ya da bölüm segmentinde başarıyı yakalayacağını iddia eden elmas modeli talep şartları, girdi şartları, ilgili ve destekleyici sektörler ve firma stratejisi, yapısı ve rekabet olmak üzere dört etmenden meydana gelmektedir, dışsal etmen olarak devlet eklenmiştir (Sönmez ve Kasımoğlu, 2014: 67)

Porter, genel bir ifadeyle rekabet gücünün durağan olmamakla beraber hareketli bir kavram olduğunu ve bu kavramın da bir ülkenin firmaları aracılığıyla oluşturulduğunu ifade etmiş ve rekabet gücünün oluşturulmasında özellikle bu dört faktörün etkili

olduğunun altını çizmiştir. Bunlar; faktör koşulları, talep koşulları, destek endüstriler ve endüstri yapısıdır. Porter, bunların haricinde devletin rolü ve karşılıklı etkileşim sistem olmak üzere iki de dışsal faktör üzerinde durmaktadır (Kum, 1998: 166).

1.3. Rekabet Gücü Tanımları

Küreselleşmenin geleneksel yaklaşımın anlayışlarını gerisinde bırakmasıyla birlikte dünya piyasasındaki kaynakların, işgücünün, hammadde girdilerinin ve işlenmiş şekilde çıktıya dönüşmesinin bir açıklaması olan Rekabet Gücü, yenedünyanın yeni pazar anlayışı ile birlikte ortaya çıkmıştır (Kaya, 2014: 74). Rekabetçilik tartışmasının evrimi üç fikir etrafında toplanmıştır; pazar payı, maliyetler ve verimlilik. Rekabetçilik terimi ilk kez 1980’lerde ABD’de Japon ekonomisinin durdurulamaz yükselişi hakkında yapılan kamu tartışmalarına konu olmuştur (Delgado, vd., 2012: 6). Rekabet gücü farklı bakış açıları ile ele alındığı gibi değerlendirme düzeyinde de farklılıklar göstermektedir. Bunun sonucunda rekabet gücünü oluşturan alt unsurlar ve doğal olarak tanımlar da çeşitlilik sergilemektedir (Kocaoğlu, 2013: 1). Rekabet gücü, kıt kaynakları etkin şekilde kullanarak refah düzeyini artırmaktır. Varlığını devam etme savaşı olarak da ifade edilen rekabet, düşünce yapısı olarak stratejik ve bilinçli kararlar ile uygulamaları gerektirir (Yurttañıkımaz, 2014: 73). OECD tarafından yapılan bir başka ifadeye göre rekabetçilik; “Özgür ve adaletli piyasa şartları altında, bir ülkenin uluslararası piyasa gereklerine cevap veren ürünler ve hizmetler üretme ve uzun vadede vatandaşlarının gelirlerini artırma yeterliliğidir” (Kurnaz, 2016: 4).

Rekabet gücü; ekonomik birimlerin sağladıkları üstünlüklerinin diğerlerine göre büyüklüğü olarak ta tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle, rekabet gücü; piyasada dinamik şekilde yer tutan ekonomik birimlerin, rakipleri ile fiyat, kalite, nitelik, hizmet vb. faktörlerde yarışabilecek seviyeye ulaşmalarıdır (Yorgancılar, 2011:385).

Rekabet gücü kavramı genel olarak; işletme, endüstri ve ulusal seviyede incelenmekte ve ifade edilmektedir (Tekin ve Zerenler, 2013: 23). Rekabet gücü olgusu, incelenmesi istenilen faktöre (firma, endüstri veya ülke), rekabet gücünü tespit etmede kullanılan ölçütlere ve rekabet gücü analizinin yapıldığı düzeye (mikro ya da makro düzey) bağlı kalınarak değişik şekillerde incelenmiştir. Rekabet gücü ile ilgili süregelen en temel tartışmalardan biri, bu kavramın mikro düzeyde mi yoksa makro düzeyde mi ele alınması ile ilgilidir. Mikro düzeyli rekabet gücü anlayışına göre, ülkedeki firmaların birbirleriyle rekabeti ve bu rekabetin ulusal ve uluslararası piyasadaki sonuçları

incelenirken, makro düzeyli rekabet gücü anlayışına göre, ülkelerin uluslararası rekabetteki konumuna bakılarak analiz edilmektedir (İlkay, 2019: 20).

Kaynak: Erdemli, 2016: 18

Şekil 1. Rekabet Gücü Kavramları Piramidi

Şekil 1’de firma, sanayi ve ülke seviyesinde rekabet gücünün ifade edilmesinde önemli yer tutan olguları gösteren bir piramit gösterilmektedir. Şekilde aşağıya doğru inildikçe rekabet gücü tanımı büyümekte ve daha kapsayıcı bir duruma gelmektedir. Şekle baktığımızda dar manada rekabet gücü firma düzeyinde(mikro), geniş manada rekabet gücü ise ülke düzeyinde(makro) rekabet gücünü karşılamaktadır (Erdemli, 2016: 18).

Rekabet gücü olgusu üstünde iktisatçıların fikir birliği gösterdikleri tek bir tanım olduğu söylenemez. Bize göre bunun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar:

1. Rekabet gücü incelenmek istenen bölüme göre değişim göstermektedir. Rekabet gücü firma, sektör ve ülke seviyesinde değerlendirilebilir. Buna nedenledir ki her bir alanda rekabet gücü farklı tanımlanabilir.

2. Rekabet gücünü belirlerken kullanılan kıstaslar farklılık gösterebilir. Örneğin, sadece ülkenin dış ticaretine göz nünde bulundurarak rekabet gücü belirlenebilir. Ya da birçok miktarda ölçüt kullanarak ülkenin bütün olarak rekabet gücü belirlenebilir.

3. Rekabet gücü hangi açıdan baktığına göre farklılık gösterebilir. Rekabet gücü mikro ya da makro yönden değerlendirilebilir (Atik, 2005: 14).

1.3.1. Firma Düzeyinde Rekabet Gücü

Firma düzeyinde rekabet gücü tanımlarına bakıldığında, Avrupa Birliği (AB) komisyonuna göre bir firmanın küresel piyasalardaki mevcut durumunu koruması veya konumunu daha da güçlendirmesidir. Porter ise uluslararası firmaların rekabet gücü göstergesi olarak rekabetçi üstünlük oluşturmak için mevcut kapasitelerini etkin bir şekilde kullanan ve yenilikçi uygulamalarla bu üstünlüğü sürdürülebilir bir şekilde devam ettiren firmalar olarak tanımlamakta ve firma düzeyinde uluslararası rekabet gücü göstergesi olarak firmanın ilgili piyasadaki payı veya verimliliğini kabul etmektedir. Kibritçioğlu ise ulusal firmanın yurtiçi veya yurtdışı piyasalarda rekabet gücüne sahip olmasını rakipleri karşısında ürün fiyatı, ürün kalitesi, teslim süresinde etkinlik ve satış sonrası servis sunumu gibi unsurlara bağlı olduğunu vurgulamıştır. Belirtilen bu özelliklere sahip olan firmalar rakipleri karşısında rekabet gücüne sahip olacaklar ve piyasada üstünlük sağlayacaklardır (Yurttaçıkılmaz, 2014: 61).

Firma düzeyinde rekabet gücü; beşeri sermaye, teknoloji ve diğer üretim faktörleriyle birlikte firmaların rakiplerine karşı daha kaliteli ve maliyet avantajı sağlayan ürün ve hizmetlerin üretilmesi şeklinde de tanımlanabilir (Karahan, 2019: 62). Orta ve uzun vadede, diğer bir ifadeyle devam ettirilebilir rekabet gücü için firmalar daima öğrenmeli ve sürekli yenilik sağlamalıdır. Firmalar verimliliklerini artırmak için ar-ge yatırımları gibi daha çok rekabet gücünü sağlayan ürünler üretmeyi hedeflerler (Kocaoğlu, 2013: 42). Rekabet firmalar için, hizmet üretim ve satış kısıtlamaları ve engellemelere rağmen ortaya koydukları başarıdır. Bu da pazar payı ve karlılık gibi unsurlara bakılarak ölçüm yapılır (Manavkat, 2014: 7).

Firmalar, üretim maliyetlerinin azaltılması ve teknolojiye inovasyonun sağlanması amaçlarına ulaşmak için farklı organizasyon oluşumlarına ve iş yapma şekillerine yoğunlaşabilmektedir. Örneğin, firmanın ana becerileri üstünde çalışması, firma bünyesinde isteklere daha çabuk dönüş yapan ve yeni koşullara uyum sağlayacak şekilde kendini organize eden bir yapı ve içeriğin geliştirilmesini sağlayabilir. Aynı zamanda pazarların birer dünya pazarı olarak kavranması ve amaçlanması; başka firmalarla ilişki kurulması rekabet gücünü güçlendirebilecek etkenlerdir (Erdemli, 2016: 15).

Rekabet olgusunun en kavranabilir olduğu seviye mikro seviye olarak da isimlendirilen firmalar arası rekabet seviyesidir. Firma rekabeti piyasa şartlarında firmaların kârlılıklarını yükselterek sürekli büyümeleri olarak ifade edilmektedir.

Rekabet gücünün büyümesi için gösterilen çabaların arkasında kazananları ve kaybedenleri olan her geçen gün daha rekabetçi bir dünyada iyi olan girişimleri piyasanın ödüllendireceği, durağan firmaların dışarda bırakılacağı görüşü vardır. Bu çerçeveden bakıldığında, güçlü piyasa konumu rekabet gücünü artırmaktadır. Dolayısıyla firma rekabetini firmaların doğrudan ve dolaylı maliyetlerini azaltma gayretleriyle bağdaştırılabilir (Albayrak, vd. 2010: 138).

Teknolojik değişimin fazla telaffuz edilmediği 1960'lı yıllarda üretim üstünlüğü rekabet gücünün temel belirleyicisi olmuştur. Bu dönemde geniş pazarlarda büyük hacimde üretim yapabilen firmalar, kitle üretimi ve ölçek ekonomisinin avantajlarından azami oranda yararlanarak, rakiplerine üstünlük sağlayabilmişlerdir. Günümüzde de büyük otomotiv, kimya, elektronik ve dayanıklı tüketim malı üreten firmaları, üretim güçlerine bağlı olarak rekabet gücü elde etmişlerdir (Çoban, 2010: 53). Tam rekabet şartlarında bir piyasada, şu ana dek üretilen malın piyasa fiyatının üstünde maliyete gelmesi, firmanın rekabet gücünün zayıf olduğunu gösterir (Jumashova, 2016: 6). Diğer taraftan, hazırda bulunan ürünü ortalama maliyetlerin üstünde bir fiyata alıcı bulsa dahi, rakiplerine nispetle daha fazla maliyete çalışan bir firmanın, homojen ürünlerin üretildiği bir endüstride karlı çıkması doğal olarak zorlaşacaktır. Firmanın etkin ve etkili bir ortamda yönetilememesi ya da etkin olamayacağı bir ölçekte faaliyette bulunması halinde ise verimliliğini azaltacak ve rekabet gücünü düşürebilecektir (Koç, vd. 2014: 86).

Feurer ve Chaharbaghi firma düzeyinde rekabet gücünü müşterilerin ve hissedarların isteklerini de göz önünde bulundurarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda bir firma rakipleri ile karşılaştırıldığında ürün ve hizmetlerini daha iyi alır ve satarsa müşterilerin nezdinde rekabet gücü yüksek bir firma olarak görülür. Yazarlara göre bir firmanın müşterilerinin nezdinde rekabetçi bir firma olabilmesi birtakım yöntemleri geliştirmesine bağlıdır. Bu yöntemlerden en önemlileri; fiyat liderliği ve ürün farklılaştırmasıdır. Firma bu iki stratejinin birine yoğunlaşmaktansa ikisine birden yoğunlaşan karma bir strateji de uygulayabilir. Bu stratejilerden her biri firmanın rekabet gücünü artıracaktır (Atik, 2005: 15).

Rekabet gücü kavramı en güzel ve kolay şekilde firma düzeyindeki incelemelerde anlaşılabilir. Bilindiği gibi tam rekabet piyasasında rekabet gücünün belirleyicileri fiyat veri kabul edildiği için fiyat dışı değişkenlerdir. Bu nedenle kar sağlamayan bir firma rekabet gücünü elde etmemiştir (Dulupçu, 2001: 75).

1.3.2. Endüstriyel Rekabet Gücü

Endüstri, basit bir tanımlama ile bir mal veya hizmetin üretiminde karşılıklı rekabet eden firmalar topluluğudur. Bir diğer tanımlamayla endüstri ürünleri üretip hizmeti yapan ve endüstride bulunan birimlerin birbirleriyle direkt rekabet içinde olduğu gruptur (Yurttaçıkılmaz, 2014: 65). Güçlü ve verimli firmalara sahip olan bir endüstri, kendi faaliyet gösterdiği alanda, bölgede veya uluslararası alanda rekabet gücünü elde etmesi anlamına gelir. Bu şekilde bakıldığında endüstrinin içinde barındırdığı büyük firmaların rekabet gücü aslında endüstri düzeyinde ki rekabet gücü olarak da düşünülebilmektedir (Erdemli, 2016: 16). Burada firma seviyesindeki rekabet gücü tanımını göz önünde bulundurulursa, endüstrinin rekabet gücü, bir sanayi alanında rakiplerine denk ya da daha üst bir verimlilik seviyesinde uluslararası piyasanın şartlarına bağlı ürün ve hizmet üretebilme ve daha az maliyetlerle uluslararası piyasaların standart ve istekleriyle bağdaşan ürün ve hizmetleri üretebilmesine olanak tanıyan icat ve yenilikleri ortaya çıkarma kabiliyetidir (Kırankabeş, 2006: 237) (Tekin ve Zerenler, 2013: 23) (Markusen, 1992: 8). Firmalar için endüstri, rekabet gücünün kazanıldığı veya kaybedildiği yerdir. Firmalar endüstrilerinde karlı ve sürdürülebilir bir rekabet için rekabet stratejisi oluştururlar. Ancak evrensel olarak kabul gören bir rekabet stratejisi yoktur. Rekabet stratejisinin seçiminde etkili olan iki unsur, endüstrinin yapısı ve firmanın endüstri içindeki konumudur (Karahana, 2019: 62).

Porter'a göre bir ülkenin ulusal elmas olarak ifade edilen ulusal üstünlüklerinin en yüksek olduğu alanlarda yatırım yapılması halinde başarı şansı da yüksek olacaktır. Güçlü tedarikçi ve alt endüstrilerin varlığı yurtiçi bir endüstri inovasyon ve iyileştirme süreçlerini daha etkin sürdürmelerinde büyük destek olmaktadır. Firmalar bu sayede bilgi, fikir ve metotlara daha çabuk ulaşabilmekte, araştırma ve geliştirme birikimlerinden faydalanarak sorunları daha etkili olarak çözümlenebilmektedirler. Bu ise tedarikçi ve alt endüstrilerle ana endüstri arasında sıkı ilişki ve işbirlikleri yoluyla rekabetçi üstünlüğün oluşmasını sağlamaktadır. Yurtiçi rekabet yapısının güçlenmesiyle birlikte yeni firmaların oluşumu, organizasyon biçimleri, hedef ve stratejileri gelişmektedir. Endüstrinin rekabetçi üstünlüğünün kaynağının sürekliliği ve tutarlılığı ise ulusal rekabet gücünü koruyacaktır. Porter'a göre her endüstri için standart bir yönetim modeli bulunmadığı için tüm firmaların içinde buldukları koşullara göre yönetim biçimi oluşturmaları gerektiğini ifade etmiştir (Yurttaçıkılmaz, 2014: 65). Porter'a göre bir endüstrideki rekabet, 5 kuvvet modeli olarak isimlendirdiği; endüstriye yeni dahil

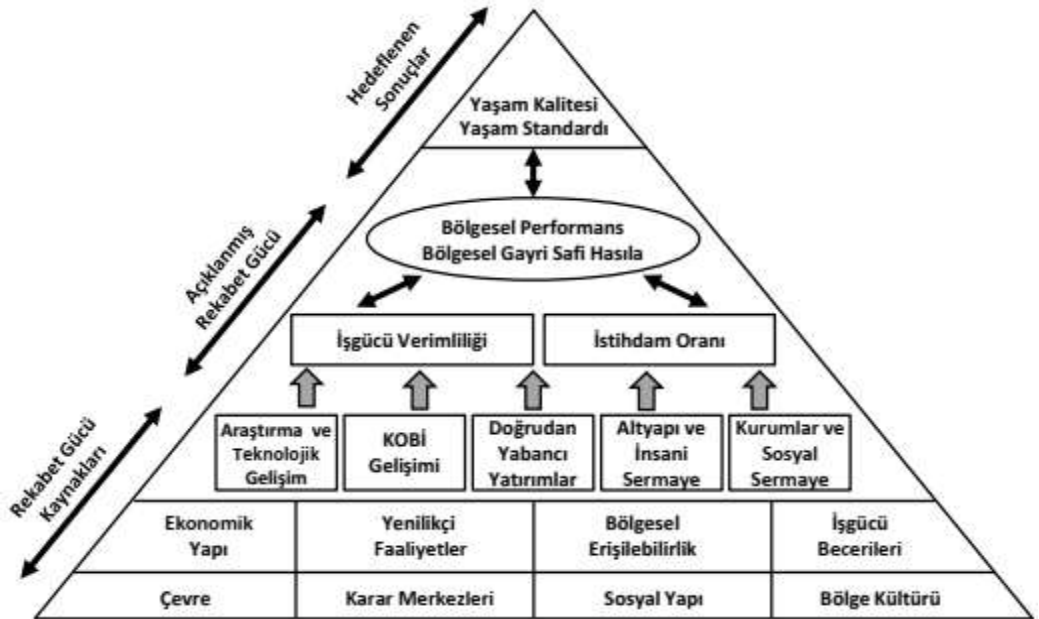
olanların tehdidi, satıcıların elindeki pazarlık gücü, tüketicilerin pazarlık gücü ve endüstri bünyesinde var olan firmalar arası rekabetten destek almaktadır. (Porter, 1990: 35).

Herhangi bir endüstrinin rekabet gücü, ticaretin yapıldığı başka bölge veya ülkelerdeki endüstrilerle karşılaştırılması yapılabilir. Bu nedenledir ki rekabetçi bir endüstri, bölgesel düzeyde veya uluslararası düzeyde rekabetçi firmaları elde eden endüstri olarak söylenebilir (McFetridge, 1995: 11). (İlkay, 2019: 23).

1.3.3. Bölgesel Rekabet Gücü

Rekabet gücünün tanımlanması ve ölçümünün yapılmasıyla ilgili şimdiye kadar tam olarak bir fikir birliğine ulaşılamasa da, yaygın manada bu olgu; bir bölge veya şehrin, ulusal ve en önemlisi de küresel ihraç pazar payında, öteki bölge ya da şehirler ile sağladığı rekabetteki başarısı ile birlikte, yüksek ve devamlı bir gelir seviyesine ulaşma kabiliyeti olarak, ifade edilebilir (Kumral, 2008: 4; Jumashova, 2016: 7).

Gardiner ve diğerleri çeşitli çalışmalardan derledikleri ve Şekil 2’de açıklanan “Piramit Modeli” ile bölgelerin rekabet gücünün göstergeleri belirtilir.

Kaynak: Kocaoğlu, 2013: 30

Şekil 2. Bölgesel Rekabet Gücü Piramit Modeli

Yukarıdaki şekilde en iyi göstergesinin işgücü verimliliği olduğunu belirtmekle birlikte, bölgesel rekabet gücünün amacının ve olması gereken sonucun bölgedeki yaşam

kalitesi ve standardı artırmak olduğunu tespit ederler. Bunun da sağlanması için istihdam oranının da yüksek olması gerekmektedir (Kocaoğlu, 2013: 30).

Porter, ekonomik kalkınmada bölgelerin rekabetçiliklerinin çok önemli bir yer tuttuğunu ifade ederek güçlü bir rekabet gücü için iktisadi politikalara bağlı karar alma aşamalarının merkezden çok yerele taşınması gerekliliği üzerinde durmuştur. Porter, dikkati üretkenliğe çekerken, üretkenliğin bölgesel hayat standardını arttırabileceğini, bunun da yaşam ve iş yapma maliyetlerini azaltarak bölgedeki reel ücret düzeyini yükselteceğini söylemiştir (Kurnaz, 2016: 6).

Bir bölgede rekabet gücünün yapısını belirleyen dört çeşit aktör vardır. Bu aktörler bölgedeki firmalar, siyasi irade, firmalarla siyasi irade temsilcileri arasındaki etkileşim ve ekonomik sistemdeki aktörlerin tamamını gösteren bölgelerdir. Böylelikle bölgenin kendisi de bölgesel rekabet gücü sağlama aşamalarında bir aktör olarak durmakta ve bölgesel rekabet gücünün seviyesini, o bölgenin sahip olduğu yerel özellikler belirleyici olmaktadır. Rekabet gücünü etkileyen yerel özellikler ekonomik sistemin güçlü oluşu, yerel piyasa, yerel endüstrilerin gelişmişlik düzeyi, donanımlı insan sermayesinin çokluğu ile teknolojik gelişme ve yenilik kapasitesi olarak sıralanmaktadır (Albayrak, vd. 2010: 138).

Bölgesel rekabet gücünü Avrupa Komisyonu'na göre aşağıdaki maddeler etkilemektedir;

a. *Sektördeki istihdam yoğunlaşması:* İstihdam, verimlilik bakımından yüksek olan sektörlerde rekabet gücünü yükseltirken verimlilik bakımından düşük olan sektörlerde ise rekabet gücünü düşürmektedir.

b. *Dış göç ve yaşlı nüfusun çok olması:* Bir bölgedeki nüfusun emekli ya da yaşlı bölümünün fazla olması ve genç nüfusun ise farklı bölgelere akması bölgedeki rekabet gücünü düşürmektedir.

c. *Yatırımlar:* Yatırımların yüksek oluşu rekabet gücünü pozitif yönde etkilemektedir.

d. *Bölgeye yapılan dolaysız yabancı sermaye yatırımları:* Pozitif etkilerde bulunan doğuran yabancı yatırımlara sanayi alanında öncelik tanınması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Türkiye'de de özellikle Endüstri Bölgeleri Kanunu aracılığıyla gelişmiş teknolojinin ülkemize yabancı yatırımcıyla dahil edilmesi amacıyla hareket edilmektedir. Türkiye'de Kalkınma Ajansları'nın kurulmasıyla birlikte henüz kurulmuş

bir Endüstri Bölgesi bulunmadığından dolayı bu konudaki öncü rolü üstlenmesi yönünde bir beklenti oluşmaktadır.

e. *Bilgi ekonomisi varlıklarına yapılan yatırımlar/yenilikler*: Bölgede yapılan özellikle Ar-Ge, eğitim, bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki yatırımların büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla bilgi ve yenilikle birlikte oluşturulan değişim günümüzde rekabet yönünden avantaj oluşturucu niteliklerdendir. Bu konuyla ilgili Kalkınma Ajansları ve üniversiteler birbiri içinde iş birliği yapılmalı ve inovasyona yönlendirici teşviklerde bulundurulmalıdır.

f. *Altyapı donanımı*: Altyapıda özellikle ulaşım konusu ön planda bulunmaktadır. Ulaşım ağlarının üstündeki bölgelerin rekabet gücünde yükseliş sağladığı görülmektedir.

g. *Eğitim düzeyi*: Bölgedeki nüfusun inovasyon yapabilme ve bilgi teknolojilerinden faydalanabilme yeteneği olmalıdır. Bölgelerin bilgiye dayalı rekabet gücü sağlaması için beşeri sermayesinin buna uygun olması gereklidir. Bu konudaki bir diğer faktör de dış göçün yaşanmasıdır. Gelişmekte olan bölgelerde nitelikli insan gücünün istihdam, eğitim vb. sebeplerden sıklıkla gelişmiş bölgelere doğru göç yaşanır. Bu durum ülkemizde de görülür (Özer, 2007: 392-393).

Bölgesel rekabet edebilirlik kavramı akademik, politika ve uygulayıcı çevrelerde zemin kazandı. Özellikle, kentsel rekabet gücü büyük bir literatür üretti. Ancak, bölgesel düzeyde rekabet edebilirliğin kavramsal bir kimera olma tehlikesi vardır. Temel sorun, bölgesel temelli aktörler ve kuruluşların, kavramsal olarak şüpheli ve genellikle ampirik olarak zayıf olan bir dizi önlem ve göstergeye dayanarak bölgelerinin ve alt bölgelerinin faydalarını konumlandırmaya ve sürdürmeye çalışmasıdır (Budd ve Hirmis, 2010).

Ekonomik büyümenin ve varlık yaratmanın örgütlenmesinde ve yönetilmesinde bölgelerin yeniden dirilişine tanık olduğumuz konusunda artık yaygın bir anlaşma var. Bölgelerin rekabet edebilirliği sadece akademik ilgi ve tartışma değil, aynı zamanda politika müzakerelerinin ve eylemlerinin artmasıyla ilgili bir konudur. Bununla birlikte, bu konudaki yazılar açıkça belirtildiği gibi, bölgesel rekabet edebilirlik kavramının kendisi karmaşık ve çekişmelidir ve her yerde politika yapıcılar bölgesel ve kentsel rekabet edebilirlik çoğunluğuna atlamış olsalar da, ne anlama geldiği ve nasıl ölçülebildiği konusunda uzlaşmış değillerdir. Politika çoğu zaman olduğu gibi, kavramsal anlayış ve deneysel analizde öne çıkmıştır (Kitson, vd, 2004).

1.3.4. Ulusal Rekabet Gücü

Ulusal rekabet gücünün tanımı ve temel özellikleri konusunda farklı görüşler olmakla birlikte dış ticaret, makro iktisat ve işletme iktisadı teorileri daha fazla kullanılmaktadır. Bu açıdan incelendiğinde ulusal rekabet gücü konusunda Dünya Ekonomi Forumu (WEF) bir ülkenin verimlilik düzeyi üzerinde etkili olan faktörler, politikalar ve kurumların rekabet gücünün belirleyicisi olduğunu ifade etmiştir. Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD) ise rekabet gücünün ekonomik, işalemi, kamu kesimi ve ülkenin altyapısıyla ilgili olduğunu bu değişkenlerdeki iyileşmelerin toplam rekabet gücü üzerinde de olumlu etkisi olacağı açıklamıştır. Markusen ise ulusal rekabet gücü olarak serbest ticaret altında dış ticareti dengede tutup, ticari partnerlerine göre eşit veya daha yüksek milli gelir büyümesi olduğunu ifade etmiştir. Porter ise ulusal rekabet gücünün belirleyicisi olarak verimlilik artışlarını, Ketels uluslararası piyasalara ürün satabilme ve dış ticaret dengesinin fazla vermesi olarak açıklar ülkenin ticaret dengesine bağlar (Yurttançıkmaç, 2014: 66).

Ülke seviyesinde rekabet gücünü göstermek ve değerlendirmelerde bulunmak, firma ve endüstri seviyesinden daha çok kapsamlı ve komplike bir durum gösterir. Bu durumun başlıca nedeni rekabetin ülke çapındaki yapısı, firma ya da endüstri rekabetçiliğinin tersine, daha fazla ulusal olgusundan elde edilen makroekonomik ve politik yapının gücüne dayalı olmasıdır (Erdemli, 2016).

Devletin ekonomi politikasındaki asıl hedefinin ekonomik refahı olabileceği en yüksek düzeye taşımak olduğu kabul edildiğinde ulusal düzeydeki rekabet gücü ile refah arasında ilişki kurulabilir. İşte bu gerçekten yola çıkıldığında ulusal rekabet gücü kavramı firma ve endüstri seviyesindeki rekabet gücü kavramından farklılaşarak ulusal, bir başka ifadeyle toplumsal özellik kazanır. Böylece fiyat ve fiyat dışı rekabet gücü belirleyicilerinin bir bileşkesi şeklinde gelir arttırıcı özelliği ön plana atan ulusal rekabet gücü kavramı oluşur (Dulupçu, 2001: 85).

Ulusal rekabet gücünün arttırılmasında dört unsur etkilidir. Bunlar; ekonomik performans, kamunun etkinliği, özel sektörün etkinliği ve alt yapıdır. Bu alanlarda yeterliliği sağlayan bir ülkenin ulusal rekabet gücünde artış sağlanır. (Atik, 2005: 21). Ulusların nihai hedeflerine ulaşılması adına vatandaşları için sağladığı refah artışı önemli yer tutar. Ulusların rekabetinde belirleyici olan az maliyetli üretim, dış dengenin doğrudan katkısı ve rekabet ederken farklılaşan şartlara uyum sağlama, teknoloji ve insan sermayesinin devamlı gelişmesi vb. faktörler olduğu görülmektedir. Bunların olmadığı

bir ekonomide, sosyal refahın olabilecek yüksekliğe ulaşması gerektiği şekilde sağlanamamaktadır (Manavkat, 2014: 9). Kişi başına milli gelir büyümesi bir ülkenin ekonomik başarısı için en iyi göstergedir. Kişi başına milli gelirin büyümesinin en büyük kaynağı ise toplam faktör verimliliği artışıdır Kişi başına milli gelir veya toplam faktör verimliliği, ulusal rekabet gücü göstergeleridirler (Kocaoğlu, 2013: 12). Bununla birlikte ulusların rekabet gücü daha çok firmaların verimliliği ve üretkenliğinden kaynaklanıyor olsa da rekabet gücünün devamlılık göstermesi daha çok dış çevreyle etkileşim içinde olmayı gerektiren inovasyona bağlıdır. Piyasa dışı etkileşimlerin büyük kısmı ise devletin ekonomiyle ilgili politikalarıyla bağlantılıdır (Koç, vd. 2014: 87).

Ulusal rekabet gücünün üç esas niteliği aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

1- Rekabet gücünü elde etmenin esas hedefi, ülkedeki hayat şartlarını ve insanların refah seviyelerini artırmaktır. Refah seviyesini artırmak ise ticaret, yatırım ve üretim benzeri organizasyonlara yeteri kadar önem vermek ve ülkede var olan kurumların birbirleriyle olan dayanışmayı arttırmasıyla ve uzmanlaşmanın önünü açmakla mümkün olabilir.

2- Rakip ülkeleri yakalayabilmek için ürün ve hizmetlerin üretilip, dağıtılmasında ülkenin kendine özgü özellik, kabiliyet ve potansiyellerinin üzerine çıkması gerekir.

3- Ülkenin rekabet edebilme gücünün gözlenmesinde birçok göstergeden faydalanılmaktadır (Uluslararası pazar payı, ülkenin ticaret bilançosu, üretim, istihdam vb.) (Çivi, 2008: 4).

1.3.5. Uluslararası Rekabet Gücü

Rekabet gücü kavramı köken olarak ulusun ekonomik analiz birimi olarak ele alan ticaret kuramlarına dayanır. Ulusların zenginleşme ve gelişme konusunda gösterdikleri rekabet, üstünlük kurma çabası, rekabet ve rekabet gücü ile ilgili ilk ekonomik düşünce ve kuramların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kocaoğlu, 2013: 116). Uluslararası rekabet gücü bilim adamlarınca iki bakış açısından yola çıkarak ifade edilmiştir: Bunlar Mikro (işletme ve endüstri) ve Makro (ülke) bakış açısıdır. Mikro açıdan bakıldığında ülkedeki işletmelerin birbiri arasında ki rekabet ve bu rekabetin ulusal/uluslararası pazarda bıraktıkları etki gözlemlenirken, makro açıdan yaklaşıldığında ise ülkenin uluslararası rekabetteki konumuyla ilgilenilmiştir (Çivi, 2008: 2). OECD tarafından yapılan uluslararası rekabet gücü tanımı “Serbest ve adil piyasa şartları içinde, uluslararası piyasa şartlarına uygun ürün ve hizmet üretebilme, bununla birlikte halkının

reel gelirini arttırma ve onu koruyabilme becerisidir” (Manavkat, 2014: 10; Kırankabeş, 2006: 237). Uluslararası rekabet gücünün arttırılması, yüksek bir verimlilik performansını ve yüksek reel ücretleri elde eden iktisadi faaliyetlere ülke kaynaklarının yönlendirilmesi yeteneğiyle ilgilidir. Rekabet gücü, yalnızca dışarıya ürün satma ve dış ticaret dengesini sağlamakla ilgili olmayıp, bunun yanı sıra bir ülkenin gelir ve istihdam seviyesini arttırabilme ve yaşam kalitesinde kabul edilebilir ve sürekli yükselişler yapabilme ve uluslararası pazarlardaki payını arttırabilme kabiliyetidir (Tekin ve Zerenler, 2013: 23).

Rekabetin küreselleşmesi başlarda ülkenin sahip olduğu üretimin yerine özgü faktörlerin önemini düşürüyor gibi bir etki bırakıyor olsa da, ülkeye mahsus yerel koşulların önemini arttırmaktadır (Jumashova, 2016: 5). Genel olarak rekabet gücünün temelini üretim kaynaklarının verimliliğinden kaynaklandığı ve bu verimlilik sonucunda uluslararası piyasalara uygun mal ve hizmetler üretebilme, ekonomik büyüme, istihdam artışı, halkın reel gelir düzeyinin arttırılması ve vatandaşların daha yüksek refaha sahip olmalarının sağlanmasıdır (Yurttaçıkılmaz, 2014: 68).

Uluslararası rekabet gücü büyük oranda firma ve endüstrilerden sağlansa da, uluslararası rekabet gücünün devamlılığı, rakip dış çevre ile etkileşim halinde kalarak sürekli üretim süreçlerini geliştirmeye ve yeni teknolojilerle yeni icatlar yapmaya bağlıdır (İlkay, 2019: 24). Bununla birlikte makroekonomik değişkenlerin istikrarlılığıyla doğrudan bağlantı halindedir. Bu doğrultuda, uluslararası rekabetin daha çok fiyat noktası tespitinde döviz kuru, faiz, enflasyon ve işsizlik oranı gibi değişkenlerin de göz önünde bulundurulması önemli bir gerekliliktir. (Koç, vd. 2014: 87).

Uluslararası yaşanan zorlu rekabet ortamında ülkeler, sektörler, firmalar hatta bireyler dahil büyük bir yarış halindedirler. Uluslararası rekabet gücü için firma, sektör, ülke çapında karşılaştırmalarda bulunmaktadır. Uluslararası rekabet gücü deyince herkesin ilk akına gelen ülke düzeyinde rekabet gücüdür. Ancak şimdilerde daha çok firma veya sektörel alanda rekabet gücü çalışmalarına yönelmenin daha manalı olabileceği tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda, uluslararası rekabet gücü konusunun yalnızca firmalar ve sektörler yönünden zorunlu olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, uluslararası piyasalarda aslında rekabet edenin ülke değil firmalar olduğu yorumu yapılmaktadır (Bedir, 2009: 9-10).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ VE ÖLÇME METODLARI

2.1. Küreselleşen Dünya ve Rekabet Gücü

Küreselleşme çok eskiye dayanana bir olgudur. Çünkü insanlar yaşamını sürdürebilmek ve hayatta kalabilmek için, bazen kendi aralarında bazen ülkeleri içerisinde bazen de ülkelerinin dışında alışveriş yapmak zorunda kalmışlardır. İnsan nüfusun artması ve gereksinimlerin çoğalmasından dolayı insanlar birbirleriyle rekabet haline girmişlerdir, daha kötüsü savaşlara bile sebebiyet vermiştir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında küreselleşmenin somut özellikleri ve yöntemi değişerek büyük bir kitleyi etkisi altına almıştır

Küreselleşmenin en bariz hallerinden biri rekabetin şiddetlenmesidir. Küreselleşme ile gelen şiddetli rekabet, kıt kaynakların verimli bir şekilde kullanımını ve değişen dünya şartları da işletmenin arzu ettiği yere varabilmesine katkıda bulunmuştur. Değişen ekonomik şartlarla birlikte yeni dönemde devletlerarası ve ekonominin ana hatlarında büyük oranda bütünleşme ve güçlenme durumu ortaya çıkmıştır. Nüfus ve diğer değişkenlerin etkisiyle üretim faktörlerinin alışverişte kullanılan mal ve hizmetlerin dengelerindeki hızlı artış uluslararası ekonomik ilişkilerinin geniş bir alana yayılarak daha çok ayrıntılara inmesi ve buna bağlı olarak dünya ticaret ve kaynak dağılımının klasik işlem ve politikaların terk edilerek ya da mevcut şartların yeniden gözden geçirilmesine sebep olmuştur (Kaya, 2014: 75).

2.2. Küreselleşme ve Rekabet Gücü İlişkisi

Küreselleşme olgusu, üretim faktörlerinin, malların ve hizmetlerin dünyanın her tarafına büyük farklılıklar olmaksızın ulaşması olarak ifade edilebilir. Küreselleşme sonucunda mal ve faktör piyasalarının birbirlerine bağlanmışlardır. Bu durumda ülkeler ve firmalar da birbirleriyle yüksek düzeyli etkileşim halindedirler. Küreselleşme ve rekabet gücü birbiriyle ilişkilidir. Çünkü ihracatçı bir Türk şirketi dünyada meydana gelen gelişmelerden etkilenmektedir. Zira üretilen ürünün maliyeti dış piyasalarda rekabet gücünün bir göstergesidir. Üretim maliyeti ne kadar düşük olursa, dış rekabet gücünde o kadar fazla olur. Çünkü diğer ülkelere benzer bir ürünü daha düşük fiyatla satmak, ürüne olan talebi artıracaktır. Dış piyasalarda rekabet gücünün belirleyicisi olan üretim

maliyetleri dışında bir diğer faktörde dış pazarların bilinirliğidir. Yani ihracat yapılan pazar ne kadar iyi bilinirse o kadar yüksek düzeyde rekabet gücüne sahip olunur. Küreselleşme sonucunda artan bilgi, iletişim ve taşımacılık teknolojileri dünyayı küçük bir köy haline getirmiştir. Bununla birlikte bilinmedik ve boş pek çok pazar bulunduğu da bir gerçektir. Küreselleşme öncesi dönemlerde dünyanın pek çok yeri çok az biliniyordu ve bu bölgelerle ticaret bazlı firma ve ülkelerin tekelindeydi. Söz konusu ülke ve firmalar ürettikleri malın kalitesi ve fiyatı ne olursa olsun bu bölgelerle ticaret yapabilmekteydiler. Ancak, dünyadaki ekonomik ve siyasi gelişmeler sonucunda mevcut durum büyük oranda değiştirmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinin sömürgesi olan pek çok Afrika ülkesinde Avrupalı şirketler artık Rus, Çin, Türk ve Arap şirketleriyle rekabet etmektedirler ve rakiplerinden daha yüksek kalitede veya düşük fiyatta mal satmaları durumunda mevcut piyasa paylarını koruyabilmektedirler. Çünkü küreselleşme olgusu beraberinde sosyo-ekonomik araçlarla insanların ve toplumların bilinç düzeyi yükseltmektedir. Artan bilinç düzeyi ise önceden aldığı ürününün daha iyisinin daha uygun fiyata satıldığını görmesine ve bu ürüne yönelmesine yol açmakta ve mevcut piyasadaki firmaları kendilerini yenilemeye ve geliştirmeye itmektedir. Genel olarak bu döngü sonucunda piyasada satış yapmayı başaran firmaların rekabet gücünün artmasına yol açmaktadır. Piyasada kalan firma rakiplerine göre en düşük maliyetli ve en yüksek verimli firma olmak zorundadır. Küreselleşen dünyada hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler yönünden; uluslararası seviyede rekabet edebilmek büyük önem arz etmektedir. Politika yapıcıların daha çok önemsendiği konular, ekonomiyi rekabet edebilir şartlara ulaştırabilmek ve küresel risklere karşı sağduyulu ve akılcı bir yaklaşım geliştirebilmektir. Ayrıca küreselleşmenin artması mevcut piyasaya daha fazla rakip gelmesi olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla piyasadaki konumu korumak isteyen firma mutlaka rakiplerinden bir adım önde olmalıdır. Bu ise ancak rekabet gücünün yüksek olması ile mümkündür. Yani küreselleşme düzeyi artıkça piyasada kalan firmanın rekabet gücünün yükseldiğini göstermektedir (Yurttaçıkılmaz, 2014:53-54).

2.3. Uluslararası Düzeyde Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler

Uluslararası rekabet gücünün belirleyen etkenler ayrıntılı biçimde incelendiğinde; kişi başına serbest sermaye oluşumu, bütçe dengesi, enflasyon seviyesi, kamu borcu, tasarruf oranı, işsizlik oranı, reel döviz kuru, reel faiz oranı, doğrudan yabancı sermaye hareketleri, dış ticaret açığı, ekonomideki çeşitlilik vb. makro faktörler, eğitim ve sağlık

harcamaları, okullaşma oranı, temel bilimlerde eğitim sisteminin kalitesi, mesleki eğitim durumu, 15 yaş altı ve 65 yaş üstü nüfus oranları, kırsal nüfus oranı, bebek ölümleri, yaşam beklentisi vb. sosyal hususlar, kültür ve değer sistemleri, ülke imajı, işgücü niteliği/yeterliliği, yol-liman-enerji gibi altyapı yeterliliği, fikri mülkiyet haklarının korunması, birim işgücü maliyeti ve verimliliği, üniversite-sanayi işbirliği, teknoloji gelişmişlik, bilimsel araştırma kurumlarının niteliği, araştırma-geliştirme ve inovasyon yapabilme, bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanma, girişimcilik, yüksek teknoloji ihracatı, istikrarlı bir finansal yapı, finansal araçlardaki çeşitlilik ve erişim kolaylığı, ilgili piyasadaki rekabetin yoğunluğu, girdi maliyetlerini olumsuz etkileyen vergi vb. yükler, sektördeki ortalama firma büyüklüğü (ölçek ekonomileri), kapasite kullanım oranı, üretim sistemlerinde sağlanan gelişmeler, marka yaratma ve hızlı ürün geliştirme, yerel tedarikçi nitelik ve niceliği, tam zamanında üretim ve teslimat, yönetim yeterliliği, kümelenme boyutu, tanıtım yeterliliği, dağıtım ve satış sonrası kanalların yeterliliği, coğrafi konum, yargı ve güvenlik hizmetlerinin işleyişi, idari engeller (mevzuat karmaşıklığı, bürokrasi vb.), yolsuzluk durumu gibi birbirleriyle benzeşen veya etkileşim durumundaki birden çok kriter sayılabilir.

Bundan dolayı, uluslararası rekabet gücüne etkide bulunan faktörlerin çok çeşitli olması hesaba katılırsa, rekabet gücünü arttırmak için tek bir politika ya da yalnızca herhangi bir bölümde kaydedilen büyük bir gelişmenin yeterli olmayacağı, zamanla birden çok farklı bölümlerde yapılan iyileşmelerin zorunluluğuna dikkat çekilmektedir. Rekabet gücünün yükseltilmesi, sürat koşusundan çok bir maraton yarışı gibi diyebiliriz (Bedir, 2009: 20-21).

2.3.1. Makro Ekonomik Göstergeler

Ekonomide rekabet gücünün yükseltilmesi ve büyümenin devamlılığı için makroekonomik istikrarın önemi büyüktür. Kişi başına düşen GSYİH'daki düzenli artış, işsizlik seviyesinin aşağı yönde olması, hane halkının harcanabilir gelir seviyesi ve sosyal yardımlar bir bölgenin ekonomik faaliyetini göstermesi yönünden belirleyicidir. Makroekonomik ortamın iyileşmesi gerek yerli gerekse yabancı yatırımcıların yatırım kararları ve ulusal rekabet gücünün artırımında etkili olmaktadır (Yurttaçıkılmaz, 2014: 81).

Tablo 1. Makroekonomik Değişkenlerin Rekabet Gücü ve Büyüme Üzerindeki Etkileri

Büyüme		Rekabet Gücü		
Makroekonomik İstikrar				
Düşük Bütçe Açığı	Düşük Enflasyon	Düşük Faiz Oranları	Düşük Kamu Borcu	Yüksek Tasarruf ve Yatırım

Kaynak: (Yurttaçıkılmaz, 2014: 81)

Makroekonomik çevre ekonomik performansın yükselttirilmesinde, sektörlerin düzenli bir biçimde faaliyette bulunmasında ve dış istikrarın oluşturulmasında büyük bir önem arz etmektedir. Ülkenin makroekonomik ortamının düzelmesi, rekabetçi yapının daha kalıcı ve uzun vadeli olması yönünden gereklidir (Jumashova, 2016: 59) Pozitif makroekonomik şartlar ulusal rekabet gücüne bağlı yöntemlerin uygulanmasına yardımcı olurken, var olan makroekonomik krizler ise, buna zorluk çıkarmaktadır. Yüksek enflasyon, ani devalüasyonlar, dış talepteki daralmalar, mal ve hizmet fiyatlarındaki sürpriz azalışlar ve iç piyasada oluşan durağanlık rekabet gücüne bağlı politikaları belirli yönlerden negatif etkilemektedir (Manavkat, 2014: 38) Makroekonomik ortamın belirsizliklerle dolu olması veya istikrarsız bir yapı arz etmesi özel yatırımların azalmasına ve iktisadi büyümenin sekteye uğramasına yol açar (İşveren, 2004: 88).

2.3.1.1. Yatırım ve Tasarruflar

Ekonomik büyüme üzerinde etkili olan yatırımlar tasarruf oranının bir fonksiyonudur. Neo-klasiklere göre yatırımlar büyüme üzerinde durağan durumda iken etkinken, içsel büyüme teorilerinde sabit sermaye birikimindeki artış fiziki sermaye, beşeri sermaye ve teknolojik gelişmeler üzerinde etkili olmakta ve büyümeyi etkilemektedir. Keynes'in mutlak gelir hipotezine göre, bireylerin gelirleri arttıkça bu gelirin daha fazlası tasarruf edilecek ve bu tasarruflarda yatırıma dönüştüğünde ekonomik büyümeyi destekleyecektir. Tasarruf düzeyi, yatırımlar ve büyüme arasında bu ilişkide yüksek tasarruf ve büyüme rekabet gücünü artıracak teknolojileri kullanımı noktasında büyük fayda sağlamaktadır. Yapılan yüksek teknolojik yatırımlar üretim maliyetlerini düşürerek verimlilik düzeyini artıracaktır (Yurttaçıkılmaz, 2014: 83).

Geliştirilmiş Slow modeline bakılarak oluşturulan ampirik bulgulara göre yatırım oranı (yatırım/GSYİH) ile kişi başına düşen gelirin büyüme oranı arasında olumlu bir etkileşim gözlemlenir. Yine aynı çalışmaya göre yatırım oranının büyümeyi olumlu açıdan etkilediği görülmüş, ayrıca ilave olarak kamu yatırımlarının çokluğuna

bakılmasından ziyade nitelikli olmasının büyüme yönünden önemine vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte büyüme performansı hızlı olan ülkelerin bu performansına etki eden asıl etkenin hızlı sermaye birikimi olduğu birden fazla çalışmada dikkat çekilmektedir (Jumashova, 2016: 31).

Bu konuda devletin en önemli katkısı, yatırımları arttırmaya yardımcı olacak kamu politikaları ve verimliliği yükseltmek amacıyla yürürlüğe koyduğu rekabet gücü politikalarıdır (Manavkat, 2014: 38).

2.3.1.2. Enflasyon Düzeyi

Fischer etkisine göre enflasyon ile sermaye kapasitesi arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu ortaya konulmaktadır. Fischer'e göre; enflasyon faktör verimliliğine negatif olarak etkide bulunmaktadır. Enflasyon vergi türü kapsamında yer alıp, görece fiyatların değişimini sağlayarak, verimli sektörler yatırımlar açısından daha az etki etmekte ve zayıf olan sektörler ön plana çıkmaktadır. Yatırım oranları azalmasa bile yatırımlara geçme olasılığı değişim göstermektedir. Bu durumda yavaş gelişme ve rekabet gücünün azalmasında, rekabet gücünün düşüşünde önemli olmaktadır. Yüksek enflasyon oranları, rekabet gücünün düşüşüne neden olmakta, ödemeler dengesi meydana gelen aksaklıkları meydana getirmekte, ekonomik gelişmeyi durdurmaktadır (Sekizkardeş Dabak, 2019: 10).

2.3.1.3. Döviz Kuru Politikası

Genel bir tanımla kur politikaları, ülkelerin rekabet gücü açısından olmazsa olmazlarındandır. Milli paranın aşırı bir şekilde kıymetli olması rekabet edilebilir gücünü düşürürken buna karşın yabancı paranın kıymetli olması ise rekabet gücünü yükseltir. Bu durum pozitif yönlü olabildiği gibi negatif yönlüde olabiliyor ve bu durum kısa vadelidir. Kısacası ülkelerin izleyeceği kur politikaları ülke ekonomisini canlandıran, koruyan, istikrar sağlayan veya ülke ekonomisine ivme kazandırma amacıyla olmalıdır (Kaya, 2014: 83).

Döviz kurları, ihracat ürünlerinin fiyatlarına etki ederek ülkelerin rekabet güçleri üstünde önemli ve belirleyici bir rol oynamaktadır. Döviz kuru politikasıyla kurlarda ortaya çıkacak farklılaşmalar olan, dış piyasalarda ülkenin nispeten fiyat yapısına etki etmektedir. Böylece kur politikası aracılığıyla iç piyasada ihracat yapmak daha karlı olabilecek ve ihraç mallara dış piyasalarda fiyatlar nedeniyle rekabet edebilme fırsatı oluşacaktır (Atik, 2005: 57).

Uluslararası ticarete ayrı ulusların iç fiyat seviyesi, paraları arasındaki mübadele oranı yoluyla birbirleriyle ilişkilidir. Bu bağlamda bir ülke döviz kurlarında farklılık göstererek yabancı paraya nispeten iç fiyat seviyesini azaltıp arttırabilir. Sonuçta baktığımızda dış denge yönünden sanki parasal milli gelir farklılaştırılmış gibi bir izlenim ortaya çıkartılır. Bir ülkenin sahip olduğu en önemli araçlardan biri döviz kurlarının farklılaştırılmasıdır. Pratikte döviz kuru ayarlamaları genellikle devalüasyon şeklinde olur (Jumashova, 2016: 51).

2.3.2. Kamu Ekonomisinin Yapısı, Büyüklüğü, Kalite ve Etkinliği

Devletin rolünün ekonomik sürece müdahale etmesi ya da politika oluşturması iktisat literatüründe tartışılan bir konu olsa da; devlet faktörünün çeşitli durumlarda en etkin bir araç olduğu da bir açıktır. Fakat kamu devlet politikalarının, alt yapının eksikliklerini gidermeye dönük bazı fonksiyonel politikalar geliştirmesi daha yerindedir. Kısaca devlet çok daha, makroekonomik istikrarı, uluslararası ticarete açıklığı, beşeri sermaye birikimini, ve özel yatırımlar ve rekabetin güçlenmesini sağlayacak “piyasa yanlısı” politikalarda bulunmalıdır.

Kamu politikaları yönünden devletin önemli bir işlevi de piyasaların etkin çalışması için yol göstermek ve bu piyasalarda bilginin eksiksiz bir şekilde dolaşımını sağlamaktır. Bu bağlamda devletin fonksiyonel yöndeki piyasa çalışmalarına bağlı regülasyonları, firmalar üzerindeki tesiri yönünden etkisiz durumdaki piyasaların çalışır hale getirebilme gücünü bulundurur (Manavkat, 2014: 38)

Devlet devamlı bir uluslararası rekabet gücü artışı sağlamasıyla varlık amacını gerçekleştirebilmesinin yolu sağlanabilir. Devlet kamu kesiminin etkinliğini artırmak ve sürdürülebilir bir rekabet gücü artışı için, makroekonomik reformları oluşturulmasına ve sürdürülmesine dönük iki esas politikayı hayata geçirmesi gerekir (Jumashova, 2016: 55).

Devletin bilimsel çalışmalara, endüstriyel politikalar, üniversite endüstri işbirliği, beyin göçü azaltıcı teşvikler de bulunması, yenilik ve icatlara teşviklerde bulunarak rekabet gücünü olumlu yönde etkilemelidir (Kaya, 2014: 85)

2.3.3. Dış Ticaret Politikası ve Dış Açıklık Düzeyi

Dış ticaret ülkede üretilen mal, hizmet, sermaye ve fikri mülkiyet haklarının farklı ülkelerde veya bölgelerde satılması, dağıtılması yoluyla tüketicilere ya da araçlara kazanç getirici faaliyetlere denir. Kısaca ithalat ve ihracat faaliyetlerinin tümüdür. Dış

ticarete ülkeler karşılaştırmalı üstünlükleriyle, teknoloji düzeyiyle, sahip oldukları doğal kaynaklarıyla ve kaliteli insan gücü potansiyeliyle orantılı olarak dış ticarete kazançlı çıkmaları söz konusudur. Bununla birlikte dış ticaret ülkenin üretim yapısıyla uyumsuz ve eksik yönetimle yapılırsa ekonomik büyüme yerine ekonomik daralma ile karşılaşılabilir. Yenidünya düzeninde bir ülkenin kendi varlığı dünyaya kabul ettirmesi ve belli seviyede rekabet gücüne sahip olmasının yolu ürettiği ürünleri dış piyasalara satabilmesi yeteneğinden geçer. Dünyada iç piyasa dış piyasa farkının yok olduğu bir dönemde ekonomik başarıya ulaşmak için piyasanın gerek duyduğu malları uygun fiyat ve kalitede üretilip, farklı ülke pazarlarında bu malları satmaktır (Yurtankçıkımaz, 2014: 87).

İhracatı teşvik tedbirleri genellikle gelişmekte olan ülkelerde başvurulan bir politika aracıdır. Bu politikanın gelişmekte olan ülkelerde önem kazanmasının nedeni, bu ülkelerdeki üreticilerin genellikle yüksek maliyetli ürünler üretmeleri ve bunları dış pazarlara satma sırasında güçlüklerle karşılaşmalarıdır. Bu tedbirler sayesinde görece de olsa rekabet üstünlüğü elde etmektedirler (Atik, 2005: 59).

Ülkelerin rekabet gücünü gösteren etmenlerden biri ülkenin dış ticaret sınırıdır. Dış satım ve dış alım kanalıyla fiyatların birbirine oranlanması ile anlaşılan dış ticaret sınırı ile bir birimlik dış satım ile ne kadar birim dış alım yapılabileceğini gösterir (Kaya, 2014: 82).

2.3.4. Üretim Maliyetleri ve Birim İşgücü Maliyeti

Rekabet gücünü belirleyen önemli faktörlerden olan üretim maliyetlerinin azaltılması tüm ekonomiler için büyük önem taşır. Üretim maliyeti içinde girdi, işçilik, enerji, sermaye ve vergisel maliyetleri bulunmaktadır. İşgücünün uluslararası rekabet gücü üstündeki tesiri, toplam işgücü maliyetinden oluşmaktadır.

Üretim maliyetlerinden bir diğeri ise yatırımların gerçekleştirilmesinde kullanılan sermaye maliyetidir. Bu herhangi firmanın yatırım karşılığında ortaklarına, bankalara ve diğer mali kuruluşlara ödemesi zorunlu olan bir fiyattır. Ülkenin uluslararası rekabet gücünün fiyat-maliyet bağı açısından zayıflamasına ve ülkede tasarrufların verimli olmayan yatırım sahalarına gitmesine sebep olmaktadır.

Üretim maliyetini etkileyen bir diğer konu ise vergidir. Vergi maliyeti düşük olan ülke, üretim ve yatırım maliyeti yönünden kazanç sağlayarak daha fazla sermaye ve

yatırımı ülkelerine çeker ve böylelikle uluslararası rekabet gücünü artırma olanağı yakalar.

Enerji maliyetleri de üretim maliyetini doğrudan etkileyen bir unsurdur ve uluslararası rekabet gücünü belirlemede etkilidir. Bir ülkenin öteki ülkelere kıyasla, enerji maliyetinin az ya da kabul edilebilir düzeylerde bulunması, o ülkenin uluslararası rekabet gücünün fiyat-maliyet avantajı yönünden yükselmesine olanak tanımaktadır (Yurttaçıkılmaz, 2014: 89).

Birim işgücü maliyetleri birim çıktı başına düşen ortalama işgücü maliyeti şeklinde tanımlanmaktadır (OECD, 2017). Ücretlerin üretim maliyetlerinin önemli bir bölümünü oluşturmasından hareketle birim işgücü maliyetleri de piyasa fiyatlarını direkt olarak etkilemektedir. Uluslararası rekabet gücü ile birim işgücü maliyetleri arasındaki ilişki ile ilgili temel görüş, bir ülkedeki birim işgücü maliyetlerinin diğer ülkelere kıyasla daha hızlı arttığı durumda bu ülkenin ihracatının azalacağı ithalatının ise artacağı yönündedir. Bu durumda işgücü maliyetlerinin arttığı ülkenin uluslararası piyasalardaki payı azalır, büyüme hızı yavaşlar, işsizlik oranı artar ve dolayısıyla uluslararası rekabet gücü azalır (İlkay, 2019: 39).

2.3.5. Verimlilik

Verimlilik, üretimde kullanılan girdilerin çıktıya oranı olarak tanımlanabilir. Verimlilikteki artışlar yoluyla rekabet gücü pozitif yönde etkilenebilir ve uzun vadede ülkenin iktisadi büyüme potansiyeli yükseltilebilir. Mikro ekonomik düzeyde ise firmaların karlı kalabilmesine ve işgücünün enflasyonun üzerinde ücretler alıp yaşam kalitesini arttırabilmesine olanak sağlar. Verimlilikteki artışlar, hem teknolojideki ilerlemelerin hem de iyi yönetim, daha iyi eğitim, markalaşma ve daha iyi pazarlama gibi unsurların bir sonucudur. Dolayısıyla, yüksek verimlilik mevcut veya daha az girdi ile daha çok çıktı elde edildiğinde ortaya çıkabilir (İşveren, 2004: 118). Yüksek verimlilik, rekabet gücünün artması manasına gelmektedir (Manavkat, 2014: 35).

Rekabet gücünü firma, endüstri ve ülke seviyesinde temsilini yapabilecek faktörlerin başını verimlilik çekmektedir. Toplam faktör verimliliğini temel alan çalışmalarda ülkelerin rekabet gücüyle ilgili karşılaştırmada bulunurken, toplam faktör verimliliği fazla olan ülkelerin uzun vadede yaşam kalitesinin daha da iyiye gideceği belirtilmektedir (Jumashova, 2016: 22).

Verimlilik seviyesi, ülkenin uluslararası rekabet gücünü etkileyen başka bir parametredir. Ekonomik üretim sürecine dahil edilen her türden faktörün olması gereken düzeyde çıktıyı elde etmesi bu girdi faktörlerindeki verimlilik artışıyla ilgilidir. Ülke sanayi yöntemleri yönünden verimlilik merkezli çalışma önemli bir makroekonomik belirti olarak görülmektedir. Çünkü verimlilik ekonomide hem gelir hem de istihdam artıran etkili bir öge ve kaynakların aktif kullanımıyla üretim artışı elde etmekle birlikte dış piyasadaki payı arttırmaktadır (Erdemli, 2016: 25).

2.3.6. Uluslararası Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Devlet Politikaları

Ulusal firmaların devamlılığını sağlama ve rekabet gücünü artırmadaki devletin esas vazifesi, ulusal rekabet hukuku ve politikalarını rekabet edilebileceği bir ortam yaratmak şeklinde yapılandırmasıdır. Rekabet edilebilir ortam yaratmak için makroekonomik istikrarın oluşturulması, ticaretin serbestleştirilmesi, korumacı ticari politikaların, keyfi ve açık olmayan sanayi politikalarının kaldırılması, kamu hizmetlerinin azaltılması ve modernizasyonu ve piyasalarda tekelleşmenin engellenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda rekabet gücünü artırmada devlete aşağıda sıralanmakta olan kademeleri hayata geçirmek için önemli roller düşmektedir (Karaaslan ve Tuncer, 2010: 10):

- Etkin iletişim ve ulaşım sistemlerinin sağlanması
- Yurtiçi ve yurtdışı piyasalardaki şartlara, teknoloji ve fiyatlara dönük enformasyonun sağlanması
- Teknolojik ve örgütsel teknik bilginin (know-how) oluşturulması
- Nitelikli beşerî kaynakların sağlanması
- Üretimi arttıracak ekonomik, fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi
- Üniversite ve eğitim sistemi ile sanayi arasında ortaklığa gidilmesi
- Girişimcilik kapasitesinin artırılması
- Pozitif dışsallıkların (ör: teknolojik ilerleme ve beşerî kaynak eğitimi) teşvik edilmesi, negatif dışsallıklar (ör: doğal çevreye zarar verilmesi) vazgeçirilerek piyasa aksaklıklarının giderilmesi
- Dayanıklı bir para ve maliye politikasına geçilmesi
- Sosyal güvenlik sistemini etkinleştirecek yeniliklerin getirilmesi
- Siyasi ve ekonomik alanda kararlı ve düzenli bir şekilde devam edecek uygulamaların pratiğe dökülmesi

- Genel mülkiyet ve fikri mülkiyet haklarının korunması
- Vergi sistemi ve rekabet hukukunu; dengeli, etkin ve dünya şartlarına uyum sağlayacak şekilde geliştirilmesi

2.3.7. Vergi Düzenlemeleri ve Ekonomide Kayıtdışılığın Azaltılması

Ülkeler rekabet güçlerini artırmak, yabancı sermaye çekmek, refah düzeyini artırmak ve ekonomik performanslarını iyileştirmek için vergisel düzenlemelerde bulunmaktadır. Yapılan vergi düzenlemeleri diğer ülkeler üzerinde olumlu etkide bulunuyorsa yararlı, olumsuz etkide bulunuyorsa zararlı vergi rekabeti oluşturduğu söylenebilir. Bu açıdan vergi rekabeti kavramını, “firma seviyesinde ve ulusal seviyede rekabet gücünü yükseltmek isteyen kamu idaresinin mükelleflerin vergi yüklerini indirmek ya da düşük tutmak suretiyle potansiyel olarak mobilitesi yüksek olan üretim unsurlarının (özellikle kalifiye işgücü ve sermaye) için kendi ülkesini çekici duruma getirme gayreti” şeklinde ifade edilmiştir.

Rekabetçi ortam sonucu genel olarak vergi oranlarının azaltılması, devleti daha etkin kamu harcamaları yapmaya yöneltmiştir. Bu kapsamda vergi reformunu tamamlayamayan ülkelerde, vergi rekabeti sonucu vergi tabanının aşınacağı ve uzun vadeli daha kötü sonuçların ortaya çıkması beklenmektedir (Yurttaçıkılmaz, 2014: 94).

Kamu kesimi tarafından toplanan vergi ve vergi dışı gelirler rekabet gücü açısından önemli bir gösterge niteliğindedir. Kamusal gelirler kişi ve firmalardan devlete aktarılan vergiler ile esasen gelecekte yine vergisel gelirler ile karşılanacak vergi dışı gelirler toplamından oluşur. Devlet elde ettiği kamusal gelirleri sağlam bir makroekonomik ortam oluşturmak, bu ortamın sürekliliğini sağlamak ve işletmelerin rekabet güçlerine doğrudan veya dolaylı yollardan katkı sağlayacak bir biçimde kullanırsa yüksek düzeydeki kamu gelirleri rekabet gücünün artırılması ve sürdürülmesi anlamına gelebilir (İşveren, 2004: 90).

Kayıt dışı ekonomi oranı, GSMH içerisinde önemsenecek derecede yüksek orandadır. Oranların bu denli yüksek olması, ülkeler için ekonomik ve sosyal açıdan büyük tahribatlara yol açmaktadır. Kayıt dışı ekonomiyi azaltıcı etkide ekonomik kalkınma çalışmalarının önemi ve bu konuyla ilgili çözümlerin artırılması gerekli olmaktadır (Sekizkardeş Dabak, 2019: 13).

2.3.8. Hukuki Altyapının Güçlendirilmesi

“Çağa uyum sağlamış demokrasinin olduğu yönetimler hukuka ilişkin olup; hukukun önceliği ve hukukla bağdaşan, yönetimin bütün eylem ve işlemlerinde, her alanında ve düzeyinde oluşturulması esas ve vazgeçilemez bir prensip şeklinde görülmektedir. Dolayısıyla aslında bir ülkenin saygınlık ve gücünü sağlaması o ülkenin hukuk devletini bağımsız yapmasından ve işleyen bir adalet kurumunun temelini oluşturmasından geçmektedir” (Saygılıoğlu ve Arı, 2002:107).

“Hukuk devleti kurallarının meydana gelmesi ve aktif bir şekilde hayata geçirilmesi iktisadi faaliyetlerin dürüst bir hukuki çevrede oluşmasını teminat altına alır” (Vural, 2006:190). Dolayısıyla devletin işlevi, piyasa işlemleri için oyunun ilkelerini yaratmak bununla birlikte hakem rolü görmektir.

Hukuki zeminin sağlamlaştırılması uluslararası rekabet gücünün güçlendirmesinde başlıca bir etken olmaktadır. Yasal kurumlar işletmenin yönetimini ve hissedarların haklarını güçlü duruma getirmeli, rekabet hukuku ve politikasını, dayanıklı ve tedbirli bir finansal sektörü, dengeli iflas ve güvenli borç rejimini teminat altında olmalıdır (Nabi and Luthria, 2002:12). Bununla birlikte legal kurumların piyasada çalışma yapan bütün aktörlere aynı ölçüde ve objektif şekilde ele alması, şeffaf olması ve yolsuzluğa sebep olacak zaafı yok etmelidir.

Birçok ülke hükümeti yalnızca yasal ve kurumsal birimleri güçlü duruma getirmekle kalmayıp bununla birlikte hukuki sistemi de çalışır duruma sokmalıdır. Güçlü yaptırımlar yada hukuki kurumlar olmadan yasa haline getirilen ticaret hukuku sadece manasız yasal bir mevzuatı gösterir. Güçlü hukuki kurumlar; haksızlıkların onarılması ve uyuşmazlık sorunlarının uygun ve zamanında çözümlenmesini sağlamak için sivil vatandaşların ve firmaların yasaların belirlediği prosedürlere eşit bir şekilde ulaşımını teminatını sağlamaktadır. Hukuki kurumlar ticari ve sivil yasaları hayata geçirirler ve davalar sunucunda hatalı verilmiş kararlar varsa buna göre yasal yöntemler teklif ederler. Güçlü ve bağımsız hukuki kurumlar muktedir ve tarafsız hakimlere; uygun fiziksel tesislere, yönetime ve mahkemelerin kayıt bakımına ve dengeli mahkeme prosedürlerine, delil kuralları ve delil keşfine sahiptirler. Çeşitli yasal standartları ortaya çıkarmak ve güçlendirmek, yabancı yatırımcılara adaletli yaklaşımı garantiye alır. Bu yasal standartlar kayıt ve duruşma kurallarını ve yabancı firmaların kuruluşlarını ve uluslararası ticaret ve yatırımlarda bulunan bir ülkenin iştiraklerini kolaylaştıran ulusal işlemlerin genel standartları mevcuttur (Rondinelli, 2003:32)

2.3.9. Mülkiyet Haklarının Oluşturulması ve Güçlendirilmesi

“Mülkiyet hakları hem politik düzende hem de piyasa düzeneğinde rekabetin ve faaliyetin en önemsenmiş koşullarından biridir; fakat mülkiyet hakları tam olarak belirlenmiş ise, doğru bir biçimde hayata geçiriliyorsa ve işlem maliyetleri de az ise en çok karlı kullanım alanlarına akışını yapacaktır. Mülkiyet hakkı eğer yoksa kaynakların dağıtımında etkinlik sağlayacak politikalar, fayda ve maliyetlere bağlı ödül/sorumluluk ilişkileri oluşturulmayacağı için hayata geçirilemez” (Demir, 2006:178).

Ulusal rekabet gücü ve piyasa gelişimi için en değerli kurumlardan biri, kolaylaşmış bir şekilde mülkiyet hakkı elde etme ve nakli ile sağlanan güvenilir bir mülkiyet hakları mekanizmasıdır. Birden fazla gelişmekte olan ülkede, “ortak havuz” sorunu ile ortaya çıkan mülkiyet haklarında eksiklik yaşanmaktadır; kaynaklar yâda varlıklar çok fazla kullanılırlar ve bunun sonucunda kullanımlarıyla ilgili sınırlamada bulunulmadığı için hemen tükenirler.

Aktif bir mülkiyet hakkı mekanizmasının bulunmadığı bir ülkedeki kaynaklar aktif bir şekilde özgülenemez. Birçok ülkedeki hayata geçirilebilecek özel mülkiyet haklarında yaşanan birtakım eksiklikler, devlete bağlı yanlış kullanılmış, kötüye kullanılmış, fazla kullanılmış veya hiçbir şekilde kullanılmamış mülkiyetlerin ortaya çıkmasına ve etkin olmayan kaynak dağılımına liderlik yapmasına sebep olur (Rondinelli, 2003:18–19).

Etkin bir mülkiyet hakları mekanizmasının kurumsal öğeleri mülkiyet sağlama hakkına destek veren, tescillendiren, kamusal ve özel olarak elde edilebilecek mülkiyet çeşitlerini, mülk edinme farklılıklarını gideren, bırakılmış veya haksız biçimde sahip olunan mülkiyetler için kullanma hakkına sahip olma kurallarını bünyesinde barındırır. Tarafsız, bütünleyici, kararlı ve etkin bir sözleşme hukukunun yapısı bu hakları kurumsallaştıracak biçimde yapılmalıdır. Birden fazla gelişmekte olan ülkede devlete bağlı bulunan varlıkların ve girişimlerin özelleştirilmesi daha başlangıç süreçlerinde mevcuttur. Bu ülkeler aktif bir mülkiyet (fili ve entelektüel) hakkını oluşturmaktan ve mülkiyet hakkının verimli hedeflerde kullanmaktan uzaktadırlar (Rondinelli, 2003:19–20). Ekonomik ve siyasi rekabet gerçekleşmesi, patent ve telif hakları, marka, isim gibi mülkiyet hakları sağlanması ve sözleşme güvenliği yargı mekanizması bakımından desteklenmesine bağlıdır (Demir, 2006:178).

2.3.10. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

Finansal sistemin gelişmesiyle birlikte finansal piyasalar ve reel sektör bağlantı artacak, özellikle KOBİ'ler, finansman ihtiyaçlarını karşılamak için finans piyasalarına daha kolay ulaşabilecektir. Risk yönetimi tüm finansal kurumlarda uygulanacak ve finansal sistemde farklı kuruluş ve enstrümanlar arasında rekabeti bozan öğeler meydana kalkacaktır. Finansal serbestleşme ile finans piyasaları rekabetçi bir ortamda çalışmaya başlayacaktır. Bu durum ürün çeşitliliği, hizmet kalitesi ve teknolojik gelişmeyi beraberinde getirecektir. Finansal serbestleşme sonucu risklerin ve belirsizliklerin azalması ile birlikte zorunlu karşılık oranları da düşecek ve bu durum kaynak kullanma maliyetini azaltarak finans sektörünün ve reel sektörün daha etkin iletişim kurmasına imkân sağlayacaktır (Yurttaçıkırmaz, 2014: 96)

Ekonomistlere göre rekabetin artması bir ülkenin yabancı mallara yönelmesiyle sağlanır. Serbest ticaretin oluşmadığı hallerde yerli şirketler, tekel veya oligopol imkânı kaçırmayarak marjinal maliyetlerden daha fazla fiyat belirlemeye çalışırlar. Bu pazarın gücü ticaretin serbestleşmesiyle zayıflar. Verimli olmayan yerli şirketlerin yüklü maliyetleri daha yüksek fiyatlandırma yaparak alıcılara yüklemeleri rekabetin artışıyla önüne geçilmektedir (Jumashova, 2016: 36).

2.3.11. Enerji, Ulaştırma ve Üretim Altyapısının Geliştirilmesi

Ülkelerin gelişmiş bir altyapıya sahip olması, zenginlik yaratma stratejilerini etkili bir şekilde uygulayabilmelerini sağlar. Toplumun refahını ve sanayinin rekabet gücünü yükseltmek için ülkelerin altyapı yatırımlarına daha fazla yönelmesi gerekir. Firmalar ya da işgücü tarafından bir ülkeye yönelmesinin belirleyici unsurlarından biri altyapıdır. Ulaşım, enerji, iletişim gibi ana faktörlerin yanında teknik ve bilimsel altyapı, çevre ve sağlık şartları da altyapı kriterleri kapsamına dahil edilmektedir. Enerji ve ulaştırma yatırımlarının üretim sürecindeki öneminden yola çıkarak enerjinin devamlı, güvenli ve asgari maliyetle sunumu, mal ve hizmet üretimine yönelik altyapın kalitesinin iyileştirilmesi ve altyapı hizmetlerinin üretim maliyeti içindeki payının azaltılması rekabet gücüne büyük katkı sağlayacaktır. Üretim altyapısının geliştirilmesi ise ülkelerin şehirleşme, sanayileşme, ihracat artışı ile rekabet güçlerinin gelişimini olumlu etkiler ve sürdürülebilir ekonomik gelişmeye katkı sağlamaktadır (Yurttaçıkırmaz, 2014: 97).

Firmalar; malların, insanların ve bilginin maliyet-etkin ve verimli bir biçimde akışını sağlayacak düzeyde ulaşım ve iletişim bağlantılarına sahip olan bölgelere

kurulmayı tercih ederler ve ancak bu tür bölgelerde gelişebilir ve başarıyı yakalayabilirler. Altyapıdaki eksiklikler maliyetlerin çıkmasına, düşük verimliliğe ve neticede yüksek enflasyona neden olur.

Malların, bilgilerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımı global ölçekte olduğu kadar yerel ölçekte de yabancı yatırımları teşvik edici bir unsurdur. Bu nedenlerle yetersiz altyapı uluslararası rekabet açısından önemli bir dezavantaj kaynağıdır (İşveren, 2004: 97-98).

Gelecekte rekabet gücünün sürdürülmesi ucuz olduğu kadar enerji kaynaklarının üretim ve tüketiminin çevreye dost olması zorunluluktur. Aksi halde bugün sahip olunan rekabet gücü gelecekte çevreyi kirletme ve yok etme, başka bir ifadeyle çevre yoksulluğu pahasına elde edilmiş olacaktır. Bu nedenlerle elektrik üretimi rekabet gücü kıyaslamasında kullanılması gereken temel göstergelerden biri olarak ele alınmaktadır (İşveren, 2004: 103).

2.3.12. Beşeri Sermaye ve Eğitim Göstergelerinin İyileştirilmesi

Beşeri kaynaklar; inovasyon ve teknolojinin uluslararası rekabet gücü için öneminin artmasıyla birlikte bir ülkenin sahip olduğu en önemli üretim unsuru haline gelmiştir. Beşeri kaynaklara yapılan yatırımlar teknolojik yenilik yapma kapasitesini artırarak bir ülkenin gelecekteki rekabet gücünü güvence altına alır. Bu açıdan beşeri kaynaklar, uluslararası rekabet gücü için stratejik öneme sahiptir (İlkay, 2019: 42).

Rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir olması için beşeri sermaye önemli bir girdi konumundadır. Bu nedenle beşeri sermaye kalitesinin artırılması ve işgücü piyasasının etkin olması gerekmektedir. Etkin bir işgücü piyasası, farklılaşan piyasa koşullarında emek arz ve talebinin birbirine hızla uyum sağladığı, işsizlerin sayısının olabildiğince düşük bir seviyede ve ücretlerin firma ve sektörlerin verimliliklerindeki eğilimleri gösterdiği piyasadır (İşveren, 2004: 86).

OECD'nin beşeri sermayeyi şahsi ve sosyal gelişimi sağlayan, ekonomik refahı arttıran, bilgi ve beceri gibi işgücü yönünden elde edilen kabiliyetler olarak ifade etmiştir. Bu noktada sağlık ve eğitim beşeri sermayenin temelini oluşturmaktadır. Beşeri sermaye ise bir ülkenin gelişmişlik, kişi başına gelir düzeyi ve uluslararası rekabet gücünü etkileyen verimlilik göstergeleri üzerinde büyük öneme sahiptir. Sağlık ve eğitim alanında meydana gelen ilerlemeler, beşeri sermaye stokunun çoğalmasına neden olacak; bu da iktisadi büyüme ve gelişme ile verimlilik performansını olumlu yönde

etkileyecektir. Beşeri sermaye yatırımları genel olarak üretim sürecine olumlu katkı vermenin yanında bireyin yaşam kalitesinin de artırmasına yardımcı olur (Yurttaçıkırmaz, 2014: 100).

Eğitimli insan çokluğu ülkenin sermayesinin ekonomik faaliyetlerde dışsallıklar oluşturarak verimliliği artırması, yüksek katma değer sağlaması açısından da gerek duyulmaktadır. Yine yetişmiş işgücünün bu ülkelerde yaygınlaşmış olması yabancı yatırımları teşvik ederek bu ülke sanayilerinde yapısal dönüşümleri de oluşturabilmektedir. Bu nedenle özellikle kalkınma ve sanayileşme aşamasında iyi eğitimli işgücü, değer zincirini meydana getiren kıymetli bir unsurdur (Manavkat, 2014: 37).

Çalışanların teknik bilgi ve kabiliyete fazlasıyla sahip olması beraberinde teknik gelişmelerin kavranmasını, geliştirilmesini ve hayata geçirilmesini kolaylaştırır. Özellikle gelişmiş ülkelere dikkat edildiğinde, ekonomilerinde yoğun bir şekilde makineleşmeye geçilmesi böylelikle üretim teknolojilerinin karmaşık duruma gelmesi bu süreçte elde edilen nitelikli ve donanımlı işgücünün bir neticesidir (Erdemli, 2016: 26).

Eğitim sistemlerine uzun vadeli bir perspektifte yeterli düzeyde yatırım yapan ülkeler bu çabalarının karşılığını orta ve uzun vadede rakiplerine nispetle verimlilik ve rekabet gücünde önemli sıçramalar yaparak alır. Her kademedeki eğitime yapılan yatırımlar ve eğitim politikasının günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi izayn edilmesi son derece iyi yetişmiş ve nitelikli bir beşeri sermaye havuzunun oluşmasına ve bu havuzdan beslenen ulusal firmaların avantaj elde etmelerine yol açar (İşveren, 2004: 111).

Bir ekonomide eğer beşeri sermaye yatırımları ve büyüme oranları yetersiz ise ilk olarak gelişmenin ittirici gücü olan sanayi üretiminin kısıtlı olmasına sebep olurken ayrıca bilgi teknolojilerini geliştirme ve kullanma kabiliyetleri de olamayacaktır. Özellikle beşeri sermayenin kişilerin keşfetme yeteneklerini ortaya çıkardığı ve ortamlarını geliştirdiği ayrıca rekabet gücünün önemli faktörlerinden olan teknolojinin verimliliğini de yükselttiği gözlenir. Dolayısıyla uluslararası rekabette beşeri sermayenin “stratejik” bir öneme sahip olduğu çıkarımında bulunulabilir. Çünkü beşeri sermayeye yapılacak her yatırım ileride kazanılacak yenilik ve icatlar ile ülkenin rekabet gücünü yükseltebilecektir. Bu çerçevede ülkede elde bulunan beşeri kaynakların etkin yönetimi ve rekabeti artırma amaçlı yöntemlerin hayata geçirilmesi çok önemli bir hale gelmektedir (Altay ve Pazarlıoğlu, 2007: 100-101).

2.3.13. Coğrafi Konum, Demografik ve Sosyo-Kültürel Yapı

Uluslararası rekabet gücü yönünden bir ülkenin demografik ve sosyo-kültürel yapısı çok önemlidir. Dinamik ve genç bir nüfusa sahip bir ülke gerek, üretim noktasında gerekse talep noktasında dinamik bir pazardır. Ülke içerisindeki sosyokültürel yapının çeşitliliği de farklılıkları artırarak rekabet gücüne katkıda bulunur. Bir ülkenin coğrafi konumu ve jeo-politik önemi o ülkenin hem ekonomik hem de politik açıdan önemini belirlemede oldukça etkilidir. Bir ülke coğrafi ve jeopolitik açıdan önemli bir konumda ise ekonomik açıdan uluslararası yatırımları çekici bir hal alır. Bu ise ülkenin rekabet gücünün artmasına katkı sağlar. Politik açıdan da jeopolitik konumu kilit olan ülkelerde siyasi istikrar tüm dünya ülkeleri için önemlidir (Yurttaçkalmaz, 2014: 101).

2.3.14. Ar-Ge, Yenilik, Teknolojik Gelişme

Gelişmekte olan ülkelerin rekabet güçlerini arttırmak için bilim ve teknoloji politikaları takip etmeleri ve ar-ge faaliyetleriyle ilgili olmaları son derece önem taşır. Çünkü teknolojik üstünlüğü elde etmek ve böylelikle çeşitli mal ve hizmetler sağlamakla beraber bilgili, nitelikli ve teknoloji üreten kurumlara sahip olan ülkeler oldukça avantajlı bir konuma geçer. Dikkat çekilecek önemli hususlardan biri de teknoloji alanında yetenekli olmaktır. Bu da yeni teknolojiler geliştirmek ve ithal edilen teknolojinin doğru bir şekilde kullanmakla sağlanabilir. Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin arasındaki açıklığın yok etmenin anahtar kelimesi başarılı bir teknoloji politikasıdır. Buna da hiç olmazsa ithal edilen teknolojinin etkin bir şekilde kullanmakla başlanabilir. İthal edilen teknolojinin yerel şartlara uygun hale getirilmesi ve sonrasında ileri düzeye taşınması pazarlamada, üretimde, ulaşımda ve servis alanında yeni yollar elde etmenin önünü açar (Erdemli, 2016: 24).

Dış piyasada, eğer bir ürün yeni ürün teknolojisine sahipse piyasası monopolcü yapıda olduğu için fiyatı koyma gücünü elinde bulundurur ve böylelikle kısa vadede, ticaret dengesinde iyileşme olacaktır. Yenilikçi aşamada, yeni üretim teknolojisini ilk defa kullanan ekonomiler avantajlı durumdadır (Manavkat, 2014: 31).

Ar-Ge ve teknoloji yönetimleri, firmaların devam ettirilebilir rekabet imkanı elde etmek için belirleyici bir öge durumundadır. Dünyaya istedikleri şekilde yön verebilmek isteyen işletmelerin, yoğun rekabet durumunda teknolojiyi üreten, ilerlettiren, teknolojiye hâkim olmaları ve bunun üzerine yoğunlaşmaları gerekmektedir. (Jumashova, 2016: 48).

Teknolojideki gelişmelere paralel olarak rekabet gücü kazanılması konusunda yeniliğin yanında etkili olan bir diğer faktörde teknoloji alanındaki ilerlemelerdir. Rekabet gücü kazanılmasında sadece yeniliğin yeterli olmayacağı bunun yanında teknolojideki ilerlemelerin kaydedilmesi gerekmektedir. Bu ilerlemelerin aynı zamanda yeniliğe uygun bir şekilde ilerlemesi gerekir (Kaya, 2014: 87).

Yeniliğin rolü, iktisadi açıdan uzun bir dönem dikkate alındığında yeni ürünlerin, süreçlerin, materyallerin, piyasaların ve hatta organizasyonel şekillerin tanımlanmasında ortaya çıkmaktadır. Yeniliklerdeki değişikliklere ‘variety’ bağlı olarak bilgi gereksiniminde ve bilgi maliyetlerinde bir artış ortaya çıkmaktadır. Söz konusu maliyetler, bilginin niceliksel sürecinde daha etkin teknolojilerin kullanımı veya organizasyonel değişim araçları vasıtasıyla ortadan kaldırılabilmektedir (Çoban, 2010: 56).

Yenilik ve icatlar, teknoloji ve yeni keşifleri ticari bir değer durumuna getiren bir yaratıcı süreçtir. Yeni ekonomide rekabet gücünü artırmak ve başarılı bir şekilde var olmak için en etkili ve kestirme yöntem yenilikçiliktir. Yenilik ve icatlar ticarileştirilebildiği ölçüde iktisadi manada azami kıymetini bulur. Bu sebeple uluslararası talep ve gereksinimleri dikkate alan, rekabetçi bir çevrede geliştirilen, piyasa şartlarındaki değişime göre farklılaşabilen ve Ar-Ge yatırımlarıyla devamlı bir şekilde desteklenen yenilik ve icatlar başarıya giden kapıyı açan anahtardır (İşveren, 2004: 182).

Kalite ve düşük üretim maliyetleri on yıl önce önemli bir rekabet gücü belirleyicisi olarak kabul edilirken, günümüzde yenilik kabiliyetine sahip olmak ve bu kabiliyete bağlı olarak geliştirilen ürün ve hizmetlerin rakiplerden önce piyasaya sürdürülmesi ile rekabet üstünlüğü elde edilmektedir. Bu nedenle, yenilik artık bir üretim faktörü olarak kabul edilmekte ve günümüzde ulusal rekabet gücünün artırılması ve sürdürülmesinde ülkelerin sahip oldukları diğer üretim faktörlerinden daha önemli hale gelmiştir (Karahana, 2019: 63).

Yukarıda belirtilenlere ek olarak, günümüzde yeni teknolojilerin ve küreselleşmenin etkilediği rekabet ortamında, uluslararası rekabet gücünü elde etme yeteneğinin de aslında teknolojik inovasyon alanında yetkinleşmeye bağlı olduğu gerçeği meydana gelmiştir. Bu sebeple, teknolojik yenilik sadece hızlı üretim değil bununla birlikte uluslararası rekabet gücünü arttırmanın da esas etmenlerinden biri olduğu görülmektedir. (Ansal, 2004:50).

2.4. Rekabet Gücü Ölçme Metodları

Rekabet gücünün ölçülmesi konusu oldukça güç ve tartışmalıdır. Konunun güç olmasının nedeni, rekabet gücünü etkileyen bazı nitel faktörleri ölçmenin zor olması, tartışmalı olmasının nedeni ise değerlendirmelerin objektiflikten uzak kalmasıdır. Farklı kurumlarca tanımlanan rekabet gücü çeşitli endeksler üretebilmektedir. Konunun karmaşık duruma gelmesinin bir başka nedeni ise rekabet gücü konusuyla birçok disiplinin ilgilenmesiyle tek bir kuramsal dayanağın olmaması öne sürülmektedir. Birçok kuruluş rekabetçilik düzeyinin belirlenmesi üzerine araştırmalar yapmaktadır. Kuruluşların her biri farklı ölçüm metodlarını kullanarak ülkenin rekabetçilik seviyesini ortaya çıkaran değişik parametreler üzerine çalışmıştır. Bununla birlikte bu kuruluşların ortak hedefleri, ülkelerin insanlarına sunduğu sosyoekonomik çevrenin kalitesini belirlemek ve bu çevreyi daha iyi duruma getirerek insanların refahlarını yükseltmeye dönük tedbirler alınması konusunda yol gösterici olmaktır (Ovalı, 2014: 19).

Rekabet gücü analizi, bir ülkenin veya bir bölgenin verimlilik düzeyinin belirlenmesinde kullanılan bir dizi kurumsal ve politik yaklaşım ile ekonomik faktörlerin ölçülmesi ile yapılmaktadır. Araştırmacılara belirli bir dönem için toplanan düzenli nicel veriler kullanılarak analiz yapma fırsatı vermektedir. Bazı analiz çalışmalarında ülkelerin rekabet güçlerini birbirleriyle karşılaştırırken bazıları ise kent ve bölgelere odaklanmaktadır.

Tablo 2. Uluslararası ve Ulusal Rekabet Endeksleri

Endeksin adı	Hazırlayan Kurum/ Kişi	Odak /Ölçek
1. Küresel Rekabet Raporu	Dünya Ekonomik Forumu	Ülkeler arası
2. Dünya Rekabet Yılığ	Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü	Ülkeler arası
3. Yıllık Rekabet Raporu ACR/NCC	Ulusal Rekabet Komisyonu	Ülkeler arası
4. Bölgesel Rekabet ve Bölgelerin	Ticaret ve Sanayi Departmanı	Bölgeler Durumu arası
5. Rekabet Endeksi İngiltere	Ticaret ve Sanayi Departmanı	Bölgeler Arası
6. Türkiye Bölgesel Rekabet Endeksi	Albayrak ve Erkut (2006)	Bölgeler Arası
7. Türkiye İllere Göre Rekabet Endeksi	Alkin, Bulu ve Kaya (2007)	Bölgeler Arası
8. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Endeksi	Kara (2008) (DPT)	Bölgeler Arası
9. Türkiye Rekabet Endeksi	EDAM ve Deloitte Türkiye (2009)	Bölgeler Arası

Kaynak: İsmail, 2019: 41

Yukarıdaki tablo 2’de uluslararası ve Türkiye’de bölgeler arası yapılan bazı rekabet endeks çalışmaları verilmiştir (İsmail, 2019: 41).

2.4.1. Uluslararası Rekabet Gücü Endeksleri

Uluslararası rekabet gücünün ölçümünde çok çeşitli göstergeler ve endekslerden faydalanılmaktadır. Uluslararası rekabet gücü, belirlediği bir yöntem bilimi ve kapsayıcı bir veri setini baz alarak bir yandan Dünya Ekonomik Forumu (WEF) ve Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD) tarafından geliştirilen endekslerle belirlenirken, diğer yandan Uluslararası Para Fonunun (IMF), Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatının (UNIDO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatının (OECD) geliştirdiği değişik metotlarla ve diğer farklı hesaplamalarla ölçümü yapılmakta ve değişimi gözlemlenmektedir (Bedir, 2009: 56).

2.4.1.1. Küresel Rekabet Gücü Endeksi

1979 yılında Clause Schwabs'ın fikrinden yola çıkarak Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) girişimleri ile 2005 yılından itibaren Küresel Rekabetçilik Endeksi (KRE) rapor olarak her yıl yayımlanmaktadır. En çok referans alınan ve tüm dünyada kullanılan bu rapor, rekabet edebilirliğin ve verimliliğin belirlenmesinde kullanılan unsurların farklı ağırlıklı ortalamalarını yansıtmaktadır. Dünya ülkelerinin verimlilik ve rekabetçilik puanlarına göre sıralandığı Küresel Rekabetçilik Endeksi, ülkelerin zayıf ve güçlü yönlerini analiz ederken politika belirleyicilere yol göstermektedir. KRE, rekabet gücünün mikro ve makroekonomik temellerini analiz eden çok kapsamlı bir araçtır. KRE, rekabet gücüne etkisi olan birçok bileşenin ağırlıklı ortalamasından oluşmaktadır.

Aşağıda Şekil 5' te Küresel Rekabet Gücünün alt bileşenleri verilmiştir.

Kaynak: Saygın ve Yamak, 2017: 22

Şekil 3. Küresel Rekabet Gücü Endeksinin Alt Bileşenleri

Şekil 3' te görüldüğü gibi Dünya Ekonomik Forumu, ulusal kalkınmışlık seviyelerini üç kategori haline getirmektedir. Bunlar, üretim odaklı, verimlilik odaklı ve yenilik odaklı ekonomiler olarak kategorize edilmişlerdir. Bu kategoriler ise 12 ana bileşenden (pillar) meydana gelmektedir. Bu bileşenlerin tamamı rekabetçilik ve büyüme parametreleri için önemlidir. Bununla birlikte, bileşenlerin bir tanesi veya daha fazlası aynı anda önemli olabilmektedir.

KRE araştırması, 13 bölümden oluşmakta ve bu bölümler KRE'nin 12 ana bileşenini kapsamaktadır. Anket soruları 1 ile 7 arasında değerlendirme yapılabilecek şekilde düzenlenmişlerdir. Yönetici Görüşü Anketi denilen bu araştırmada daha çok niteliksel veriler kullanılmaktadır. Bununla birlikte, KRE analiz için UNESCO, IMF ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uluslararası kuruluşlardan ise kamu borcu, yaşam kalitesi, finansal durum gibi istatistik verilerini almaktadır.

Araştırma için WEF, farklı ülkelerden 150'nin üzerinde kurumdan oluşan Dünya Rekabetçilik Ağını (Global Competitiveness Network) kullanmaktadır. TÜSİAD ve Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu (REF) rekabetçilik ağının Türkiye temsilcileridir (İsmail, 2019: 43).

Dünya Ekonomik Forumu aracılığıyla 1979 yılından bu tarafa yüze yakın mikro ve makro göstereyi temel alacak şekilde üretilip Küresel Rekabet Gücü Raporu adıyla yayımlanan Küresel Rekabet Gücü Endeksi, Şekil 1'de de görüldüğü gibi; kurumlar, altyapı, makroekonomik istikrar, sağlık ve ilköğrenim gibi temel ihtiyaçlar; yükseköğrenim ve eğitim, mal piyasası verimliliği, işgücü piyasası verimliliği, finansal piyasaların gelişmesi, teknolojik hazırlık, piyasa büyüklüğü gibi etkinlik arttırıcılar; işletme gelişmişliği, inovasyon gibi inovasyon ve gelişmişlik faktörleri olmak üzere üç ana bölüm çerçevesinde fazlasıyla detaylı nicel veriler sunulmaktadır.

Belirtilen üç ana bölümde gösterilen on iki bileşenin genel olarak hangi konuları dahil ettiğine Tablo 3'de kısa bir şekilde bahsedilmiştir (Saygın ve Yamak, 2017: 22-23).

Tablo 3. Küresel Rekabet Gücü Bileşenlerinin Kapsamı

Ana Alan	Alt Faktör	Açıklama
Temel Gereksinimler	Kurumlar	Bu bileşen, kişilerin, firmaların ve devletin refah artışı sağlamak üzere etkileşim içerisinde bulunduğu formal/hukuki ve idari çerçeveyi ifade etmektedir. Yolsuzluğun önlenmesi, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, yönetimin etkinliği ve bürokrasinin basitleştirilmesi gibi unsurlardan oluşan kurumsal kalite doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve endüstriyel planlamalar doğrudan etki ettiğinden dolayı küresel rekabet gücü üzerinde etkili olmaktadır.
	Altyapı	Bu bileşen, yaygın ve kaliteli bir fiziki altyapının, piyasaların birbirine yaklaşmasını ve böylece ticari faaliyetin hız kazanmasını temin ederek verimlilik ve dolayısıyla rekabetçiliği arttırmasını ifade etmektedir. Ayrıca, bilgi iletişim altyapısındaki gelişmeler sayesinde hızlı ve düşük maliyetli bilgi akışının sağlanması suretiyle elde edilecek rekabet avantajı da bu bileşen kapsamında değerlendirilmektedir.
	Makroekonomik İstikrar	Bu bileşen, fiyat istikrarının sağlanması, etkin borç yönetimi gibi makroekonomik istikrarı destekleyen unsurların iş dünyasını ve girişimciliği etkilediği gibi ülkenin rekabet gücü performansını arttırmak açısından da önemli olduğunu açıklamaktadır.
	Sağlık ve İlköğretim	Bu bileşen, işgücü piyasasının sağlam ve sağlıklı bir yapıda olmasının, rekabet gücü performansı ve verimlilik açısından önem taşıdığını; temel eğitimin ise çalışanların üretkenliğini arttırdığı ve yeni teknolojilere adapte olma kabiliyetlerini geliştirdiğini ifade etmektedir.
Etkinlik Arttırıcılar	Yükseköğretim ve Eğitim	Bu bileşen, yükseköğretim görmüş eğitilmiş işgücünün varlığı sayesinde ülkelerin, küreselleşme süreci ile birlikte değişen ekonomik şartlara uyum sağlayabilme kabiliyetlerinin yükseldiğini vurgulamaktadır.
	Mal Piyasası Verimliliği	Bu bileşen, mal piyasasının sağlıklı olarak işleyebilmesi için uygun bir rekabet ortamının oluşturulması, piyasa etkisizliklerinin giderilmesi ve arz-talep dengesinin uyumlaştırılması gerektiğini belirtmektedir.
	İşgücü Piyasası Verimliliği	Bu bileşen, ücretlerin esnekliği ile çalışanların verimli oldukları alanda istihdam edilmelerinin sağlanması suretiyle oluşacak işgücü piyasası etkinliğini rekabet gücüne yaptığı katkıyı içermektedir. İşgücü piyasasında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması da bu bileşenin gözettiği faktörlerden birisi olmaktadır.
	Finansal Piyasaların Gelişmişliği	Bu bileşen, iş tasarruflarını ve dış mali kaynakların risk odaklı şekilde en etkin olacağı alana yönlendirilmesini ve böylece finansal sistemin beklenen en yüksek katma değeri sağlayacak şekilde işleminin önemine vurgu yapmaktadır.
	Teknolojik Hazırlık	Bu faktör, bir ekonomide endüstriyel verimliliğin arttırılabilmesi için mevcut teknoloji düzeyinin ne ölçüde sağlandığını açıklamakta; bu bağlamda toplan verimlilik düzeyinin arttırılmasına yönelik yeni teknoloji transferinin önemini vurgulamaktadır.
	Piyasa Büyüklüğü	Bu bileşen, küreselleşme süreci ile birlikte ulusal piyasalarda korumacılık uygulamalarının azaltılması ve firmaların uluslar arası düzeyde ekonomik ilişkilere girişmesinin, ölçek ekonomilerinin oluşmasına fırsat tanıdığı ve böylece verimlilik düzeyini arttırdığını işaret etmektedir.
İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri	İşletme Gelişmişliği	Bu bileşen, kapsamlı/karmaşık iş süreçlerinin/uygulamalarının daha yüksek rekabet gücüne erişilebilmesi bakımından önem teşkil ettiğine; ülkenin iş bağlantılarının yoğunluğu ile firmaların operasyon ve strateji düzeylerinin kalitesinin de bu süreci desteklediğini açıklamaktadır.
	İnovasyon	Bu bileşen, teknolojik buluşların ekonomiler üzerindeki verim-arttırıcı etkileri ışığında, üretim bilgisi (know-how), işgücü yetenekleri ve çalışma şartları gibi teknolojik olmayan faktörlerden ziyade teknolojik gelişmişliğe odaklanmanın önemine vurgu yapmaktadır.

Kaynak: Saygın ve Yamak, 2017: 23

Uluslararası rekabet gücünün belirleyicisi olan on iki gelişme eksenini üç alt endeks halinde organize edilmiştir. Temel gerekler endeksinde ekonomik gelişmenin ilk aşamasında olan ülkeler için, etkinlik etken aşamadaki ülkeler belli bir ekonomik düzeye ulaşmış ancak yeni teknoloji üretimi gerçekleştiremeyen geçiş ülkeleridir. İnovasyon ve işlemleri sofistikeliliğini içeren inovasyon etken aşamada bulunan ülkeler ise yenilik üreten

öncü konumundaki ülkelerdir. Alttağı tablo 4'ten de görülebileceğı gibi ülkelerin buldukları aşamalar ve bu aşamanın gereklilikleri gösterilmiştir. Bu Tablo 4 incelendiğinde ülkenin hangi grupta olduğı ve rekabet gücü oluşumunda kullanılacak ağırlıklandırma dereceleri görülebilir.

Tablo 4. WEF Endeksi Ağırlıklandırmalar ve Ülkelerin Gelişme Aşamaları

	1. Aşama: Faktör etken	1.aşamadan 2.aşamaya geçiş	2. Aşama: Etkinlik etken	2.aşamadan 3.aşamaya geçiş	3. Aşama: İnovasyon etken
Kişi başına GSYİH (\$)	< 2.000	2.000 – 2.999	3.000 – 8.999	9.000– 17.000	> 17.000
Temel gerekler alt endeksi	% 60	% 40-60	% 40	% 20-40	% 20
Etkinlik artırıcı alt endeksi	% 35	% 35-50	% 50	% 50	% 50
İnovasyon ve sofistike faktörler alt endeksi	% 5	% 5-10	% 10	% 10-30	% 30

Kaynak: Yurttaçıkma, 2014: 110

Yukarıdaki tablo 4'te ülkelerin kişi başına düşen gelirine bağılı olarak rekabet gücü endeksindeki konumları ile bu konumlarındaki endekslerin etkisi ile bir aşamadan ötekine geçişte ihtiyaç duyulan gelir düzeyi belirtilmektedir. Bu sayede her ülke için sahip olunan düzeyden bir üst düzeye geçişte hangi alanda gelişmesi gerektiğinin tespiti yapılabilmektedir (Yurttaçıkma, 2014: 110).

Çalışmanın analizinde ülkenin kamu kesimince açıkladığı göstergeler ve WEF (Dünya Ekonomik Forum)'in yaptığı anket çalışması temel alınmaktadır (Executive Opinion Survey). Bu anket çalışması analiz kapsamına alınan her ülkenin yaklaşık 80 firmasına uygulanmaktadır. Örneğın 2005 yılı için 8.729 ayrı firmaya anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anket yaklaşık olarak 11.000 iş adamı ve profesyonel yöneticiyi dahil etmektedir (Kırankabes, 2006: 238).

2.4.1.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (IMD) Endeksi

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute for Management Development-IMD) her yıl ülkeleri rekabet güçlerine göre sıraladığı Dünya Rekabet Yıllığını (World Competitiveness Report) yayınlamaktadır.

Tablo 5. IMD'ye Göre Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Ana Grup	Kriter Sayısı	Alt Gruplar	Açıklama
Ekonomik Performans	82	Yerel Ekonomi Uluslararası Ticaret Uluslararası Yatırım İstihdam Fiyatlar	Yerel Ekonominin Makro ekonomik değerlendirmesi
Hükümet Etkinliği	70	Kamu Finansmanı Maliyet Politikası Kurumsal Çerçeve İş Ortamına İlişkin Mevzuat Sosyal Çerçeve	Hükümet politikalarının uluslararası rekabet gücüne ne derece katkı sağladığı.
İşalemi Etkinliği	67	Verimlilik İş Gücü Piyasası Finans Yönetim Uygulamaları Tutum ve Değerler	Ulusal ortamın, işletmelerin yenilikçi, karlı ve sorumlu bir yapıda faaliyet göstermesine ne derece katkı sağladığı.
Alt Yapı	110	Temel Altyapı Teknoloji Altyapı Bilimsel Altyapı Sağlık ve Çevre Eğitim	Temel, teknolojik, beşeri ve bilimsel kaynakların işalemi ihtiyaçlarını ne derece karşıladığı

Kaynak: IMD, 2009: 471.

Tablo 5'te görüldüğü gibi Dünya Rekabetçilik Yıllığı'nın raporunda yer alan ve dört temel rekabetçilik faktöründen her biri, beş alt faktöre ayrılmaktadır. Bu alt faktörlerin her biri rekabet gücünün farklı bir yönünü incelemektedir. 2018 Dünya Rekabetçilik Yıllığı, 340 rekabetçilik kriteri yer almaktadır. Aşağıda Tablo 6' da 2018 IMDB' ye göre ilk 20 ve bazı ülkelerin sıralaması verilmiştir.

Tablo 6. 2018 IMD Rekabetçilik Sıralaması

2018 Sıra	Ülke	2018 Sıra	Ülke
1	ABD	11	Lüksemburg
2	Hong Kong	12	İrlanda
3	Singapur	13	Çin
4	Hollanda	14	Katar
5	İsviçre	15	Almanya
6	Danimarka	16	Finlandiya
7	Birleşik Arap Emirlikleri	20	Birleşik Krallık
8	Norveç	42	İtalya
9	İsveç	46	Türkiye
10	Kanada	57	Yunanistan

Kaynak: (İsmail, 2019: 62).

Tablo 6' da görüldüğü gibi ilk üç sırada ABD, Hong Kong ve Singapur ülkeleri gelmektedir. Türkiye ise 46. sırada bulunmaktadır. IMD'nin uluslararası rekabet gücünü ölçerken kullandığı kategorilerden bazıları; ekonominin genel durumu, dışa açıklık seviyesi, kamu sektörünün yapısı ve ekonomi politikaları, finans sektörünün durumu, fiziki altyapı, teknoloji ve bilim kullanımı, insan gücünün kalitesidir. Her bir kategoride çok sayıda alt kriter de bulunmaktadır. 1989'dan beri yayınlanan Dünya Rekabetçilik Yıllığı, ulusal ekonominin rekabet gücünün devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyulan şartların ortaya konması ve sürdürülmesi amacıyla ülkelerin kapasitelerini sınıflandırmakta ve analiz etmektedir.

IMD raporunda ülkeleri rekabet güçlerine göre sıralarken ekonomik yapıları, siyasi yapıları, fiziki ve teknoloji altyapıları, dünya ekonomisine entegre olma dereceleri gibi çok farklı gruplar altında toplandığı çok sayıda gösterge kullanmaktadır (İsmail, 2019: 62).

2.4.1.3. OECD Tarafından Yayınlanan Küresel Rekabet Gücü Araştırması

OECD sekreteryası küresel rekabet gücünü ölçmeye dönük çeşitli çalışmalar yapan kurumlardan biridir. Bahsedilen kurum bir ülkenin rekabet gücü ölçümlenirken, ülkenin ticari sektörde gösterdiği performans ve ticari performansını belirleyen tüm kıstaslarını göz önünde bulundurması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Ülkelerin Uluslararası rekabet gücü ölçümü yapılırken sadece o ülkelere özgü bazı etkenlerin

göstergeleri bulunmaktadır. Bu sebeple rekabet gücü ölçümleri reel efektif döviz kuruna göre oluşmaktadır. OECD sekretaryası reel efektif döviz kurunu, hesaplamayı birim işgücü maliyetlerini ve tüketici fiyat endekslerini göz önünde bulundurarak yapmaktadır. Genelde dış ticarete olan eğilimini incelemek ve öngöründe bulunmak amacıyla kullanılan bu göstergeler senelik olarak, görece ticaret fiyatlarına bağlı rekabet gücü endeksi ve üretim sektöründeki görece birim iş gücü maliyetlerine bağlı rekabet gücü endeksi olarak yayımlanmaktadır.

Her iki rekabet gücünün gösterge hesaplaması oluştururken hem ihracat hem de ithalat piyasalarındaki rekabet durumu göz önünde bulundurularak çifte ağırlıklandırma ilkesine bağlı ağırlıklar kullanılmaktadır. Rekabet gücü endeksleri tüketici fiyatları ve üretimdeki birim işgücü maliyetlerine dayalı görece endekslerdeki zincirleme yüzdelik değişimleriyle hesaplama yapmakla birlikte görece endekslerdeki bu yüzdelik değişimler ilgili ülkenin endeksindeki değişim ağırlıklandırılmış ortalaması kullanılarak karşılaştırılma yoluyla elde edilmekte ve aşağıda gösterildiği gibi bir formül elde edilmektedir.

$$\Delta \ln R_{i,0}^t = \Delta \ln \left(\frac{P_i^t}{P_i^0} \cdot \frac{X_i^t}{X_i^0} \right) - \sum_{j \neq i} w_{ij}^{t-1} \cdot \Delta \ln \left(\frac{P_j^t}{P_j^0} \cdot \frac{X_j^t}{X_j^0} \right)$$

Formüle edilen değişkenler bu biçimde gösterilebilir. $R_{i,0}^t$ 0 periyot tabanlı i ülkesinin reel efektif döviz kuru endeksini, X_{it} t zamanında Amerikan Dolarına karşı döviz kurunu (i ülkesinin para birimi başına düşen Amerikan Doları şeklinde ifade edilir), P_{it} ise i ülkesinin tüketici fiyatlarını ya da üretim sektöründeki birim işgücü maliyetlerini göstermektedir.

Özetle yukarıda ifade edilen ve OECD sekretaryasının ülkelerin uluslararası rekabet gücü ölçüm çalışmalarını yaparken aslında tam anlamıyla ölçtüğünü söyleyemeyiz. Bunun en önemli sebebi ise her ülkenin rekabet gücünün birbirinden ayrı değişkenlere bağlı olmasına rağmen sekretaryanın çalışmasında yalnızca tüketici fiyatlarını, işgücü maliyetlerini ve bunlara bağlı olarak hesapladığı reel efektif döviz kurunu göz önünde bulundurması söylenebilir (Erdemli, 2016: 63-64).

2.4.1.4. UNIDIO Rekabetçi Endüstriyel Performans (CIP) Endeksi

UNIDIO sınıai kalkınma raporu 2002/2003'te oluşturulan rekabetçi endüstriyel performans endeksi, "ülkelerin imalat sanayii ürünlerini rekabetçi bir yapıda üretebilmesi

yetkinliği üzerine odaklanır". Bu endeksle her biri eşit ağırlığa sahip dört değişken temel alınarak ũlkelerin uluslararası rekabet gũcũ olđımlenmektedir (Bedir, 2009: 66). Bunlar;

- Kişi başına imalat sanayi ihracatından,
- Kişi başına imalat sanayii katma değerinden
- İmalat sanayi katma değerini içinde orta ve ileri teknoloji faaliyetlerin oranından
- İmalat sanayi ihracatında orta ve ileri teknoloji faaliyetlerin oranından oluşmaktadır

2.4.1.5. Ekonomik Őzgũrlũk Endeksi

Ekonomik Őzgũrlũk ve ũlke kalkınması ile rekabet gũcũ arasındaki bağın olup olmadığı ve ne derecede olduğu araştırmacılar tarafınca merak edilen konulardandır. Vanssay, X. ve Spindler (1994, 1996), İslam (1996), Ayal, ve Karras (1998) araştırmalarında ekonomik Őzgũrlũk ve ũlke gelişmesi/kalkınması arasındaki olumlu ilişkinin varlığından yola çıkmışlardır. 1980'den bu yana Heritage Vakfı (The Heritage Foundation) tarafınca her sene istikrarlı bir şekilde yatırımcılara ve ũlke yŕneticilerine rekabetçi sistemde rehber niteliğinde oluşturulan Ekonomik Őzgũrlũk Endeksi, son on beş yılda The Wall State Journal'ın da dahil olmasıyla genişlemiş ve ortak bir çalışma sahası oluşturulmuştur. Őlkelerin ekonomik Őzgũrlũklerinin sistemli, tarafsız ve ampirik olarak birbirleriyle karşılaştıracak şekilde bir Őlçũm mekanizmasını geliştirmek bu çalışmanın esas hedefidir. Zamanla kullanılan metodoloji de farklılaşmış, dahil edilen veri sayısında da yũkseliř sağlanmıştır. Bu endeks bir data setinden faydalanılarak yapılan bir çalışmadan ziyade, ekonomik kalkınmanın kurumsal karakterine etki eden faktŕrleri gŕstermeye çalışan bir analiz olarak gŕrũnũr. Ekonomik Őzgũrlũđũ devletin mal ve hizmetlerin ũretimi, dağıtımı ve tũketimi sırasında baskı ve kısıtlamalar yoluna gitmemesi olarak ifade eden Heritage Vakfı, yıllarca devletin Pazar ekonomisi ũstũnde kurduğu otoritenin bũyũklũđũnũ ve otoriteyi ortaya çıkarmaya çabalamaktadır

Ekonomik Őzgũrlũk endeksinde ũlkelerin elde ettikleri ekonomik Őzgũrlũk seviyesine gŕre sıralamaktan ziyade, ekonomik kalkınmanın oluşmasını destekleyen etkenlerin neler olduğu konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Burada ekonomik yŕnden daha Őzgũr durumdaki ũlkelerin uzun vadede daha çabuk kalkınma sağladıkları, gŕnençlerinin daha çok olduğu savıyla hareket edilen bu çalışmada yapmak istedikleri, ũlkelerin rekabet mũcadelesinde hangi bŕlũmlerde yapılan uygulamaların doğru/yanlış olanların bulunup meydana çıkartılmasıdır. 2009 yılı endeksi 183 ũlkeyi dahil etmekte ve

çalışmaya dahil olan ülkeler on değişik yönden gözlem altında bulundurmaktadır. Bu on etken ise: ticaret özgürlüğü, iş özgürlüğü, mali özgürlük, kamunun büyüklüğü, yatırım özgürlüğü, parasal (monetary) özgürlük, mülkiyet hakları, finansal özgürlük, yozlaşma derecesi ve çalışma özgürlüğüdür.

Yukarıda ifade edilen on etkenin ayrı ayrı ülkenin ekonomik özgürlüğüne aynı biçimde etki ettiği söylenilebilir. Bu sebeple bütün etkenler ağırlık derecesi eşit olacak şekilde değerlendirilmiştir. Nihayetinde ülkelerin ekonomik yapıları tamamiyle özgür, oldukça özgür, orta derecede özgür, büyük ölçüde özgür değil ve baskı altında olmak üzere beş değişik biçimde kategoriye ayrılmıştır (Çivi, 2008: 14).

2.4.1.6. Yozlaşma Algılama Endeksi

Ülke ekonomisini derinden etkilemekte olan yozlaşma bununla birlikte karar verme düzeneklerinin işleyişini bozmakta, etkin ve verimli bir şekilde işleyen yapıları ödüllendirmektense, dağılmış ve sistemi doğru bir şekilde yönlendirmeyenlere destek vermektedir. Ülkelerde yoğun bir şekilde yozlaşmanın var olması sebebiyle ekonomik özgürlüklerin kısıtlandığı görülmekte bir taraftan yozlaşmanın daha az yaşandığı ülkeler yabancı sermayeye daha çekici görünmekte, tüm yatırımcılara yönelik daha uygun bir ortamı olduğu için bunun sonucunda ülkenin rekabet gücünün yükseldiği çeşitli araştırmacılarca ortaya çıkarılmaktadır. Uluslararası Saydamlık Enstitüsü (Transparency International)'nin yaptığı yozlaşma endeksinde incelemeye alınan ülkelerde görülen yozlaşmanın hangi biçimde olduğu, seviyesinin ne olduğu ve algının nasıl olduğunun saptanması amaçlanmaktadır. Her ülke yozlaşmayı aynı şekilde algılamaz noktasından yola çıkarak ülkelerin kendi yapı ve değerleri etrafında yozlaşmayı nasıl tanımladığına bakar ve endekste farklı kriterler kullanarak, ülkelerin birbirleriyle öznel karşılaştırmasını sağlamaktadır. Yozlaşmanın ülkelerde nesnel bir şekilde karşılaştırmayı yapabilecek bir çalışmanın hayata geçirilmesinin olanaksızlığından kaynaklı, birçok değişik kriterin eklendiği yeni bir endeksleme metodu benimsenmiştir.

Uluslararası Saydamlık Enstitüsü yozlaşma üzerinden yapılan mevcut çalışmalardan ayrı olarak yönetsel ve politik yozlaşmayı birbirinden ayırmaktadır. Bu yöntem ayrı birimlerde ortaya çıkan yozlaşmanın esas nedenini ortaya çıkarmayı daha da kolaylaştırmaktadır. Yönetsel kademedeki araştırma yapılırken kamu sektöründe çalışanları da çalışma kapsamına dahil etmektedir.

Yozlaşma algılama endeksinin literatürdeki önemli birçok kaynakları ve araştırmaları bir araya toplamak suretiyle geçerlilik düzeyi yüksek bir endeks ortaya çıkarması en güçlü tarafıdır. Aynı zamanda bu çalışmanın diğer çalışmaların ilgi göstermediği konuların eksik yönlerini gidermesi ve farklı kriterlerin çeşitli kaynaklarla test etmesi gücünü arttırmıştır (Çivi, 2008: 14-15).

2.4.1.7. İş Yapma Endeksi

2003 yılından şimdiye kadar her yıl Dünya Bankası aracılığıyla paylaşılan İş Yapma Raporu küçük ve orta ölçekli işletmeleri böylelikle yatırım ortamına etki eden prosedürleri / düzenlemeleri, işlem vakitlerini ve maliyetleri gibi on kıstasa bağlı inceleme yaparak iş yapma ortamı yönünden ülkeleri sıralamaktadır. İş Yapma Raporuna göre hususiyetle gelişmekte olan ülkelerde iş çevresine etki eden düzenlemelerin ve bürokratik işlemlerin çokluğu sonucunda ekonomik faaliyetlerin %80' nine yakını kayıt dışı alanda oluşmaktadır. Kayıt dışı ortamda varlığını devam ettiren aynı zamanda büyümeyi ve iş yaratmayı sağlayan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler kredi almak konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmakta, az işçi istihdam etmekte ve büyümeyi sağlayamamakta bu bağlamda ülkedeki firmaların ve ülkenin rekabet gücü düşmektedir. Bir firma varlığını sürdürürken önüne çıkan prosedür ve bürokratik işlemlerin çokluğu o ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımları olumsuz açıdan etki ettiği belirtilmiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi bir ülkedeki yerli ve yabancı firmaların miktarı o ülkedeki iş kurma ile ilgili hukuksal ve kurumsal düzenlemelere dayandığından İş Yapma Endeksindeki yükselişler ülkenin rekabet gücünü olumlu yönden değiştiren bir etken şeklinde düşünülebilir (Akal vd., 2012: 116).

2.4.1.8. Dünya Bankası Yönetim Göstergeleri

Yönetim Göstergeleri Dünya bankası tarafından hazırlanmış olup 1996 yılından bu tarafa 213 ülkenin hükümetlerinin sahip olduğu söz hakları ve şeffaflık, politik alandaki istikrar ve şiddet/terörizmin olmayışı, hükümet etkinliği, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluk kontrol düzeyleri belirlenmektedir. Söz hakkı ve hesap verebilirlik göstergesi, bir ülke insanların, ülkenin yöneticilerini belirlemek için yapılan seçime hangi ölçüde katılım sağladıkları yönündeki izlenimle birlikte sendika oluşturma serbestisi, düşüncelerini ifade etme özgürlüğü ve medya özgürlüğü algısını ölçmede kullanılmaktadır. Politik istikrar ve şiddet/terörizmin olmayışının belirtisi, siyasi kaynaklı

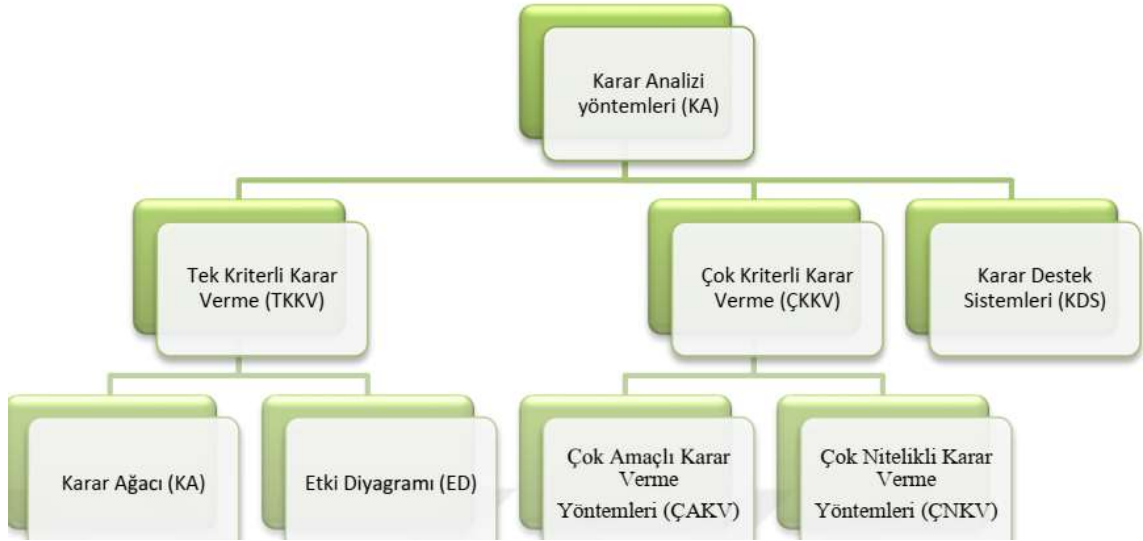
şiddet ve terörizmi kapsamak üzere yasal olmayan etkinlikler ve şiddet yoluyla hükümetin devrilmesi ya da düzenin sekteye uğrama ihtimali ölçülmektedir. Hükümet aktiviteleri göstergesi, kamu hizmetlerinin kaliteli olması, bu hizmetlerin politik baskılardan uzak olması, politika yapma ve hayata geçirme kalitesi ile bu türden politikalara hükümetin gösterdiği sadakat ve buna olan güvenilirlik ölçülmektedir. Düzenleyici kalitesi göstergesi, hükümetin özel sektörün gelişme göstermesi için ve bunu sağlayıcı güçlü politika ve düzenleyicileri belirleme ve hayata geçirme kabiliyetini ölçülmektedir. Hukukun üstünlüğü göstergesi, suç ve şiddet ihtimalinin izlenimi, toplumun belirlediği kurallara uyum sağlama ve bu kurallara duyulan güven seviyesini, mahkemelerin, polisin, mülkiyet haklarının ve sözleşme uygulamasının kalite düzeyini ölçmektedir. Yolsuzluk kontrolü göstergesi kamu gücünün hangi ölçüde şahsi menfaatler sağlamak için faydalandığı yönündeki algıları ölçmektedir.

Bu göstergelerin yönetim kalitesi ve etkinliği ölçmesi nedeniyle ulusal rekabet gücünü ortaya çıkaran göstergeler şeklinde kullanılabilir. Yönetim göstergesinde izlenen yükselişin ülkenin rekabet gücünü olumlu taraftan etki etmesi beklenir (Akal vd., 2012: 117).

2.5. Karar Verme Yöntemleri

Karar verme süreci genel olarak; rasyonel kararları alırken etkinliği göz ardı etmeden sistematik bir biçimde en doğru sonuca ulaşmak olarak düşünülebilir. Karar verme birtakım sorunların çözümü için mevcut çözümler arasından en uygun olanın seçilerek uygulanmasıdır (Arısoy, 2019:25).

Karar analizi (KA) ilk olarak 1960'lı yıllarda petrol ve doğalgaz araştırmalarındaki problemleri incelemek için Huang tarafından uygulanmış, daha sonra da kamu sektöründe kullanılmaya başlamıştır.

Şekil 4. Karar Analiz Yöntemlerinin Sınıflandırılması

Şekil 4’de gösterildiği gibi KA yöntemleri üç ana gruba ayrılmaktadır (Gelashvili, 2019: 3).

2.5.1. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri

ÇKKV yöntemleri, karar vermede yardım edecek birtakım araçlara gerek duyulmasıyla 1960’lı yıllarda geliştirilmeye başlanmıştır. Seçim yaparken hedeflenen amaca götüren birçok parametrenin gösterdiği ve seçim yapmak için değerlendirmesi yapılacak seçeneklerin her birinin kendine özgü avantajlarının olduğu hallerde karar verme işleminde zorluklar yaşanacaktır. Bu tür durumlarda karar verme konumunda bulunan kişinin ya tüm bu kararsızlık sıkıntısından ayrılmak için, sağlıklı bir karar olup olmadığını bakmadan, bir karara ulaşacak ya da uzun ve akılcı olmayan analizler neticesinde şüphe içinde bir karara ulaşacaktır. ÇKKV metotlarını kullanmaktaki hedef alternatif ve parametre (kriter) miktarlarının çok bulunduğu durumlarda karar verme mekanizmasını hakimiyet altına alabilmek ve karar neticesine olabildiğince kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilmektir (Urfalıoğlu ve Genç, 2013: 332).

Çok kriterli karar verme, belirli çerçevede oluşan kurallar baz alınarak olabilecek en iyi sonucu bulma sürecidir. Gerçek yaşam problemleri çoğu zaman aynı ölçekle belirtilemeyen ve birbiri arasında çelişki gösteren kriterler içermektedir. Bu sebeple, seçim kriterlerinin tamamından tatmin edici bir çözümü elde etmek kolay değildir. Bu tür problemlerde genellikle, daha önceden elde edilmiş kurallardan yola çıkılarak ortak bir

çözüm aranır. (Vahdani vd., 2010: 1231). Dolayısıyla birden sayıda kriterin ve çok fazla alternatifin bulunduğu koşullarda karar vermek daha da zor hal almaktadır. Bu tür durumlar için çeşitli çok kriterli karar verme yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan en çok kullanılanlar; AHP, ANP, VIKOR, ELECTRE, PROMETHEE, TOPSİS, Hedef Programlama, Doğrusal Programlama, ORESTE, MAUT, Uzman sistemler ve çeşitli Yapay Zeka modelleridir (Konuşkan ve Uygun, 2014: 1404).

Çok kriterli karar verme teknikleri, alternatif kararlar arasında seçim yapmayı kolaylaştırmak için sayısal yöntemlerden yararlanmaktadır. Bu metodun hayata geçirilmesi için üç aşamanın takip edilmesi gerekmektedir. Bunlar (Şenoğlu, 2020: 31);

- Problemlerle ilgili kriterlerin ve alternatiflerin belirlenmesi
- Probleme ait kriterlerin önem derecesinin belirlenmesi
- Tüm alternatiflerin bütün kriterlere göre değerlendirilmesi ile önem sırasındaki yerinin belirlenmesi

Günümüzde çok kriterli karar vermede kullanılan birden çok miktarda yöntem bulunmasının yanı sıra, hızla ilerleyen teknoloji ile beraber bu teknikleri uygulamak için oluşturulan bilgisayar programları problem gidermeye çalışan yöneticilere ve karar verme konumunda bulunanlara önemli ölçüde kolaylık sağlamaktadır. Aşağıda çok kriterli karar verme problemleri ve teknikleriyle ilgili tablo gösterilmiştir.

Tablo 7. Çok Kriterli Karar Verme Problemleri ve Teknikleri

Seçim Problemleri	Sınıflama Problemleri	Sıralama Problemleri
AHP	AHP	AHPSort
ANP	ANP	UTADIS
MAUT/UTA	MAUT/UTA	FlowSort
MACBETH	MACBETH	ELECTRE-Tri
PROMETHEE	PROMETHEE	
ELECTRE	ELECTRE 1	
TOPSIS	TOPSIS	
Hedef Programlama		

Kaynak: Arısoy, 2019: 20

Yukarıdaki tablo 7’de çok kriterli karar verme seçim, sınıflama ve sıralama problemleri ve çözüm teknikleri belirtilmiştir (Arısoy, 2019: 20).

2.5.1.1. Promethee Yöntemi

PROMETHEE; Jean-Pierre Brans tarafından 1982 yılında geliştirilmiş çok kriterli bir öncelik belirleme yöntemidir. Birbirleriyle çelişen birçok miktardaki kritere bağlı sonlu sayıda alternatif eylemin sıralanacağı problemlere çok uygundur (Soba, 2012: 4711; Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013: 68). Tercih ve sıralama problemlerinde karar vericinin talebine en uyan tercihte bulunulabilmesi için geliştirilmiş çok sayıda kıstaslı öncelik oluşturma ve mevcut çok kriterli karar verme usullerinin uygulamada karşılaşılan zorluklardan hareketle meydana gelmiş bir önceliklendirme metodudur. Metod, bir karar problemindeki seçenekleri ortaya çıkarılmış tercih fonksiyonlarına göre değerlendirir ve alternatifleri ikili olarak karşılaştırarak kısmi ve tam sıralama yapar. PROMETHEE yöntemini uygularken göz önünde bulundurulması gereken birkaç nokta da şunlardır; Karar verici tüm kriterleri göz önünde bulundurarak iki alternatifin birbiri arasındaki önceliğini belirtmelidir. Karar verici kriterlere verdiği değeri oranlayarak bir ölçek üzerinde göstermelidir. Karar vericinin kriterlere verdiği ağırlıklar, kriterler arasındaki ödünleşimi gösterir. Tüm kriterlere verilen değerlerin birbiri içinde gösterdikleri farklıklar anlamlı olmalıdır. Öncelik bağlantıları belirtilirken, kriterlerin değerlerinin birbirleriyle olan farklarda uyum olmalıdır (Yıldırım ve Önder, 2018: 178). PROMOTHEE yöntemi, PROMOTHEE 1 (kısmi sıralama) ve PROMOTHEE 2 (tam sıralama) olmak üzere 2 esas aşamadan meydana gelmektedir (Dayan, 2015: 27-28).

Sıralama problemlerinde uygulanabilir bir yöntem olan Promethee, kullananlara esneklik ve kolaylığı beraberinde getirirken, bununla birlikte diğer yöntemlere nispeten çok kriterli analizlerde uygulamada çok daha basit bir sıralama yöntemidir (Budak, 2014: 26).

PROMETHEE metodu alternatiflerin tercih edilen kriterler aracılığıyla tercih fonksiyonlarını esas alarak ikili karşılaştırmalara giderek değerlendirmelerin yapıldığı bir ÇKKV metodudur. Bu değerlendirme, alternatiflerin kriterler açısından üstünlük taraflarını bir araya getirme yöntemi ile gerçekleştirilmektedir (Genç, 2013: 135). Karar vericilerin tercihlerinin işlev tanımını temsil eder. Tercihlerin işlevi, karar vericinin alternatif b ile ilgili olarak bir alternatif a'yı nasıl tercih edeceğine dair nicel bir tespit sağlar. Tercihlerin işlevi her kriter için tanımlanmıştır ve değerleri 0 ile 1 arasında olabilir. Tercihlerin işlevi düşükse, bu iki alternatif arasındaki farkın karar vericiye göre daha büyük olduğu anlamına gelir. Tercihlerin işlevinin değeri 1'e yakınsa, bir alternatifin

tercihi diğerinden daha büyüktür. Bir alternatifin tamamının tercih edilmesi, tercihlerin işlevinin 1 olduğu anlamına gelir (Crnjac, vd., 2019: 42).

PROMETHEE (Zenginleştirme Değerlendirmesi için Tercih Sıralaması Örgütü YÖNTEMİ) Brans ve ark. Konsept ve uygulamada çok kriterli analizlerde kullanılan diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında oldukça basit bir sıralama yöntemidir. Sınırlı sayıda alternatifin, bazen birbiriyle çelişen kriterlere göre sıralanacağı problemlere iyi adapte edilmiştir. Değerlendirme tablosu PROMETHEE yönteminin başlangıç noktasıdır. Bu tabloda alternatifler farklı kriterler üzerinden değerlendirilmektedir. PROMETHEE'nin uygulanması için iki ek bilgi türü gerekir, yani: (1) Değerlendirilen kriterlerin ağırlığı olan göreceli önemi hakkında bilgi. (2) Alternatiflerin katkılarını her bir ayrı kriter açısından değerlendirirken kullandığı karar vericinin tercih fonksiyonu hakkında bilgi. Ağırlık katsayıları çeşitli yöntemlere göre belirlenebilir (Dağderiven, 2008: 399-400).

2.5.1.2. Promethee Yönteminin Kullanım Alanları

PROMETHEE metodolojisini baz alan başarılı birçok çalışma bankacılık, endüstri, iş gücü planlaması, su kaynakları, yatırımlar, tıp, kimya, sağlık hizmetleri, turizm ve dinamik yönetimi gibi birden fazla değişik bölümlerde kullanılmıştır (Kallo, 2015: 66).

2.5.1.3. Promethee Yönteminin Çözüm Adımları

2.5.1.3.1. Alternatiflerin, Kriterlerin ve Ağırlıkların Belirlenmesi

Karar noktaları ve değerlendirme faktörleri belirlenir, değerlendirme faktörlerinin önem dereceleri ağırlıklandırılır ve veri kümesi oluşturulur.

Aşağıda Şekil 5' de veri matrisi gösterilmiştir.

		Değerlendirme Faktörleri				
		f_1	f_2	f_3	---	f_k
Karar Noktaları	a	$f_1(a)$	$f_2(a)$	$f_3(a)$	---	$f_k(a)$
	b	$f_1(b)$	$f_2(b)$	$f_3(b)$	---	$f_k(b)$
	c	$f_1(c)$	$f_2(c)$	$f_3(c)$	---	$f_k(c)$
	---	---	---	---	---	---
Ağırlıklar	w_i	w_1	w_2	w_3	---	w_k

Kaynak: (Budak, 2014: 29-30)

Şekil 5. Veri Matrisi

Şekil 5' te görüldüğü üzere, veri matrisinin ilk aşamasında karar noktaları ve değerlendirme faktörleri belirlenmektedir.

Alternatif; tanımlanan seçim ve sıralama problemlerine çözüm getirebilecek seçeneklerdir. Kriter: Problemlerle bağlantılı şekilde seçimi yapılacak olan alternatifte bulunması gereken özelliklerdir. Kriter miktarı problemin şekline göre değişiklik gösterebilir. Kriter ağırlığı: Problem için oluşturulan kriterlerin birbirlerine oranla önem derecelerinin saptanması ve buna göre kriterlere sayısal atamalar yapılmasıdır (Budak, 2014: 29-30).

İlk adımda Veri Matrisi Oluşturulur; her bir kriter ağırlığı $w = (w_1, w_2, \dots, w_k)$ ve kriterler $c = (f_1, f_2, \dots, f_k)$ ile birlikte değerlendirilen alternatiflere $A = (a, b, c, \dots)$ ilişkin veri matrisi, tablodaki şekilde oluşturulmaktadır (Asoğlu ve Eren, 2018: 108-109; Genç, 2013: 141).

Seçilen alternatifler, kriterler, kriter ağırlıkları ve alternatiflerin ilgili kriterlere bağlı olarak aldığı değerler bir veri matrisinde tablo şeklinde gösterilir (Güney, 2017: 178; Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013: 69; Soba, 2012: 4712; Dağderiven, 2008: 400).

2.5.1.3.2. Kriterler için tercih fonksiyonların tanımlanması

Değerlendirme faktörlerinin iç ilişkisini belirten tercih fonksiyonları gösterilir. Altı türde tercih fonksiyonu bulunur.

Karar verici için eğer değerlendirme yapacağı bağlantılı faktör yönünden herhangi bir tercihte bulunmayacaksa, o değerlendirme faktörü yönünden tercih edilecek fonksiyon Birinci Tip (Olağan) tercih fonksiyonu olmalıdır.

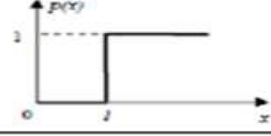
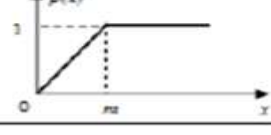
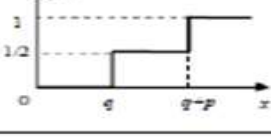
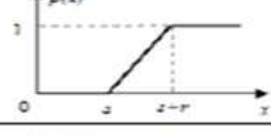
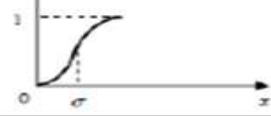
Karar verici eğer değerlendirme yapacağı bağlantılı faktör yönünden kendi seçtiği bir değer üstünde değeri olan karar noktalarından yana tercihte bulunmak istiyorsa, seçimi yapılacak tercih fonksiyonu İkinci Tip (U tipi) tercih fonksiyonu olmalıdır.

Karar verici tercihini, eğer değerlendirme yapacağı bağlantılı faktör yönünden ortalamasının üstünde değeri olan karar noktalarından yana seçim yapmak istiyorsa fakat bu değer altındaki değerleri de dikkate almak istiyorsa, seçimi yapılacak tercih fonksiyonu Üçüncü Tip (V tipi) tercih fonksiyonu olmalıdır.

Karar verici tercihini, eğer değerlendirme yapacağı bağlantılı faktör yönünden tercihini belirli bir değer aralığına göre yapacaksa, seçim yapacağı fonksiyon Dördüncü Tip (Seviyeli) tercih fonksiyonu olmalıdır.

Karar verici bir değerlendirme faktörü yönünden tercihini ortalamanın üstünde değeri olan karar noktalarından birine yapmak istiyorsa, tercih edilecek fonksiyon Beşinci Tip (Doğrusal) tercih fonksiyonu olmalıdır.

Karar verici tercihini eğer bağlantılı değerlendirme faktörü değerlerinin ortalamadan sapma değerlerine göre yapacaksa, tercih edilecek fonksiyon Altıncı Tip (Gaussian) tercih fonksiyonu olmalıdır (Budak, 2014: 31-32). Aşağıdaki Şekil 6' da tercih fonksiyonları belirtilmiştir.

Tip	Parametreler	Fonksiyon	Grafik, $p(x)$
Birinci Tip (olmaz)	-	$p(x) = \begin{cases} 0, & x < 0 \\ 1, & x > 0 \end{cases}$	
İkinci Tip (U-tipi)	l	$p(x) = \begin{cases} 0, & x \leq l \\ 1, & x > l \end{cases}$	
Üçüncü Tip (V-tipi)	m	$p(x) = \begin{cases} x/m, & x \leq m \\ 1, & x \geq m \end{cases}$	
Dördüncü Tip (Seviyelik)	q, p	$p(x) = \begin{cases} 0, & x \leq q \\ 1/2, & q < x \leq q+p \\ 1, & x > q+p \end{cases}$	
Beşinci Tip (Linear)	s, r	$p(x) = \begin{cases} 0, & x \leq s \\ (x-s)/r, & s < x < s+r \\ 1, & x \geq s+r \end{cases}$	
Altıncı Tip (Gaussian)	σ	$p(x) = \begin{cases} 0, & x \leq 0 \\ 1 - e^{-x^2/2\sigma^2}, & x \geq 0 \end{cases}$	

Kaynak: (Güney, 2017: 178; Budak, 2014: 29-30; Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013: 67-71).

Şekil 6. Tercih Fonksiyonu

Şekil 6' da görüldüğü gibi, buradaki parametreler, q : Farksızlık Değeri, p : Kesin Tercih Eşiği, s : p ve q Arasındaki Ara Değer ya da Standart Sapma olarak ifade edilir. Değerlendirme faktörlerinin karar noktalarına göre en büyük fark değeri q Değeri iken, en küçük fark ise p değeridir.

Hangi değerlendirme faktörü için hangi tercih fonksiyonunun seçileceği karar verici tarafından bir değerlendirme faktörüne bağlı verilerin dağılımına bakılarak karar verilebileceği gibi, PROMCALC ya da DECISION LAB yazılımlarından biri kullanılarak da belirlenebilir. Burada x değeri, bir değerlendirme faktörü açısından iki karar noktası değerleri arasındaki farktır.

İkinci adımda, tercih fonksiyonlarının Kriteria göre belirlenmesi: Yöntemin uygulanma aşamasında kullanılmak üzere birbirinden farklı 6 tercih fonksiyonu Şekil 6' da gösterilmiştir (Asoğlu ve Eren, 2018: 109; Genç, 2013: 138-139). Tercih fonksiyonları kriterin yapısına ve alternatiflerde kriter temelinde istenen özellikler göre seçimi yapılır. Yöntemin uygulanırken kullanılan 6 farklı tercih fonksiyonu tanımlanmıştır. Bu tercih fonksiyonları; Birinci Tip (Olağan), İkinci Tip (U) tipi, Üçüncü Tip (V) tipi, Dördüncü Tip (Seviyeli), Beşinci Tip (Lineer), Altıncı Tip (Gaussian) şeklindedir (Soba, 2012: 4712).

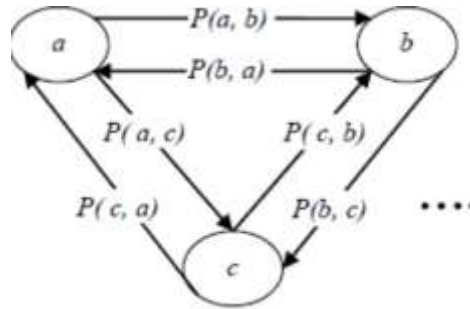
2.5.1.3.3. Ortak tercih fonksiyonların belirlenmesi

Belirlenen tercih fonksiyonları göz önünde bulundurularak, değerlendirme yapılacak her bir faktör için karar noktalarının ikili olarak karşılaştırması yapılır ve ortak tercih fonksiyonları oluşturulur. A ve B iki karar noktasına işaret etmesi halinde ortak tercih fonksiyonu için aşağıdaki gibi bir formül kullanılır.

$$P(A, B) \begin{cases} 0 & f(a) \leq f(b) \\ p[f(a) - f(b)] & f(a) > f(b) \end{cases}$$

Burada karar noktalarının ikili olarak karşılaştırıldıklarında karar noktalarının değerlendirme faktör yönünün maksimizasyon ya da minimizasyon olup olmadığına dikkat edilmesi gerekmektedir (Güney, 2017: 178; Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013: 71).

Aşağıda Şekil 7' de ortak tercih fonksiyonları şeması gösterilmiştir.

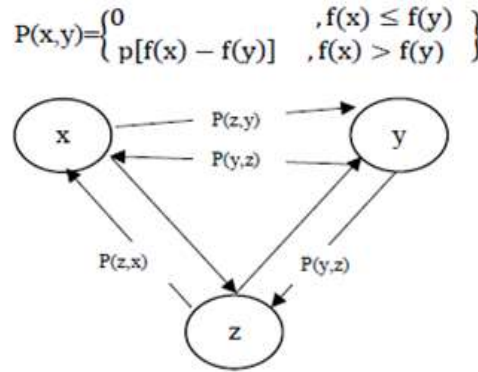
Kaynak: (Budak, 2014: 32)

Şekil 7. Ortak Tercih Fonksiyonlarının Şematik Gösterimi

Şekil 7’ de görüldüğü üzere, kriterler için seçilen tercih fonksiyonları göz önünde bulundurularak alternatif ikilileri için ortak tercih fonksiyonları belirlenir

Adım 3’ te birbiriyle ilişkili tercih fonksiyonlarının belirlenmesinde alternatifler kullanılarak elde edilen bağlantılı tercih oluşturma fonksiyonlarının grafiksel olarak görünümü Şekil 12’ de gösterilmiş olup x, y alternatif değerleri için oluşturulan ortak tercih fonksiyonu eşitlik yoluyla belirlenmektedir.

Aşağıda Şekil 8’ de ortak tercih fonksiyonu gösterilmiştir.

Kaynak: (Asoğlu ve Eren, 2018: 109-110)

Şekil 8. Ortak Tercih Fonksiyonlarının Gösterimi

Şekil 8’ de görüldüğü gibi, alternatif çiftler için ortak tercih fonksiyonları oluşturulur.

Elde edilen tercih fonksiyonları kriterler için temel alınarak alternatif kümesinde mevcut alternatif ikilileri için ortak tercih fonksiyonları elde edilir (Soba, 2012: 4713).

2.5.1.3.4. Tercih indekslerinin belirlenmesi

Ortak tercih fonksiyonları kullanılarak karşılaştırılan karar noktalarına ilişkin tercih indeksleri $\pi(a, b) = \frac{\sum_{i=1}^k w_i \times P_i(a, b)}{\sum_{i=1}^k w_i}$ kullanılarak belirlenir. w_i ($i=1,2,\dots,k$) ağırlıklarına sahip olan k kriter tarafından değerlendirilen a ve b alternatiflerinin tercih indeksi hesaplanır. Bu formüldeki k değeri değerlendirme faktörü sayısını gösterir (Budak, 2014: 32).

Adım 3’ te Tercih indekslerinin belirlenmesi: Ortak tercih fonksiyonlarından yola çıkılarak her bir alternatif ikilisi için seçilmiş indeksleri karşılaştırılır. w_i ($i=1,2,3,\dots,k$) ağırlıklarına sahip olan ve k kriteri aracılığıyla değerlendirilmekte olan x, y

alternatiflerinin seçim indeksi eşitlikte bulunan formül ile hesaplanmaktadır(Asoğlu ve Eren, 2018: 110).

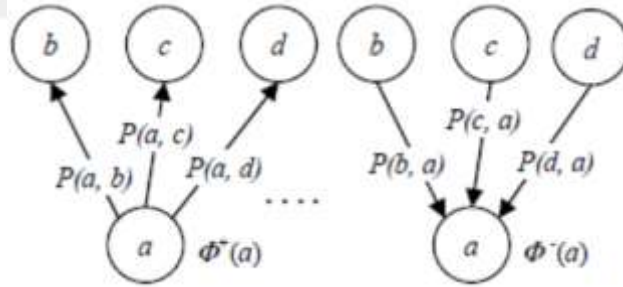
Elde edilen ortak tercih fonksiyonlar çerçevesinde her alternatif ikilisi için tercih indeksleri oluşturulur (Soba, 2012: 4713).

Ortak tercih fonksiyonları aracılığıyla karşılaştırılması yapılan karar noktalarına bağlı tercih indeksleri kullanılarak oluşturulur. Değerlendirme faktörü sayısını formüldeki k değerini belirtir (Güney, 2017: 178; Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013: 71).

2.5.1.3.5. Alternatifler için pozitif ve negatif üstünlüklerin belirlenmesi

Karar noktaları için pozitif (Φ^+) ve negatif (Φ^-) üstünlük değerleri sırasıyla $\Phi^+ = \frac{1}{n-1} \sum \pi(a, x)$ ve $\Phi^- = \frac{1}{n-1} \sum \pi(x, a)$ formülleri kullanılarak elde edilir. A alternatifi için pozitif ve negatif üstünlük şematik olarak şu şekilde gösterilmiştir. Buradaki formüllerin her ikisinde de, a haricindeki diğer karar noktalarını belirtmektedir. Bu bağlamda her iki formülde de n adet karar noktası için üstünlük değerleri, (n-1) değer toplamından oluşacaktır (Budak, 2014: 33).

Aşağıda Şekil 9' da alternatiflerin pozitif ve negatif üstünlükleri gösterilmiştir.

Kaynak: (Budak, 2014: 33)

Şekil 9. A alternatifi için hesaplanan pozitif ve negatif üstünlük

Şekil 9' da görüldüğü gibi, Pozitif akım, a alternatifinin öteki alternatifler üzerinde ne şekilde bir üstünlük oluşturduğunu belirtmektedir. Bu durum onun gücünden ve üstünlük karakterinden gelmektedir. $\Phi^+(a)$ değerinin büyüklüğü, alternatif ne kadar iyi durumda olduğunu gösterir. Negatif akım ise diğer alternatiflerin a alternatifine nasıl bir üstünlük elde ettiğini belirtmektedir. Bu durum onun zayıflığını gösterir. $\Phi^-(a)$ ne ölçüde düşerse, alternatif o ölçüde iyi hale gelir (Güney, 2017: 178; Genç, 2013: 140-141; Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013: 72; Soba, 2012: 4713).

Adım 5: Alternatifler için pozitif (Φ^+) ve negatif (Φ^-) üstünlüklerin belirlenmesi: X alternatifi için pozitif bir üstünlük ve negatif bir üstünlük şeklindeki gibi gösterilmektedir. Bununla birlikte pozitif üstünlüğe ait eşitlikteki denklem yardımıyla, negatif üstünlüğe ait eşitlik ise denklem aracılığıyla hesap edilmektedir (Asoğlu ve Eren, 2018: 110).

2.5.1.3.6. PROMETHEE 1 ile alternatifler için kısmi önceliklerin belirlenmesi

Promethee I ile kısmi sıralama ile oluşturulur. Kısmi öncelikler alternatiflerin birbirleri arasında seçim yapılma durumlarının, birbirleriyle aynı olan alternatiflerin ve birbiri arasında karşılaştırma yapılamayacak olan alternatiflerin belirlenmesini sağlar. Karar noktalarına ilişkin negatif ve pozitif üstünlük değerlerinin ikili karşılaştırmalarının yapıldığı bu noktada önüne çıkabilecek üç olası durum oluşur. Bunlar; bir karar noktasının ötekini üstünlüğü, karar noktalarının benzerliği ve karar noktalarının birbirleriyle karşılaştırılmasının yapılamadığı durumlardır (Güney, 2017: 178; Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013: 72). Aşağıda bu üç olası durum karşısında x ve y gibi iki alternatif için kısmi öncelikler belirlenmesi söz konusudur.

I. Durum: Aşağıda belirtilen eşitliklerin herhangi birinde sağlanması halinde, x alternatifi y alternatifine tercih edilir.

$$\Phi^+(x) > \Phi^+(y) \text{ ve } \Phi^-(x) < \Phi^-(y)$$

$$\Phi^+(x) > \Phi^+(y) \text{ ve } \Phi^-(x) = \Phi^-(y)$$

$$\Phi^+(x) = \Phi^+(y) \text{ ve } \Phi^-(x) < \Phi^-(y)$$

II. Durum: Aşağıdaki eşitlik sağlanıyor ise x alternatifi ile y alternatifi birbirinden farksızdır.

$$\Phi^+(x) = \Phi^+(y) \text{ ve } \Phi^-(x) = \Phi^-(y)$$

III. Durum: Aşağıdaki eşitliklerden birinin oluşması halinde, x alternatifi y alternatifi ile karşılaştırılması yapılamaz.

$$\Phi^+(x) > \Phi^+(y) \text{ ve } \Phi^-(x) > \Phi^-(y)$$

$$\Phi^+(x) < \Phi^+(y) \text{ ve } \Phi^-(x) < \Phi^-(y) \text{ (Asoğlu ve Eren, 2018: 110-111).}$$

2.5.1.3.7. PROMETHEE 2 ile alternatifler için tam önceliklerin belirlenmesi

Promethee II ile alternatifler için tam öncelikler $\emptyset(a) = \emptyset^+(a) - \emptyset^-(a)$ formülüyle elde edilir. Elde edilen tam öncelik değerleri tüm alternatifler aynı düzlem üzerinde değerlendirerek tam sıralama yapılır. Tam sıralama için karar noktalarının tam sıralaması için her karar noktası için $\emptyset(a) = \emptyset^+ - \emptyset^-(a)$ kullanılarak tam öncelik değerleri hesap edilir ve bu değerlerin büyükten küçüğe doğru sıralaması yapılır. Bu formüle göre a ve b gibi iki karar noktası için $\emptyset(a) > \emptyset(b)$ ise a karar noktası b karar noktasından üstündür. Buna karşılık eğer $\emptyset(a) = \emptyset(b)$ ise b karar noktası b karar noktası arasında fark yoktur (Budak, 2014: 34; (Asoğlu ve Eren, 2018: 111; Soba, 2012: 4713).

2.5.1.4. Promethee 'nin Avantaj ve Dezavantajları

Promethee metodunun diğer metotlara göre çeşitli üstünlükleri mevcuttur. Bu üstünlükler şu şekilde ifade edilebilir; Promethee metodu her kriterin karar vericiler tarafından belirlenmiş tercih fonksiyonunu göz önünde bulundurur. Böylelikle her kriter değişik bir şekilde değerlendirilebilir. Bu durum daha iyi bir karara ulaşmayı sağlar, Promethee I metodu ile birbirleriyle karşılaştırılması imkansız olan alternatifler oluşturularak kısmi sıralama yapılabilir, Decision Lab1 paket programı aracılığıyla alternatifler içindeki kısmi ve tam sıralamaya kolay bir şekilde ulaşılabilir, Ayrıca Promethee I, Promethee II ve Promethee III metotlarına ilave olarak Promethee IV ve Promethee V metotları da geliştirilmiştir. Promethee IV yöntemi çok amaçlı karar verme problemleri ile ilgilidir ve sınırsız sayıda olayı değerlendirebilmektedir. Promethee V yöntemi ise kümelerde gruplanmış sınırlı sayıda alternatifini değerlendirmede kullanılmaktadır (Budak, 2014: 36-37).

PROMETHEE ÇKKV yöntemi pek çok avantajı olmasına rağmen yöntemde girdi olarak gösterilen değerlendirmelerin genellikle karar vericilerin düşünce ve deneyimlerine bağlı olması ve kalitatif olarak tanımlanması ve dolayısıyla dilsel terimlerin belirsizliğinin neden olduğu hatalı değerlendirmelere açık olması metodun bir dezavantajıdır. Yöntemin bir diğer dezavantajı, uzun ve nitelikli araştırmalar neticesinde sağlanan girdi verilerinin oluşturduğu bilgi seviyesinde, bu veriler temel alınarak yapılan hesaplamalar neticesinde bilgi kaybına uğranılmasıdır (Yılmaz, 2010: 49).

2.6. Rekabet Edebilirlik Endeksinin Kırkıncı Yılında Yeni Yöntem

Dünya Ekonomik Formu tarafından geliştirilen Rekabet Edebilirlik Endeksi, bir ülkenin diğer ülkelere göre rekabet gücüne etki eden farklı etkenlerin ölçülmesiyle oluşturulmaktadır. Bu etkenleri piyasaların işleyişinden, alt yapıya, beşeri insan kaynağından sağlığa, iş gücü piyasasından teknolojik kapasiteye kadar geniş bir yelpazede sıralamak mümkündür. Rekabet edebilirlik ülke ekonomilerinin ne kadar gelir ve refah yaratabilme kapasitesi olduğuna dair bileşik bir göstergedir. Ülkelerin rekabet edebilirliğini ölçebilmek için yayınlanmış istatistikler ile ülke içerisinde iş yapan iş insanlarının algı ve değerlendirmelerine yer verilerek hesaplanmaktadır. Ülkelerin rekabet edebilirliğinin hesaplanmasında kullanılan kapsamlı yöntem, ülkedeki kurumların, politikaların ve üretim kaynaklarının ne kadar etkin ve verimli kullanıldıklarına dayandırılmaktadır.

Dördüncü Sanayi Devrimi olarak adlandırılan Endüstri 4.0 kavramıyla birlikte insanlık farklı bir evreye geçmeye hazırlanıyor. Endüstri 4.0 dünyanın bir çok bölgesinde insanlar için bir gerçeklik olarak yaşam bulmaya başlamışken yeni fırsatları ve tehditleri de birlikte getirme potansiyeli taşıyor. Dijitalleşme süreci hızla yol alırken bilinen kalıpları yerle bir ederek ekonomide yeni kavramların ve kalıpların oluşmasına da yol açıyor. Bu hızlı değişimden sadece işletmeler etkilenmiyor, tüketiciler de değişik tüketim modelleri ve şekilleriyle uyum sağlıyorlar. Dinamik ve devam eden bu süreç, kaçınılmaz olarak ülkelerin gelişimine ve rekabet edebilirlik performanslarına da değişik etkiler yapıyor.

Dünyada yaşanan bu gelişme ve değişim ışığında Dünya Ekonomi Formu'nun Rekabet Edebilirlik çalışmasının 40'ıncı yılında bir değişime gidilmesine karar verildi. Gelinen aşamada, teknolojiyle birlikte dünyada değişen üretim ve tüketim kalıplarını dikkate alan Form ve Rekabet Edebilirlik çalışmasının yaratıcısı Klaus Schwab, kullanılan metodolojide ve içeriğinde bazı değişikliklere gidilmesinin zamanının geldiğine karar verdiler. Önceki yöntemin ekonomik yaşama etki etmeye başlamış olan dünyadaki birçok yeniliğe yer vermemesi nedeniyle yöntemde ve kapsamda değişim gerekliliği gündeme gelmiştir. Başta Klaus Schwab olmak üzere geniş bir uzman ekibin üzerinde çalışması sonucu yenilenmiş çalışma 2018'de uygulamaya girmiş oldu.

Yenilenen çalışmada sadece yöntem ve veri setleri değiştirilmedi, rekabet edebilirliğe etkisi olduğu düşünülen yeni kavramlar da çalışmaya dahil edildi. Yenilikçilik, yetkinlik, atıklık ve esneklik kavramları yeni dönemde öne çıkan kavramlar

olarak değer buldu. Özellikle endeks değeri hesaplamalarında kullanılan, değişkenler ve bu değişkenlerin gruplandırıldığı bölüm isimleri, kompozisyonları ve nihayetinde hesaplama yöntemleri de yenilendi. Geçmişte de kullanılan fiziki alt yapı, makroekonomik istikrar, okullaşma gibi geleneksel kavramlar korunurken ilaveten beşeri sermaye, inovasyon, esneklik ve atıklık gibi kavramların ölçümünde kullanılacak değişkenler de çalışmaya eklenmiştir. Bu yeni kavramlar özellikle girişimcilerin, işletmelerin ve politika yapıcıların taşıması gereken özellikler olarak öne çıkarılmıştır. İçinde bulunduğumuz süreci geleceğe hazırlık olarak değerlendiren Schwab ve ekibi geleceğe hazırlığın ön koşulları olarak ta belirtilen kavramların benimsenmesini ve uygulanması gerektiğini öngörmüştür. Bu kavramların sadece bireyler tarafından değil, işletmeler ve kamu idaresinde de hayat bulmasının geleceğe dönüşümün daha başarılı geçişini sağlayacağı öngörülmektedir.

Değişen dünyada öne çıkan kavramlar olarak yenilikçilik, esneklik ve atıklık kavramlarının ekonomileri geleceğe hazırlamakta önemli özellikler olacağı tespiti yapılmıştır. Bu noktadan hareketle ekonomilerin bu yönlerini gösterebilecek değişkenler seçilerek yeni bir yapı oluşturulmuştur. Daha önceleri ülkeler faktör odaklı, etkinlik odaklı ve inovasyon odaklı olarak üç farklı gruba ayrılarak gelişmişlik düzeylerine göre ağırlıklı puanı hesaplaması yapılmaktaydı. Ülkeler gelir düzeylerine ve ekonomilerinin yapısına göre gelişme aşamalarına ayrılarak ilgili grup değişkenlerinden ağırlıklandırılmış şekilde puan almaktaydılar. Yeni yöntemin en temel değişikliklerinden bir tanesi bu noktada olmuştur. Ülkelerin gelişim aşamalarına göre ağırlıklı puanlandırılmasına son verilerek her bölümde yer alan değişkenlere eşit ağırlık verilmiştir. Ayrıca bu yılki puanlamada yapılan diğer önemli bir değişiklik ise puanlamanın 100 üzerinden yapılmaya başlanmasıdır. Daha önceki yıllarda 7 üzerinden puanlanan alanlar, bu yıl 100 üzerinden puanlanmıştır. Yine bu yıl yöntemde yapılan en önemli değişikliklerden bir tanesi de kullanılan toplam değişken sayısının 114'ten 98'e indirilmesidir. Burada sadece sayısal değişiklikle yetinilmemiş birçok değişken de yenilenmiştir. Bu yıl kullanılan 98 değişkenin 64 tanesi (yani üçte ikisi) tamamen yeni değişkenlerden oluşmaktadır. İlaveten kullanılan değişkenlerin önemli bir kısmı yayınlanmış istatistiklerden oluşurken algıya dayalı olan anket sorularına dayandırılan değişken sayısı azaltılmıştır (Amca vd., 2018:14).

Tablo 8. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 4.0 Başlıkları

KISIM I - ETKİNLEŞTİRİCİ ÇERÇEVE		KISIM III PİYASALAR	
	Bölüm 1. Kurumlar A. Güvenlik B. Sosyal Çevre C. Kurumlar Ayrılığı D. Kamu Sektör Performansı E. Şeffaflık F. Kurumsal Yönetişim		Bölüm 7. Ürün Piyasası A. İç Pazarda Rekabet B. Ticaretle Açıklık
	Bölüm 2. Altyapı A. Ulaşım Altyapısı B. Hizmet Altyapısı (Su ve Elektrik)		Bölüm 8. İşgücü Piyasası A. Esneklik B. Meritokrasi ve Teşviklendirme
	Bölüm 3. Bilgi ve Bilişim Teknolojilerine Uyum		Bölüm 9. Finansal Sistem A. Dürüstlük B. İstikrar
	Bölüm 4. Makro Ekonomik İstikrar		Bölüm 10. Pazar Büyüklüğü
KISIM II - BEŞERİ SERMAYE		KISIM IV - İNOVASYON EKOSİSTEMİ	
	Bölüm 5. Sağlık		Bölüm 11. İşletme Dinamizmi A. İdari Gereksinimler B. Girişimcilik Kültürü
	Bölüm 6. Beceriler A. Mevcut İşgücü B. Geleceğin İşgücü		Bölüm 12. İnovasyon Kapasitesi A. Etkileşim ve Çeşitlilik B. Araştırma ve Geliştirme

Yukarıdaki tablo 8’de Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 4.0 başlıkları ve başlıkların alt bölümleri verilmiştir.

2.7. Küresel Rekabetçilik Endeksi ve Türkiye

Rekabet anlayışına ticaret savaşları yeni bir boyut sağlamış, daralan piyasa büyüklüğüne dayanarak yoğunluk daha da artmıştır. Buna bağlı olarak yüksek rekabet gücünü elde etmek daha çok önemli duruma gelmiştir. Bu konuyla ilgili en iyi bilinen ve en çok tercih edilen gösterge ise World Economic Forum aracılığıyla hazırlanan ve açıklanan ‘Küresel Rekabetçilik Endeksi’dir. Dünya Ekonomik Forumu, Dünya ekonomisinde ve alt boyutu olarak üretimde görülen teknolojik gelişmeler sebebiyle 2018 yılında Küresel Rekabetçilik Raporunda çeşitli yenilikler yapılmış ve ‘Küresel

Rekabetçilik Endeksi 4.0 (Global Competitiveness Index 4.0)' ismiyle yeni bir endeks yayınlamıştır. İsminden de anlaşılacağı gibi yeni endeks 4. Sanayi devrimini rekabet gücü üzerindeki etkisini kapsamayı hedeflemektedir. Sanayi 4.0 ile birlikte düşünülen esneklik, çeviklik, yenilik ve beşeri sermaye kavramları yeni endeks raporunda da göz önünde bulundurularak 12 alt sütun ve bunların içerdiği 98 gösterge aracılığıyla ülkelerin rekabet endekslerini ve sıralamalarının hesaplandığı belirtilmektedir. Yeni endekste hesaplanma yapılırken kavramsal ve metod boyutlarıyla önemli değişiklikler yapılmıştır ve bu nedenle yeni endeks verilerinin eski endeks verileriyle karşılaştırılmasının yapılması mümkün değildir. Bunun yanı sıra yeni endeks 2017 yılı için de hesaplaması yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda bu değişimin ana hatları verilmiştir (EBSO, 34-35).

Tablo 9. Yeni küresel rekabet endeksinde kategoriler

Küresel Rekabetçilik Endeksi 4.0			Küresel Rekabetçilik Endeksi, Önceki Yıllar	
Kategori				
<i>Etkinleştirici Çevre</i>	Bileşen 1	Kurumsal Yapılanma	Bileşen 1	Kurumsal Yapılanma
	Bileşen 2	Altyapı	Bileşen 2	Altyapı
	Bileşen 3	Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Bileşen 3	Makroekonomik Ortam
	Bileşen 4	Makroekonomik Ortam	Bileşen 4	Sağlık ve İlköğretim
<i>Beşeri Sermaye</i>	Bileşen 5	Sağlık	Bileşen 5	Yükseköğretim ve İş başında eğitimi
	Bileşen 6	Becenler	Bileşen 6	Mal Piyasasının Etkinliği
<i>Piyasalar</i>	Bileşen 7	Mal Piyasası	Bileşen 7	İşgücü Piyasasının Etkinliği
	Bileşen 8	İşgücü Piyasası	Bileşen 8	Mali Piyasasının Gelişmişliği
	Bileşen 9	Mali Sistem	Bileşen 9	Teknolojik Hazırlık
	Bileşen 10	Pazar Büyüklüğü	Bileşen 10	Pazar Büyüklüğü
<i>Inovasyon Ekosistemi</i>	Bileşen 11	İş Dünyasının Dinamizmi	Bileşen 11	İş Dünyasının Yetkinliği
	Bileşen 12	Inovasyon Kabiliyeti	Bileşen 12	Inovasyon

Yukarıdaki tablo 9'da Küresel Rekabetçilik Endeksi 4.0 yeni yöntemin kategori alt bileşenlerinin önceki yıllara göre değişimi belirtilmiştir. Aşağıdaki tablo 10'da yeni endeks kapsamında ilk 10 sırada bulunan ülkeler ve Türkiye'nin sıralamadaki yeri de belirtilmiştir. Bu bağlamda 2019 yılı küresel rekabet gücü sıralamasında ABD ilk sırada yerini alırken, sırasıyla bu ülkeyi Singapur, Almanya, İsviçre ve Japonya takip etmiştir.

Tablo 10. Yeni Küresel Rekabet sıralamasında ilk 10 ülke

ÜLKE	2019 (141 ülke)	2018 (140 ülke)	2017 (140 ülke)
ABD	2	1	1
SİNGAPUR	1	2	2
ALMANYA	7	3	3
İSVİÇRE	5	4	4
JAPONYA	6	5	8
HOLLANDA	4	6	5
HONG KONG	3	7	7
İNGİLTERE	9	8	6
İSVEÇ	8	9	9
DANİMARKA	10	10	11
TÜRKİYE	61	61	58

Tablo 10’da görüldüğü gibi yeni endeks çerçevesinde Türkiye’nin sıralamadaki yerine bakıldığında 2017 yılında 58., 2018 yılında 61., ve 2019 yılında da tekrar 61. Sırada yer almaktadır. Bu bağlamda KRE 4.0’a göre Türkiye’nin konumu daha da geriye gitmiştir. Aşağıdaki tabloya bakıldığında, 2019 yılından bu yana Türkiye’nin rekabet gücü sıralamasındaki konumunun geride kalmasında makro ekonomik ortam (129) ile işgücü piyasası (109) şartlarındaki performansının etkili bir rol aldığı görülmektedir.

Bulduğumuz çağda da gelişme ve rekabet gücü yönünden en önemli etkenlerin başında olan bilgi ve enformasyon teknolojileri yönünden Türkiye’nin bulunduğu 69. sıra ile 49. sırada olduğu inovasyon kabiliyeti, geleceğe ümitle bakmayı zorlaştırmaktadır.

Tablo 11. Küresel Rekabetçilik Endeksi 4.0 ve Türkiye

KATEGORİ	REKABETÇİLİK ENDEKSİ BİLEŞENİ	141 ÜLKE ARASINDA TÜRKİYE’NİN SIRALAMASI (2019)	140 ÜLKE ARASINDA TÜRKİYE’NİN SIRALAMASI (2018)	140 ÜLKE ARASINDA TÜRKİYE’NİN SIRALAMASI (2017)
ETKİNLEŞTİRİCİ ÇEVRE	Kurumsal yapılanma	71	71	76
	Altyapı	49	50	48
	Bilgi ve iletişim teknolojileri	69	71	70
	Makro ekonomik ortam	129	116	104
BEŞERİ SERMAYE	Sağlık	42	48	48
	Beceriler	78	77	76
PIYASALAR	Mal piyasası	78	76	50
	İşgücü piyasası	109	111	114
	Mali sistem	68	65	60
İNOVASYON EKOSİSTEMİ	Pazar büyüklüğü	13	13	14
	İş dünyasının dinamikleri	75	76	85
	Inovasyon kabiliyeti	49	47	47
GENEL SIRA		61	61	58

Tablo 11’ de gösterilen veriler kapsamında Türkiye’nin ülke içindeki yatırım ve üretim şartları ile eğitim alanlarında önemli değişimlere gidilmesi gerektiği söylenebilir (EBSO, 35-36)

Şekil 10. Türkiye'nin 2019 yılı Küresel Rekabetçilik Endeks verileri

Yukarıdaki şekil 10 Türkiye'nin 2019 yılı Küresel Rekabetçilik Endeks verileri gösterilmiştir. Buna göre;

Türkiye 0,5 puanlık yükselişle 2018 yılında küresel rekabetçilikte yer aldığı 61. sıradaki yerini korumuştur.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri adaptasyonu alanında 4,3 puanlık, Altyapı alanında 1,7 puanlık ve İşgücü Piyasası alanında 1,7 puanlık yükseliş kaydetmiştir.

Türkiye, ülke çapında internete erişimi genişletmiş ve kullanıcı sayısını %12,7 yükseltmiştir.

Türkiye, 2018 yılındaki 99. sıradaki işgücü piyasası alanında yerini korumanın yanı sıra yabancı çalıştırmanın kolay duruma gelmesi, işçi hakları ve kadınların işgücüne katılımı alanlarında ilerleme göstermiştir.

Türkiye’de bulunan işgücünün beceri kalitesi ve seviyesi karşılaştırmalarda düşük olsa da gelecekteki işgücünün, beşeri sermaye alanına yönelim göstermekte ve daha çağa uyumlu kabiliyetler geliştirmekte olduğu belirtilmiştir.

Üretim piyasasında meydana gelen düşme ile birlikte Türkiye, ekonomik çevre alanında gerilemiştir. Türkiye’nin rekabetçiliğini esas amaçlarından birinin enflasyonda düşüşe gitmesi gerektiği vurgulanmıştır.

2.8. Avrasya Bölgesine İlişkin Bilgiler

Avrasya; Avrupa ve Asya kelimelerinin birleştirilmesinden oluşmuş olup, tarih boyunca çeşitli toplumların hakimiyet mücadelesine şahit olmuş uzun siyasi geçmişe sahip olan bir bölgedir (Özder, 2013:66). Avrasya bölge olarak, Portekiz’den Bering Boğazı’na, Letonya’dan Malezya’ya kadar uzanan 20 milyon km²’lik bir coğrafi alanı kapsamaktadır (Brzezinski, 2010:52).

Avrasya terimi dünya literatüründe ilk kez, Prusyalı doğa bilimci Alexander von Humboldt tarafından 1849 yılında yayımladığı Kosmos adlı eserinde kullanılmıştır (İşyar,2013:2,3). Humboldt bu kavramla, Avrupa ve Asya’nın bütün coğrafyasını tanımlamıştır. Avrasyacılık anlayışı 1920’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Rusya’da bu terim ilk defa coğrafyacı V. İ. Lamanskiy (1833-1914) tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu terim çok geçmeden jeopolitik teorilere de konu olmuş ve böylece Mackinder’in 1900 yılında geliştirmiş olduğu ‘Kalpgah Kuramıyla uluslararası ilişkiler disiplinine girmiştir. SSCB’nin dağılmasından sonra ise; Rusya’da yeni arayışlar başlamış ve Yeni-Avrasyacılık düşüncesi işlerlik kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Bir Atlantikçi-Avrasyacı çatışması içinde olan Rusya, Yeni-Avrasyacı bir politika izlemiştir. Özellikle 2000 sonrası dönemde Rus dış politikasının ana teması haline gelmiştir.

İçeriğine bakacak olursak;

Avrasya’nın tek bir tanımını yapmak olası değildir. Avrasya’nın tanımı üzerinde bugüne kadar, Avrasyacı siyasi bilimciler uzlaşabilmiş de değildir. Zira Avrasya’nın tanımını yapan düşünürler, ülkelerin jeopolitik ve dış politik amaçlarının örtüşmemesi, farklı ve çeşitli olması nedeniyle ortak bir tanım üzerinde karar alamamışlardır (Özder,2013: 66)

Zbigniew Brzezini'nin Avrasya tanımına bakacak olursak, Avrasya terimi; geniş anlamıyla Avrupa ile Asya kıtalarının birleşim noktasını, dar anlamda da Asya'nın batısı ve Avrupa'nın doğusunda kalan ve jeopolitik teorilerince dünyanın merkezi olarak görülen bölgeye verilen bir adlandırmayı ifade etmektedir. Genel itibarıyla Doğu ve Güneydoğu Avrupa-Rusya-Kafkaslar-Orta Asya çizgisinde ifade edilen bu bölgeye Türkiye ve Ortadoğu da dâhil edilebilir (İşyar, 2013:4-5).

Brzezinski, Avrasya'da etnik çekişmelerin, büyük güçlerin bölgesel rekabetinin bulunduğu varsaydığı bir bölgeye "Avrasya Balkanları" demektedir. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Afganistan dâhil dokuz ülke bu bölgeyi teşkil etmektedir. Bölge üzerinde Rusya, İran ve Türkiye'nin etkilerinin bulunduğu belirtmektedir (Sandıklı,2011:10).

Belirtilen bölgeyi esas alarak, tarihsel işleyiş, düşünsel ve sosyo-kültürel yapı gibi unsurlardan da yararlanarak geliştirilmiş olan ve jeopolitik teorilerin ulaştığı sonuçları da birer veri olarak kullanan Avrasyacılık, genel itibarıyla Rusya ile ilişkilendirilen ve bu ülkenin içselleştirdiği emperyal projenin yansıması olarak görülen bir bölgeselleşme girişimi olarak betimlenmektedir (Tüysüzoğlu,2013:299).

Siyasi Avrasya üzerine araştırmalar yapan Ali Kulebi, "**Avrasya Neresi**" sorusuna şu şekilde cevap vermektedir: "Bu sorunun belki on değişik tarifi yapılabilirse de tariflerin her biri, tarifi yapanın milliyeti, tarihsel ve siyasal bakış açılarıyla da genelde göreceli kapsam ve tanımda olacaktır". Bu bağlamda Kulebi, genelden ayrıntıya giderek öncelikli olabilecek kademeli Avrasya tariflerini şu şekilde sıralar:

1. Atlantik'ten Pasifik'e, Lizbon'dan Vladivostok'a uzanan, yani Avrupa ve Asya'nın tamamını veya büyük kısmını kapsayan bölge,
2. Ural Dağları eksen alındığında, bunun batı ve doğusunda kademeli olarak uzatabilecek bölge,
3. Çekirdek olarak Türk (Turan) ve Slav unsurların asırlardır yaşadığı (Türklerin, Moğolların, Slavların, Macarların, Finlilerin, Çinlilerin) bölge,
4. Dar anlamda ve bizim için Türkî Devletlerin, Türk unsurların bulunduğu Türk Dünyası olarak tanımlanabilecek bölge olarak nitelendirilebilir".

Avrasyacıların gerçekliği mekân ve tarih üzerine kurulmuştur, denilebilir. Akımın ismi olan "Avrasyacılık" bile bize düşüncenin temel gerçekliğinin mekân olduğunu göstermekte ve mekânla düşünmek Avrasyacılığın en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrasya, tarih boyunca toplumların hakimiyet mücadelesine şahit olan ve döneminin güçlü devletleri tarafından öncelikle ele geçirilmeye çalışılan bir coğrafyadır. Ayrıca, eski dünyanın merkezi olan Avrasya, tüm büyük dinlerin ve kadim felsefelerin ortaya çıktığı bir bölgedir. (Özder,2013:67)

Yeni Avrasyacılık ise SSCB'nin dağılmasına paralel olarak Rusya'nın ciddi bir kimlik bunalımı ve siyasal yönelim belirsizliği içerisine girdiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Klasik Avrasyacılık düşüncesinin ortaya çıktığı dönem ile Yeni Avrasyacılık anlayışının parladığı zaman dilimlerinin simetrik olduğu söylenebilir. Yeni Avrasyacılar, Avrasya Medeniyetinin Rusya tarafından sahiplenilmesi gerektiğini kaydetmekte ve Rusya'nın geleceğini Batı içerisinde değil bütüncül bir Avrasya bölgeselleşmesinin oluşumunda görmektedir.(Tüysüzoğlu,2013:300-301)

Yeni Avrasyacılık akımının en önemli ismi olarak bilinen *Alexander Dugin*, Rusya'nın da içerisinde yer aldığı Avrasya coğrafyasını kara medeniyetinin merkezi olarak görür. “Dugin’e göre çok büyük bir kıtasal mekânı işgal eden Avrasya, kadim medeniyetlerin beşiği ve bilinen eski dünyanın birikimine sahip olması özellikleriyle bugünün küresel dünyasına meydan okuyacak bir jeopolitik düzlemi temsil etmektedir. Rusya devasa mekânsal kütlesiyle Avrasya kıtasının kalpgah’ında tarihsel bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Avrasya, kendi içinde potansiyel Avrasyacı güçleri de barındırmaktadır ama Dugin’e göre bu güçlerin hiçbiri Rusya olmadan Avrasya jeopolitiğini kendi lehlerine kullanma yetisine sahip değildir. Bu noktada tarihin Rusya’ya yüklediği misyonun yerine getirilebilmesini öneren Dugin, Anglo-Saxon Atlantikçi küreselleşmenin alaşağı edilmesini, Rusya (Heartland) ile diğer Avrasyacı kıyı güçlerin (Rimland) işbirliği yapması şartına bağlamaktadır.”(Sandıklı,2011:11)

Alexander Dugin'in Rus Dış Politikası'na egemen olan çok kutuplu sistemik anlayışın oluşumunda önemli bir payı olduğundan söz edilebilir.

Sonuç olarak; Avrasya, farklı noktalara vurgu yapan pek çok tanıma konu olan bir coğrafyadır. Avrasya'nın çok boyutlu ve derin bir tartışmanın odağında olmasının tek sebebi kapsadığı coğrafi alanın büyüklüğü değil aynı zamanda uluslararası siyaset, ekonomi ve enerji kaynakları bakımından taşıdığı önemdir.

Avrasya, jeopolitik ve jeostratejik öneminden dolayıdır ki geçmişten günümüze gelinceye kadar uluslararası siyaset ve ekonomide belirleyici bir güce ulaşmış olan ve ulaşmak isteyen ulusların ortak ilgi alanı olmuştur. Bu sebeple Avrasya bir coğrafi adlandırmadan çok daha fazlasını ifade etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE İLE AVRASYA ÜLKELERİNİN REKABET GÜCÜNÜN PROMETHEE-GAIA YÖNTEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI UYGULAMASI

3.1. Literatür Çalışması

Urfalıoğlu ve Genç (2013), tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde ekonomik açıdan değerlendirilmesi ve ekonomik veriler ile Çok Kriterli Karar Verme metotlarının uygulamasının yapılabilirliğinin ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda ELECTRE (Elimination and Choice Translating Reality English) yöntemi, PROMETHEE (The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation) yöntemi ve TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) yöntemi araştırmada kullanılmıştır. Çalışmada KBGSYH, büyümedeki hız, ithalat, ihracat ve istihdam oranı ile enflasyon kriterlerinde yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan ÇKKV metotlarının aynı skorlar sağladığı ve ilk üç ülke ile son üç ülke sıralamalarının genelde birbirine benzediği görülmüştür. Türkiye, yer alan ülkeler içinde ELECTRE yöntemine göre 31'inci sırada, PROMETHEE yöntemine göre 32'inci sırada ve TOPSIS yöntemi ile 13'üncü sırada yerini almıştır.

Altay ve Pazarlıoğlu (2007), tarafından yapılan bu çalışmada 2000–2004 yılları arasında uluslararası rekabet gücü sıralamasında ele alınan ilk elli bir ülkesi değerlendirilecektir. Bu ülkelerin rekabet gücü göstergeleri ile beşeri sermayenin birbirleriyle bağlantıları Mincer'in temel beşeri sermaye modeli esas alınarak ve ekonometrik modeller aracılığıyla ifade edilmiştir. Model çıktılarında ülkelerin beşeri sermayesinin makro ekonomik göstergeler ve rekabet gücüne olan etkisi gösterilmiştir. Özellikle beşeri sermayenin esas değişkenleri arasında olan eğitim faktörünün uluslar arası rekabet sıralamasına olan etkisi gösterilmiştir.

Karaca (2014), tarafından yapılan panel veri analizi aracılığıyla 28 ülkede 1996-2011 döneminde yapılan bu çalışmada kamu müdahalelerinin uluslararası doğrudan yatırımlar ve ülkelerin küresel rekabet gücü üstündeki sonuçları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre ülkenin eğitim seviyesi ve Ar-Ge kapasitesinin uluslararası doğrudan yatırım girişlerini desteklediğini, vergide uygulanan yüksek oranların ise yatırımlara engel olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca ülkede faaliyette

bulunan uluslararası doğrudan yatırımların rekabet gücü üstünde pozitif etkide bulunduğu dair birtakım göstergelere ulaşılmıştır.

Erdem ve Köseoğlu (2014), tarafından yapılan bu çalışmada 1970-2010 dönemini kapsayan yıllık verilerle teknolojik değişim ve rekabet gücünün birbiri içindeki VAR Analizi metodu aracılığıyla Türkiye ekonomisinin ampirik şeklinde testi yapılmıştır. Türk Patent Enstitüsü'ne başvurulmuş toplam yerli ve yabancı patent sayısı teknolojik değişim aracı olarak dahil edilmiştir. Rekabet gücü göstergesi olarak ise, Balassa (1965) tarafından geliştirilen “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler” endeksi ve Vollrath (1971) tarafından geliştirilen rekabet gücü endeksinden yararlanılarak, Türkiye imalat sanayisinin Dünya üstündeki rekabet gücünü belirten iki farklı endeks hesaplanmıştır. Teknolojik değişim ile rekabet gücünün birbiri içinde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Saygın ve Yamak (2017), tarafından yapılan bu çalışmada, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlıklarını elde etmiş otoriter-baskıcı monarşiler şeklinde görülen Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Umman'ın, ekonomik rekabet gücü performans yönünden küresel ekonomik sisteminde konumunun nasıl olduğu incelenmiştir. Araştırma, “rantier devlet teorisi” çevresinde sürdürülmüş, bu çerçevede uluslararası ekonomi politikte meydana gelen paradigma farklılıkları da göz önünde bulundurulmuştur. Körfez İş birliği Konseyi üyesi ülkelerin, “kaynakların laneti” kavramından uzak durabilmek aynı zamanda aynı düzlemde rantier ilişki formlarını da koruyabilmek amacıyla altyapı bakımından modern mekânlar, bilgi toplumuna yönelim gösteren sektörler, dinamize edilmiş yerel üstünlükler ve artan faktör verimliliğine dayanan ekonomik rekabet gücü performanslarını gözle görülür bir şekilde iyileştirdikleri anlaşılmıştır.

Beceren ve Kumcular (2016), tarafından yapılan bu çalışmada ülkeleri mikro ve makroekonomik durumlarına göre değerlendiren WEF (World Economic Forum, Dünya Ekonomik Forumu) kuruluşu tarafınca her yıl düzenli olarak yayınlanan endeks doğrultusunda Türkiye ve Rusya'nın ulusal rekabet gücü karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, iki ülkenin de ‘verimlilikten yenilik temelli ekonomilere geçiş aşaması’ ülkeleri arasında yer almasına rağmen, ülkelerin farklı bileşenlerde farklı başarılar ve başarısızlıklar gösterdiği görülmektedir.

Denizci ve Marangoz (2019), tarafından yapılan bu çalışmada, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Birleşmiş Milletler (BM)'in ortak kurumu olan Uluslararası Ticaret

Merkezi (UTM)'nin "Dış Ticaret İstatistikleri", Dünya Ticaret Örgütü'nün ve Dünya Bankası (DB)'nin "Ülke Profili" raporlarındaki dış ticaret (ithalat-ihracat) verileri kullanılmış, 2013-2017 yılları arasındaki veriler gözlemlenmiş ve Türkiye ile AEB üyesi ülkelerin dış ticaretleri arasında karşılaştırma yapılarak analizi yapılmıştır. Ülkelerin karşılıklı ticaret yapıları ve içerdikleri avantajlar belirlenmeye çalışılmıştır. Veriler incelendiğinde, AEB üyesi ülkeler ve Türkiye'nin birçok sektörde karşılıklı olarak dış ticaret avantajlarına sahip oldukları görülmektedir. AEB üyesi ülkeler ve Türkiye'nin sektör kaynaklı ithalat ve ihracat verileri, daha çok ithalat ve ihracat yaptıkları ülkeler gözlemlendiğinde, ülkelerin birbirlerinin potansiyellerinden belirli bir limit dahilinde faydalanabildikleri görülmektedir. Orta ve uzun vadede, Türkiye'nin AEB üyesi ülkelerle ilerleteceği ticaret bağlarının Türkiye ekonomisine çok boyutlu yönü katkıda bulunacağı neticesine ulaşılmıştır.

Çiftçi ve Erşahinoğlu (2016), tarafından yapılan bu çalışmada; rekabet gücü esas olguları ve teorik yönden bakış ile giriş yapılmış; rekabet gücünü gösteren faktörler ele alınarak hem tanım olarak hem teorik Avrasya Ekonomilerinin rekabet ve rekabet gücü üstünde durulmuştur. 2014-2015 Küresel Rekabet Raporuna göre Avrasya ülkelerinden; Kazakistan, Azerbaycan, Tacikistan ve Kırgızistan ekonomilerinin Türkiye ile aralarındaki bağlar incelenerek değerlendirme yapılmıştır. Bu rapor sonuçlarına göre, Avrasya ülkelerinin problemlerinin başında en önde yolsuzluğun geldiği ve bu kavramın Avrasya Ülkelerine yönelik gelecekte pozitif bir beklentiye girilemeyeceği Türkiye ile iş birliğinde ise rekabet gücü faktörleri yönünden artan bir rekabet gücünden bahsedilebilir.

Ay Türkmen ve Aynaoğlu (2018), tarafından yapılan bu çalışmada, Küresel Rekabet Endeksi (KRE) ile Küresel İnovasyon Endeksi (KİE)'nin birbiri arasındaki bağ gözlemlenecektir. Bu açıdan Küresel İnovasyon Endeksinin yaptığı sıralamada 2009 yılında ilk 30'daki 29 ülkenin; Küresel Rekabet Endeksi parametrelerinin Küresel İnovasyon Endeksi üstünde hangi şekilde bir etkiye bulunduğunu regresyon analizi ile tespitinin yapılmasına çalışılmıştır. 2009-2017 yılları arasında bulunan veriler aracılığıyla her iki endeks çalışmada kullanılmıştır. Sonuçlanan çalışmaya göre KİE ile KRE parametrelerinden emek, yüksek eğitim ve öğretim ile inovasyon piyasası etkinliğinin birbirleriyle yüksek pozitif bir ilişki içinde olduğu sonucuna varılmıştır. En az etkinin makroekonomik çevre parametresi ile oluştuğu gözlemlenmiştir. KRE faktör grupları üstünde uygulanan modelde ise inovasyon ve uzmanlaşma faktör grubu ile KİE'nin birbirleriyle istatistiksel yönden anlaşılır bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Akal vd. (2012), tarafından yapılan bu çalışmanın hedefi OECD ülkelerinin rekabet gücünü çeşitli kurumsal ve karma modeller geliştirmek suretiyle değerlendirmeye almaktır. Modellerde 2008 küresel krizinin etkilerinden kurtulmak amacıyla 2007 yılındaki veriler alınmıştır. Tahminlerin neticesinde, bazı kuruluşlar aracılığıyla ülkelerin politik, sosyo-ekonomik ve kurumsal yapılarını göstermek amacıyla oluşturulan göstergeler göz önünde bulundurularak geliştirilen kurumsal modellerin işlevsel yapıda olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre WEF rekabet gücünün göstergesine bağlı kurumsal modellerin rekabet gücünü %47 ile %56 arası, IMD rekabet gücü göstergesine bağlı kurumsal modellerin rekabet gücünü %74 ile %84 arasında açıkladığı ortaya çıkmıştır. Teorik değişkenlerini de ekleyerek oluşturulan karma modeller, kurumsal modellerin açıklama gücünü arttırmıştır. Bununun sonucunda karma modellerin rekabete açıklık getirme gücü %63 ile %90 arasında olduğu ortaya çıkmıştır.

Bayraktar ve Kaya (2016), tarafından yapılan bu çalışmanın hedefi yeni ekonomide farklılaşan rekabet anlayışının gözlemlenmesidir. Bu bağlamda çalışmada yeni ekonomide rekabetin farklılaşan yapısı incelendikten sonra yeni ekonomide Ar-Ge, bilimsel buluşlar, patentler vb. belirtilerin devam ettirilebilir rekabete bıraktıkları etki, Küresel Rekabet Endeksi ve OECD verileri etrafında gözlemlenecektir. Çalışma, dinamik rekabet ortamında devamlı yenilik yapan, yeni ürünler ve süreçler geliştirme potansiyelini elde eden ülkelerin çok daha rekabetçi bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, karar vericilerin ve araştırmacıların kolay bir şekilde faydalanabilecekleri düşünülen PROMETHEE yöntemi ve GAIA düzlemi özelliklerinin kullanılarak Türkiye ve Avrasya ülkeleri arası rekabetçilik gücü karşılaştırması yapılarak ülkelerin vatandaşlarına sağladığı sosyoekonomik çevrenin kalitesini ortaya çıkarmak ve bu çevrenin iyileştirilerek insanların refahlarını yükseltmeye dönük tedbirler alınması için bir rehber sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı ve potansiyel rakip olabilecek Avrasya ülkeleri (10) seçilmiş, bu ülkelerin küresel rekabetçilik endeksinin 4 alt kriterine ait veriler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca, çalışmada literatürde oldukça yeni olan PROMETHEE yöntemi ve GAIA düzlemi tanıtılarak araştırmacılar ve karar vericiler tarafından ülkemizde yapılacak çalışmalarda bilinirliğinin ve kullanılabilirliğinin artırılması da amaçlanmıştır.

3.3. Çalışmanın Metodolojisi

Çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemleri, karar vericinin çeşitli metotlar aracılığıyla çözüme ulaşmasına olanak tanır. Bu çözüm alternatiflerin sıralanması, gruplandırılması veya aralarında tercih yapılması şeklinde gerçekleşir. Her bir ÇKKV metodunun kendine özgü yaklaşımı ve karar verici tarafından ilgili metod kullanılırken ek olarak belirlenmesi gereken bilgiler de vardır. Bu yaklaşımlar ÇKKV yöntemlerinin metodolojisini oluşturmaktadır. Günümüzde sıkça kullanılan en yeni ÇKKV yöntemlerinden birisi olan Promethee yönteminde, karar verme alternatifleri ikili olarak karşılaştırılır. Karar verme, bu karşılaştırmada her bir kriter için önceden belirlenmiş 6 sabit tercih fonksiyonundan sadece bir tanesini seçmek suretiyle tercihini gösterir. Ayrıca her bir tercih fonksiyonunda belirlenmesi gereken ilave eşik değerleri de bulunmaktadır. GAIA düzlemi ise Promethee sonuçları üzerine inşa edilen bir grafik gösterimdir. Bu grafik, karar vericilere ve araştırmacılara çabuk, basit ve anlaşılabilir bir bakış imkânı sunmaktadır. Ayrıca, GAIA düzleminin Promethee sonuçlarını iki boyutlu düzlem üzerinde göstermesi, sonuçların farklı bir yaklaşım ile incelenmesi imkânını oluşturmaktadır.

Promethee metodu, ÇKKV yöntemleri içindeki en yeni fakat sahip olduğu özelliklerden dolayı son zamanlardaki araştırmalarda en çok kullanılan metotlardan birisidir. Metodun gerek araştırmalarda gerekse gerçek hayatta kullanım alanları genişlemektedir. Yöntemin GAIA geometrik gösterim gibi bir uzantısının olması da görsel açıdan karar vericilere çok kısa bir sürede karar verme ile ilgili resmin sunulmasını kolaylaştırmakta ve karar verme işlemini hızlandırmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından geliştirilen Rekabet Edebilirlik Endeksi, bir ülkenin diğer ülkelere göre rekabet gücüne etki eden farklı etkenlerin ölçülmesiyle oluşturulmaktadır. Bu etkenleri piyasaların işleyişinden, alt yapıya, beşeri insan kaynağından sağlığa, iş gücü piyasasından teknolojik kapasiteye kadar geniş bir yelpazede sıralamak mümkündür. Ancak Dünya ekonomisinde ve alt boyutu olarak üretimde meydana gelen teknolojik gelişmeler sebebiyle Dünya Ekonomik Forumu 2018 yılında Küresel Rekabetçilik Raporunda yenilemeye gitmiş ve ‘Küresel Rekabetçilik Endeksi 4.0 (Global Competitiveness Index 4.0)’ ismiyle yeni bir endeks yayınlamıştır. İsminden de anlaşılacağı gibi yeni endeks 4. Sanayi devriminin rekabet gücü üzerinde bıraktığı etkileri bulundurmaya hedeflemektedir. Yeni endeks ayrıca Sanayi 4.0 ile birlikte anılan esneklik, çeviklik, inovasyon ve beşeri sermaye kavramlarını dikkate

olarak 12 alt sütun ve bunların içerdiği 98 gösterge aracılığıyla ülkelerin rekabet endekslerini ve sıralarının hesaplandığı ifade edilmektedir. Ülkelere her bölümde yer alan değişkenlere eşit ağırlık verilmiştir. Puanlamalar 100 üzerinden verilmektedir.

3.4. Araştırmada Kullanılan Veriler

Çalışmada kullanılan veriler yayımlanan 2019 Küresel rekabetçilik endeksi 4.0 raporundan alınmıştır. Endeks 98 kriterden oluşur. Bu kriterler 4 ana kriter (Etkinleştirici Çevre, Beşeri Kaynaklar, Piyasalar, İnovasyon Ekosistemi) başlığı altında toplanır. Çalışmada kullanılan alternatifler raporda ülkelerin (135) ayrılmış olduğu 10 bölgeden biri olan ve Türkiye'nin de dahil edildiği Avrasya bölgesi (Türkiye, Azerbaycan, Rusya, Kazakistan, Gürcistan, Ermenistan, Tacikistan, Ukrayna, Moldova ve Kırgızistan) ülkeleridir.

3.4.1. Araştırmada İncelenen Alternatifler (Ülkeler)

Küresel Rekabetçilik Endeksi 4.0' ın ayırmış olduğu Avrasya bölgesine (10 ülke) dair yayınladığı göstergeler aşağıda açıklanmaktadır.

1.Türkiye: Nüfusu 82.0 milyon olup kişi başı GSYH ise 9.346,2'dir. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı % 5,5 ve işsizlik oranı % 10,9 olarak belirlenmiştir. Türkiye küresel rekabetçilikte 2019 yılında toplam 62 puan olarak 61. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 13. Olduğu Pazar büyüklüğü ve 129. Olduğu Makro ekonomik istikrar ise sıralaması en düşük olduğu bileşen olarak belirlenmiştir.

2. Azerbaycan: Nüfusu 9.9 milyon olup kişi başı GSYH ise 4,569.2'dir. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı % 1.3 ve işsizlik oranı ise % 5.2 olarak belirlenmiştir. Azerbaycan küresel rekabetçilikte 2019 yılında 63 puan olarak 58. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 21. Olduğu işgücü piyasası ve 103. olduğu makroekonomik istikrar ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

3.Rusya: Rusya nüfusu 144 milyon olup kişi başı GSYH ise 11. 326.8'dir. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise %1.7 ve işsizlik oranı ise % 4.7 olarak belirlenmiştir. Rusya küresel rekabetçilikte 2019 yılında 67 puanla 43. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 6. Olduğu Pazar büyüklüğü ve 97. olduğu sağlık ise en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

4.Kazakistan: Kazakistan nüfusu 18.5 milyon olup kişi başı GSYH ise 9.237.0' dır. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise % 3.9 ve işsizlik oranı ise % 4.9 olarak belirlenmiştir. Kazakistan küresel rekabetçilikte 2019 yılında 63 puanla 55. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 25. olduğu işgücü piyasası ve 104. olduğu finans sistemi ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

5.Gürcistan: Nüfusu 3.7 milyon kişi olup kişi başı GSYH ise 4,400.4' tür. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise % 4.2 ve işsizlik oranı ise % 14.1 olarak belirlenmiştir. Gürcistan küresel rekabetçilikte 2019 yılında 61 puanla 74. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 33. Olduğu inovasyon kabiliyeti ve 104. Olduğu Pazar büyüklüğü ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

6.Ermenistan: Nüfusu 3 milyon olup kişi başı GSYH ise 4,149.3' tür. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise % 3.6 ve işsizlik oranı ise % 17.7 olarak belirlenmiştir. Ermenistan küresel rekabetçilikte 2019 yılında 61 puanla 69. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 32. Olduğu işgücü piyasası ve 118. olduğu pazar büyüklüğü ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

7.Tacikistan: Nüfusu 9.1 milyon olup kişi başı GSYH ise 825.8'dir. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise % 6 ve işsizlik oranı ise % 10.9 olarak belirlenmiştir. Tacikistan küresel rekabetçilikte 2019 yılında 52 puanla 104. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 70. Olduğu ürün piyasası ve 123. Olduğu pazar büyüklüğü ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

8.Ukrayna: Nüfusu 42 milyon olup kişi başı GSYH ise 2,963.5'dir. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise % 0.1 ve işsizlik oranı ise % 9.4 olarak belirlenmiştir. Ukrayna küresel rekabetçilikte 2019 yılında 57 puan ile 85. Sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 44. Olduğu beceriler ve 136. Olduğu finans sistemi ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

9.Moldova: Nüfusu 3.5 milyon olup kişi başı GSYH ise 3,217.7'dir. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise % 3.8 ve işsizlik oranı ise % 3.4 olarak belirlenmiştir. Moldova küresel rekabetçilikte 2019 yılında 56.7 puanla 86. Sırada yer almıştır. Diğer

ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 48. Olduğu IT adaptasyonu ve 127. Olduğu Pazar büyüklüğü ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

10.Kırgızistan: Nüfusu 6.4 milyon kişi olup kişi başı GSYH ise 1.268.0'dır. 10 yıllık ortalama yıllık GSYH artışı ise % 3.6 ve işsizlik oranı ise % 7.2 olduğu görülmektedir. Kırgızistan küresel rekabetçilikte 2019 yılında 54 puanla 96 sırada yer almıştır. Diğer ülkeler arasında en iyi sıralamaya sahip olduğu rekabetçilik endeks bileşeni 65.orduğu IT adaptasyonu ve 129.orduğu inovasyon yeteneği ise sıralaması en düşük bileşen olarak belirlenmiştir.

3.4.2. Araştırmada Kullanılan Kriterler

Küresel Rekabetçilik Endeksi 4 ana bölüme ayrılmış ve bu bölümlerin altında da alt bölümler oluşturulmuştur. Aşağıda bu 4 kriterle ilgili tanımlamalar ve açıklamalar verilmiştir.

1. Etkinleştirici Çevre: Bu kriter altında dört bölüm yer almaktadır. Bunlar sırasıyla Bölüm 1-Kurumlar, Bölüm 2-Altyapı, Bölüm 3-Bilgi ve Bilişim Teknolojilerine Uyum ve Bölüm 4-Makroekonomik İstikrar. Birinci bölüm Kurumlar başlığı altında güvenlik, sosyal sermaye, kuvvetler ayrılığı, kamu idaresi performansı, şeffaflık ve kurumsal yönetim alanlarından toplam 20 değişken yer almaktadır. Bu bölüm 20 değişken ile en geniş bölüm konumundadır. Bu bölümde yer alan değişkenlerin çoğunluğu ülke iş yapma kültürünü ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Güvenlikten, yolsuzluğa, mülkiyetten yargıya kadar değişik alanlarda hem iş insanlarının algısına dayalı, hem de ülkede üretilen istatistiklere dayalı bir puanlama ile bölüm puanı hesaplanmaktadır. Bölüm 2 Altyapı başlığında kara, deniz, hava ve demiryolu olmak üzere ulaşım altyapısı yanında elektrik ve su alt yapıları ile ilgili 12 değişken yer almaktadır. İş ortamının ve dolayısıyla rekabet edebilirliğin önemli bir bileşeni olan altyapı imkanlarının sorgulandığı bu alanda 12 değişkene yer almaktadır. Bu kısmın 3ncü bölümü olan Bilgi ve Bilişim Teknolojilerine Uyum bölümü konumu değişmiş ve içeriği yenilenmiş bir bölüm haline getirilmiştir. Geçmiş yıllarda Bölüm 9'da yer alan Teknolojik Hazırlık olarak isimlendirilen bölüm kompozisyonu dijitalleşmeyle birlikte değişime uğramıştır. Ağırlıklı olarak internete erişimi ölçen değişkenlerden oluşan bu bölümde 5 farklı değişken yer almaktadır. Bu kısımda yer alan son bölüm 4'üncü bölüm

Makroekonomik İstikrar bölümüdür. Daha önceleri bu bölümde makroekonomik göstergelerden oluşan 5 gözlem yer alırken bu yıl sadece iki değişkenle sınırlandırılmıştır.

Aşağıdaki tabloda 2019 yılı Küresel Rekabetçilik Endeksinden alınan Etkinleştirici Çevre kriterinin alt kriterleri ve alternatifleri bu kriterlerden aldıkları puanlar (100 üzerinden) gösterilmiştir. Alt kriter verilerinin genel ortalaması alınarak alternatiflerin Etkinleştirici Çevre kriterinden aldıkları toplam puan elde edilmiştir.

Tablo 12. Etkinleştirici Çevre ve Alt Kriterleri

Ülkeler	Etkinleştirici Çevre Alt Kriterleri				Etkinleştirici Çevre Genel Puanı
	Kurumlar	Altyapı	IT Adaptasyonu	Makroekonomik İstikrar	
Türkiye	54.00	74.00	58.00	61.00	61.75
Azerbaycan	58.00	77.00	55.00	70.00	65.00
Rusya	53.00	74.00	77.00	90.00	73.50
Kazakistan	56.00	68.00	68.00	86.00	69.50
Gürcistan	61.00	68.00	64.00	74.00	66.75
Ermenistan	56.00	69.00	62.00	75.00	65.50
Tacikistan	52.00	61.00	32.00	72.00	54.25
Ukrayna	48.00	70.00	52.00	58.00	57.00
Moldova	51.00	66.00	67.00	73.00	64.25
Kırgızistan	49.00	56.00	59.00	75.00	59.75

Yukarıda Tablo 12’de gösterilen Kurumlar kriterinde puanı en yüksek olan Gürcistan (61) ve en düşük olan ise Ukrayna (48) ülkesidir. Altyapı kriterinde puanı en yüksek olan (77) Azerbaycan ve en düşük olan (56) Kırgızistan ülkesidir. IT Adaptasyonu kriterinde puanı en yüksek olan ülke Rusya (77) ve en düşük olan Tacikistan (32) ülkesidir. Makroekonomik İstikrar kriterinde ise puanı en yüksek olan ülke Rusya (90) en düşük olan ise Ukrayna (58) ülkesidir. Etkinleştirici çevre ana kriterinde alternatifler arasında en başarılı Rusya (73.50) ve en zayıf Tacikistan (54.25) ülkeleridir.

2. Beşeri Sermaye: Bu kriterde ise Bölüm 5 Sağlık ile Bölüm 6 Beceriler yer almaktadır. Bölüm 5 Sağlık bölümü altında geçmiş yıllarda sağlık ve ilköğretim ile göstergeler bir arada bulunurken bu yıl tek bir değişkene yer verilmiştir. Geçmiş yıllarda sağlıkla ilgili olarak ölüm oranları, belirli salgın hastalıkların görülme sıklıklarına bakılırken bu yıl sadece ortalama sağlıklı yaşam süresi değişkenine yer verilmiştir. Bölüm

6 Becerilerdeyse mevcut işgücü ve gelecekteki işgücü alt başlıklarından oluşan eğitim süresi, kalitesi, mezunların kabiliyetlerinden oluşan toplam 9 değişkene yer verilmiştir.

Aşağıdaki Tablo 13’de 2019 yılı Küresel Rekabetçilik Endeksinden alınan Beşeri Sermaye kriterinin alt kriterleri ve alternatiflerin bu kriterlerden aldıkları puanlar (100 üzerinden) gösterilmiştir. Alt kriter verilerinin genel ortalaması alınarak alternatiflerin Beşeri Sermaye kriterinden aldıkları toplam puan elde edilmiştir.

Tablo 13. Beşeri Sermaye ve Alt Kriterleri

Ülkeler	Beşeri Sermaye Alt Kriterleri Puanları		Beşeri Sermaye Kriteri Toplam Puanı
	Sağlık	Beceriler	
Türkiye	87.00	61.00	74.00
Azerbaycan	69.00	70.00	69.50
Rusya	69.00	68.00	68.50
Kazakistan	71.00	67.00	69.00
Gürcistan	74.00	70.00	72.00
Ermenistan	81.00	67.00	74.00
Tacikistan	67.00	63.00	65.00
Ukrayna	66.00	70.00	68.00
Moldova	72.00	61.00	66.50
Kırgızistan	73.00	59.00	66.00

Yukarıda Tablo 13’de görüldüğü gibi Sağlık alt kriterinde puanı en yüksek olan Türkiye (87) ve en düşük puan olan Ukrayna (66) ülkesidir. Beceriler alt kriterinde ise puanı en yüksek olan Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna (70) ve en düşük olan Kırgızistan (59) ülkeleridir. Beşeri sermaye ana kriterinde alternatifler arasında en başarılı Türkiye (74) ve en zayıf Kırgızistan (66) ülkeleridir.

3.Piyasalar: Bu kriterde Bölüm 7 Ürün Piyasaları, Bölüm 8 İşgücü, Bölüm 9 Finansal Sistemler ve Bölüm 10 Piyasa Büyüklüğü yer almaktadır. Bölüm 7 ürün Piyasaları geçmiş yıllarda ürün Piyasalarının Etkinliği adıyla ve toplam 16 değişkenle değerlendirmeye katılmaktaydı. Bu yıl bu bölüm altında yerel piyasadaki rekabet ortamı ve ticarete açıklık kavramlarını değerlendiren toplam 8 değişkene yer verilmiştir. Mal ve hizmet ticaretindeki liberalleşme yanında gümrük kontrollerindeki etkinliğin sorgulandığı bölümde 6 adet yeni değişkene yer verilmiştir. Bölüm 8 İşgücü’nün altındaysa işgücü piyasasındaki esneklik ve meritokrasi alt başlıkları altında toplam 12 değişkene yer verilmiştir. İşçi hakları, aktif işgücü politikaları ve işçi işveren işbirliği gibi 8 adet yeni

değişkene yer verilirken geçmiş yıllarda kullanılan 4 değişken yine kullanılmaya devam edilmiştir. Bölüm 9’da finans piyasalarıyla ilgili olarak derinlik ve istikrar alt başlıklarına ayrıştırılmış toplam 9 değişken kullanılmıştır. Bunlardan 6 tanesi yeni geliştirilen 3 tanesiye daha önce kullanılan değişkenlerdir. Bölme 10 Piyasa Büyüklüğü ise geçmiş yıllarda olduğu gibi Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve ithalat oranından oluşan 2 değişkenli bir bölüm olarak yer almıştır.

Aşağıdaki Tablo 14’de 2019 yılı Küresel Rekabetçilik Endeksinden alınan kriterinin Piyasalar alt kriterleri ve alternatiflerin bu kriterlerden aldıkları puanlar (100 üzerinden) gösterilmiştir. Alt kriter verilerinin genel ortalaması alınarak alternatiflerin Piyasalar kriterinden aldıkları toplam puan elde edilmiştir.

Tablo 14. Piyasalar ve Alt Kriterleri

Ülkeler	Piyasalar				Genel Toplam
	Ürün Piyasası	İşgücü Piyasası	Finans Sistemi	Pazar Büyüklüğü	Piyasalar
Türkiye	54.00	53.00	61.00	79.00	61.75
Azerbaycan	64.00	69.00	55.00	54.00	60.50
Rusya	53.00	61.00	56.00	84.00	63.50
Kazakistan	56.00	68.00	53.00	63.00	60.00
Gürcistan	58.00	65.00	56.00	42.00	55.25
Ermenistan	59.00	66.00	60.00	38.00	55.75
Tacikistan	55.00	60.00	49.00	36.00	50.00
Ukrayna	57.00	61.00	42.00	63.00	55.75
Moldova	55.00	62.00	47.00	36.00	50.00
Kırgızistan	48.00	58.00	50.00	36.00	48.00

Yukarıda Tablo 14’de görüldüğü gibi Ürün Piyasası kriterinde puanı en yüksek olan Azerbaycan (64) ve en düşük olan Kırgızistan (48) dır; İşgücü Piyasası kriterinde puanı en yüksek olan Azerbaycan (69) ve en düşük olan Türkiye (53) dir; Finans Sistemi kriterinde puanı en yüksek olan Türkiye (61) ve en düşük Ukrayna (42) ; Pazar Büyüklüğü kriterinde puanı en yüksek olan Rusya ve en düşük olan Moldova ve Kırgızistan (36) ülkeleri olarak gösterilmiştir.

4. İnovasyon Ekosistemi: Bu kriterin altında yer alan her iki bölüm de isim olarak yenilenmiş olsalar da geçmiş yıllardakine yakın bir kapsamla Bölüm 11 İş Dinamizmi

(geçmiş yıllarda İşletme Gelişmişliği) ve Bölüm 12 İnovasyon Kapasitesidir. Bölüm 11 İş Dinamizmi altında yer alan değişkenler İdari İhtiyaçlar ve Girişimcilik Kültürü olmak üzere iki alt başlık altında gruplandırılmıştır. Toplam 8 değişkenin yer aldığı bu bölümde iş kurma, iflas süreçleri ve risklere karşı tutumlar gibi hem idari süreçlerin hem de iş insanlarının algılarını ölçen değişkenlere yer verilmiştir. Bölüm 12 İnovasyon Kapasitesi altındaysa Etkileşim ve Çeşitlilik, Araştırma-Geliştirme ve Ticarileşme alt başlıkları altında toplam 10 değişken kullanılmıştır. Daha önceki yıllarda kullanılan bazı değişkenlerin içeriği değiştirilirken yeni değişkenler de bu bölüme eklenmiştir.

Aşağıdaki tabloda 2019 yılı Küresel Rekabetçilik Endeksinden alınan İnovasyon kriterinin alt kriterleri ve alternatiflerin bu kriterlerden aldıkları puanlar (100 üzerinden) gösterilmiştir. Alt kriter verilerinin genel ortalaması alınarak alternatiflerin İnovasyon kriterinden aldıkları toplam puan elde edilmiştir.

Tablo 15. İnovasyon Ekosistemi ve Alt Kriterleri

Ülkeler	İnovasyon Ekosistemi Kriteri		İnovasyon Ekosistemi Kriteri Puanı
	İş Dünyası Dinamizmi	İnovasyon Yeteneği	
Türkiye	59.00	45.00	52.00
Azerbaycan	72.00	38.00	55.00
Rusya	63.00	53.00	58.00
Kazakistan	67.00	32.00	49.50
Gürcistan	62.00	33.00	47.50
Ermenistan	63.00	39.00	52.00
Tacikistan	55.00	28.00	41.50
Ukrayna	57.00	40.00	48.50
Moldova	60.00	30.00	45.00
Kırgızistan	59.00	26.00	42.50

Yukarıda Tablo 15’de görüldüğü gibi İş Dünyası Dinamizmi kriterinde alternatifler arasında puanı en yüksek olan Azerbaycan (72) ve en düşük olan Tacikistan (55); İnovasyon Yeteneği kriterinde ise puanı en yüksek olan Rusya (53) ve en düşük olan Kırgızistan (26) ülkeleridir.

Alternatifler (KVB) ve kriterler belirlendikten sonra Promethee yönteminin uygulaması için karar matrisi oluşturulması aşamasına geçilmiş ve ilgili kaynaklardan elde edilen ekonomik veriler aşağıda Tablo 16’da gösterilmiştir.

3.5. PROMETHEE GAIA Yöntemiyle Avrasya Ülkelerinin Performanslarının Değerlendirilmesi ve Türkiye ile Karşılaştırılması

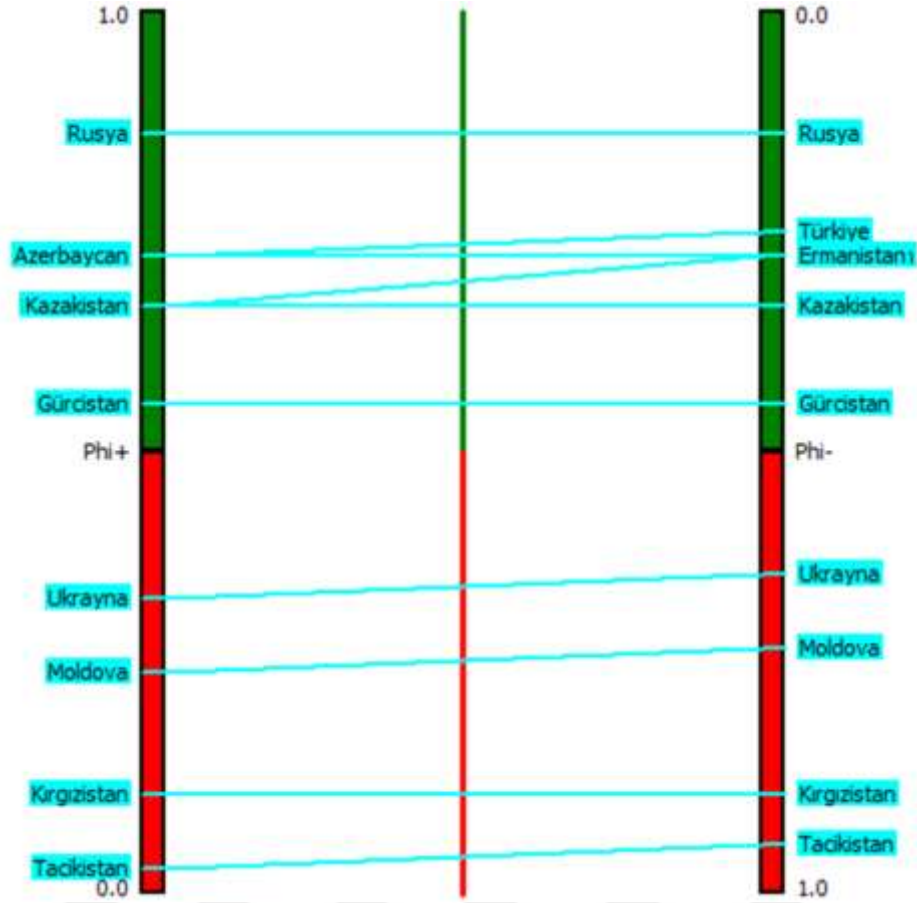
Avrasya ülkelerinin performansını belirleyen dört kriterin her biri, farklı sayıda alt değişken içermekte olup, bu dört değişkene ait verilerden oluşturulan Promethee GAIA geometrik gösterimi başlangıç tablosu aşağıda Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16. Alternatifler ve Kriter Değerleri (Başlangıç Tablosu)

Sıra No	Ülkeler	E. Çevre	B. Sermaye	Piyasalar	İnov. Eko.
1	Azerbaycan	65,00	69,50	60,50	55,00
2	Rusya	73,50	68,50	63,50	58,00
3	Kazakistan	69,50	69,00	60,00	49,50
4	Gürcistan	66,75	72,00	55,25	47,50
5	Ermenistan	65,50	74,00	55,75	52,00
6	Tacikistan	54,25	65,00	50,00	41,50
7	Ukrayna	57,00	68,00	55,75	48,50
8	Moldova	64,25	66,50	50,00	45,00
9	Kırgızistan	59,75	66,00	48,00	42,50
10	Türkiye	61,75	74,00	61,75	52,00

Tablo 16’da görüldüğü gibi başlangıç tablosunda, 9 Avrasya ülkesi ve Türkiye’ye ait veriler değerlendirmeye alınmıştır. Başlangıç tablosu sadece öğretici maksatla verilmiş olup, Promethee yönteminin ileri aşamalarına geçilmiştir.

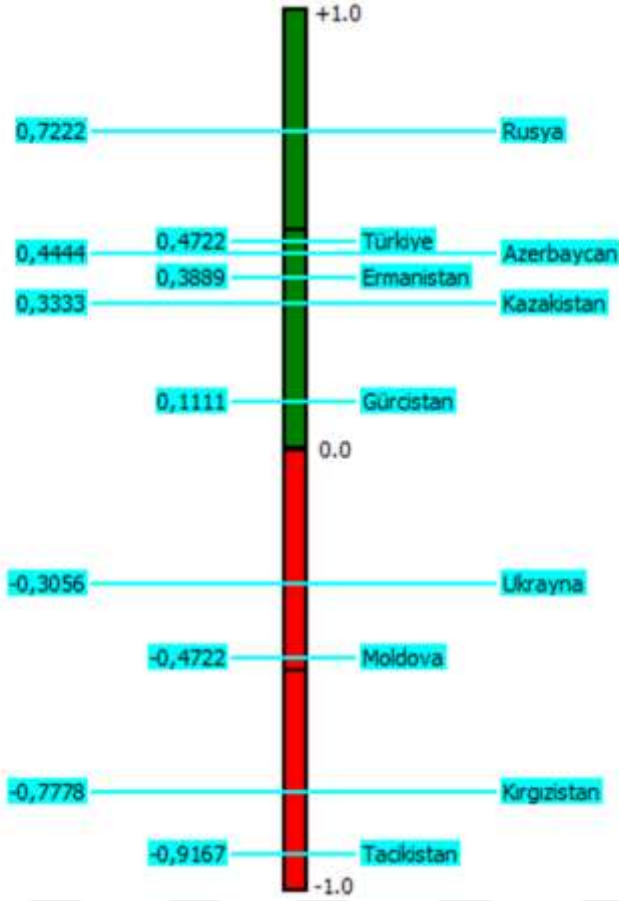
Aşağıda Şekil 11’de Promethee I Kısmi Sıralaması yapılmıştır.

Şekil 11. Promethee I (Kısmi Sıralama)

Şekil 11'de ülkeler için hesaplanan pozitif ve negatif değerler görülmektedir. Soldaki sütun her bir üniversitenin pozitif üstünlük değeri, sağdaki sütun ise negatif üstünlük değerini gösterilmektedir. Buna göre her iki sütunda da üst bölgede yer alan ülkelerin diğerlerine göre kısmi önceliğe sahip olduğu söylenebilir. Örneğin Rusya diğer ülkelere göre daha baskındır ve kısmi önceliğe sahiptir. Aynı şekilde Türkiye Azerbaycan'a göre ve Kazakistan Gürcistan'a göre daha baskın olduğunu söylemek mümkündür.

Aşağıda Şekil 12'de, Promethee II tam sıralama grafiğinde hangi seçeneğin tercih edileceği gösterilmiş olup buna göre Promethee II sonuçları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 12. Promethee II (Tam Sıralama)

Şekil 12’de görüldüğü gibi, bu aşamada alternatiflerin pozitif net üstünlükleri belirlenerek hangi ülkenin daha yüksek performansa sahip olduğuna karar verilecektir. Promethee II sonuçları hem negatif hem de pozitif üstünlükleri değerlendirerek net üstünlük değerini belirlediğinden şekil 2’de görüldüğü gibi 0 ile +1 arasında bir değere sahip olan alternatifler rekabete dâhil edilmektedir. Promethee II’de net ağırlıklara dayalı bir sıralama yapıldığından şekil 2’de görüldüğü gibi Rusya’nın net ağırlığı hem pozitif hem de en büyük olduğu için en üst sırada bulunmaktadır. Tacikistan’ın net ağırlığı ise hem negatif hem de en küçük olduğundan en alt sıradadır. Kısacası en yüksek net Phi değerine sahip olan alternatif ilk sırada yer almaktadır.

Yukarıda Şekil 11’de gösterilen kısmi sıralama ve Şekil 12’de gösterilen tam sıralama değerlerinin bir arada gösterimi mahiyetinde aşağıda Tablo 17’de Promethee II net akım değerleri gösterilmiştir. Tablo 17’de görülen sıralama, net üstünlük değeri (Phi) puanı büyüklüğüne göre yapılmıştır.

Tablo 17. Promethee II Sıralama Tablosu

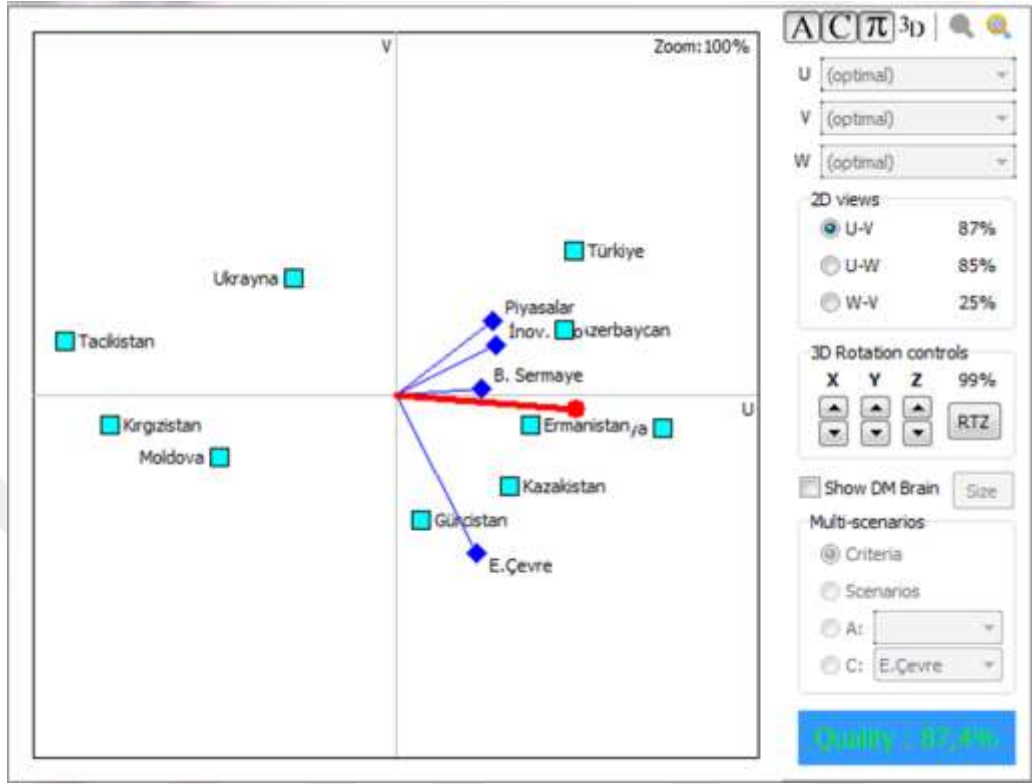
Rank	action		Phi	Phi+	Phi-
1	Rusya	■	0,7222	0,8611	0,1389
2	Türkiye	■	0,4722	0,7222	0,2500
3	Azerbaycan	■	0,4444	0,7222	0,2778
4	Ermanistan	■	0,3889	0,6667	0,2778
5	Kazakistan	■	0,3333	0,6667	0,3333
6	Gürcistan	■	0,1111	0,5556	0,4444
7	Ukrayna	■	-0,3056	0,3333	0,6389
8	Moldova	■	-0,4722	0,2500	0,7222
9	Kırgızistan	■	-0,7778	0,1111	0,8889
10	Tacikistan	■	-0,9167	0,0278	0,9444

Pozitif akım, herhangi bir alternatifin diğer alternatifler üzerinde nasıl bir üstünlük sağladığını göstermektedir. Bu onun gücünden ve üstünlük karakterinden gelmektedir. Pozitif akım (Phi+) ne kadar büyürse, alternatif o kadar iyi duruma gelir. Negatif akım (Phi-) ise herhangi bir alternatife diğer alternatiflerin nasıl bir üstünlük sağladığını göstermektedir. Bu onun zayıflığından kaynaklanır. Negatif akım ne kadar küçülürse, alternatif o kadar iyi duruma gelir. Belirlenen pozitif akımdan negatif akım çıkarılarak net akıma (Phi) ulaşılır. Net akım büyüklüğü ülkenin rekabet performansının yüksek olduğunu göstermektedir. Pozitif akım değeri küçük ise ülkenin rekabet performansının düşük olduğu görülmektedir. Hesaplanan net akımlar sonunda artık alternatifler arasında tam bir sıralama yapmak mümkün olabilmektedir.

Tablo 17’de görüldüğü gibi Avrasya ülkelerinin performans sıralaması, pozitif üstünlük değerinden (Phi+) negatif üstünlük değerinin (Phi-) çıkarılmasıyla elde edilen net üstünlük (Phi) puanına göre yapılmaktadır. Buna göre çalışmaya dâhil edilen alternatif Avrasya ülkeleri arasından Rusya’nın net akım değeri (Phi=0,7222) diğer alternatiflerin hepsinden büyüktür.

Elde edilen yukardaki sıralama sonuçlarına göre, alternatif on ülkenin performans sıralamasındaki yerleri belirlenmiş, ancak karar vericilerin olası hatalarını minimize etmek üzere bir sonraki adımda Promethee GAIA geometrik analizi yapılmıştır. Aşağıda Şekil 13’de görüldüğü gibi geometrik düzlemde yapılan bu analiz, değerlendirmeye farklı bir görsel zenginlik kazandırılmıştır. Böylelikle karar vericilerin alternatifler ile kriterler

arasındaki ilişkileri geometrik bir düzlem üzerinde görerek daha sağlıklı ve tutarlı yorumlamalar yapılabilmesine imkân sağlanmıştır.

Şekil 13. Avrasya Ülkelerinin Performanslarının GAIA Grafik Gösterimi

Şekil 13’deki GIA geometrik düzleminde görüldüğü gibi alternatifler yeşil kareler şeklinde, kriterler mavi çizgili vektörler şeklinde ve optimum durumu gösteren karar çubuğu da kalın kırmızı çizgili başında daire olan vektör şeklinde gösterilmiştir. Promethee ölçümünün kalitesini yüzde olarak gösteren değer ise Şekil 13’in sağ en alt kısmında bulunan Quality ifadesinin karşısında bulunmakta olup %87,4 olarak hesaplanmıştır. Program tarafından hesaplanan bu değer %70’den aşağı olursa sağlıklı bir sonuç, %70’den büyük olursa sağlıklı bir sonuç (Bülül ve Köse, 2016) elde edildiğini ifade etmektedir. Buna göre, çalışma için hesaplanan rekabet gücü performans hesaplamalarının ölçüm kalitesinin çok iyi olduğuna karar verilebilir.

Şekil 13’de görüldüğü gibi yatay eksene yakın ama üzerinde hiçbir kriter yazılı olmayan vektör (kırmızı çubuk), optimum durumu göstermektedir. Şekil 3’de görüldüğü gibi optimallik doğrusuna yakın olan alternatiflerin, ele alınan 4 kritere göre sıralaması değerlendirilebilmektedir. Buna göre, dört kritere yakınlıkları yönüyle rekabet durumları

değerlendirilebilecek alternatif ülkeler; Rusya, Ermenistan, Azerbaycan, Türkiye, Kazakistan ve Gürcistan ülkeleridir.

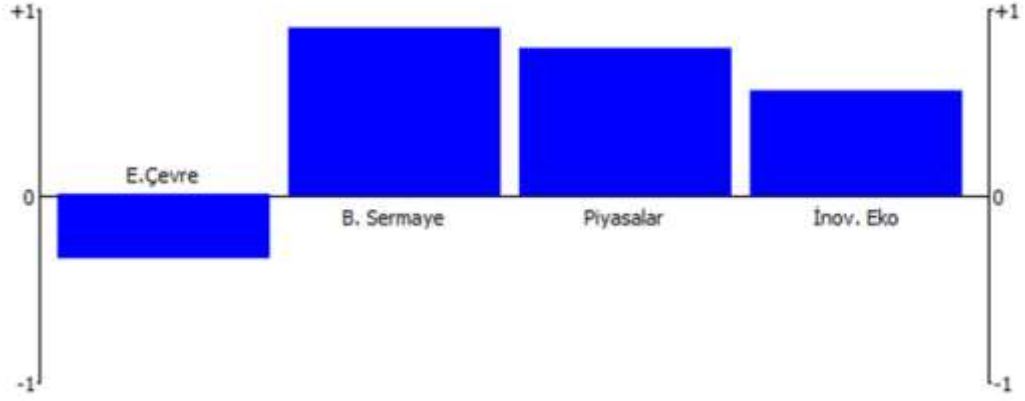
Şekil 13’de görüldüğü gibi, ince mavi çizgilerle gösterilen kriterlere yakın olan alternatifler (ülkeler), ele alınan kriter yönünden avantajlı olan ve bu kriter yönüyle performansı yüksek olan ülkelerdir. Buna göre; Azerbaycan inovasyon ekosistemi ve piyasalar kriterlerine daha yakın konumda bulunduğu için bu kriterler açısından rekabette daha üstün durumdadır. Türkiye açısından rekabette en etkili olan kriter ise piyasalar kriteridir. Rusya optimal çizgiye en yakın konumda olduğu için kriterler açısından en iyi konumda bulunan ülkedir. Etkinleştirici çevre kriterinin etkili olduğu ülke Gürcistan ve Beşeri sermaye açısından ise etkili olan ülkenin Ermenistan olduğu söylenebilir.

GAIA geometrik gösteriminde, rekabet eksenlerini gösteren vektörlerin uzunluğu da alternatiflerin belirlenmesinde ayrıştırıcı olarak kullanılabilir. Bu mavi vektörler uzun olduğu zaman ilgili kriterlerin karar çubuğunu etkilemedeki öneminin fazla olduğu ifade edilir. Şekil 13’de görüldüğü gibi, etkinleştirici çevre ve piyasalar kriterlerine ait vektörlerinin uzunluğu diğerlerinden daha uzun olduğundan bu kriterlerin optimal kararı (performansı) daha fazla etkilediği yorumu yapılabilir.

Şekilde görüldüğü gibi, piyasalar, inovasyon ekosistemi ve beşeri sermaye kriterleri birbiri ile aynı doğrultuda ve yakın olduklarından dolayı üç kriterin birbiri ile uyumlu olduğu ifade edilebilir. Etkinleştirici çevre kriterinin ise diğer kriterlere göre daha zıt doğrultuda ve uzak olduğu için diğerleriyle uyumsuz olduğu yorumu yapılabilir.

2. Kriterler Açısından Türkiye Profiline Rusya ve Tacikistan Profilleriyle Karşılaştırılması

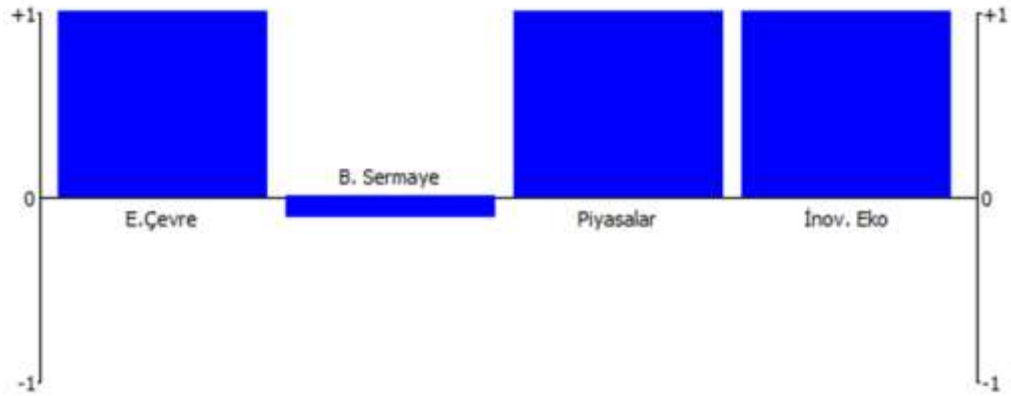
Analizin bu kısmında Promethee GIA geometrik düzlemi üzerinde Türkiye alternatifini en iyi alternatif olan Rusya ve en kötü alternatiflerden biri olan Tacikistan ile rekabetçilik endeks kriterleri açısından karşılaştırması yapılmıştır.

Şekil 14. Türkiye Alternatifinin Profili

Şekil 14’de görüldüğü gibi, Türkiye’nin beşeri sermaye, piyasalar ve inovasyon ekosistemi kriterlerinin pozitif yönünden performansa katkı sağladığı (performansı artırdığı) ve beşeri sermaye kriterinin ise negatif yönünde performansa katkı sağladığı (performansı azalttığı) görülmektedir.

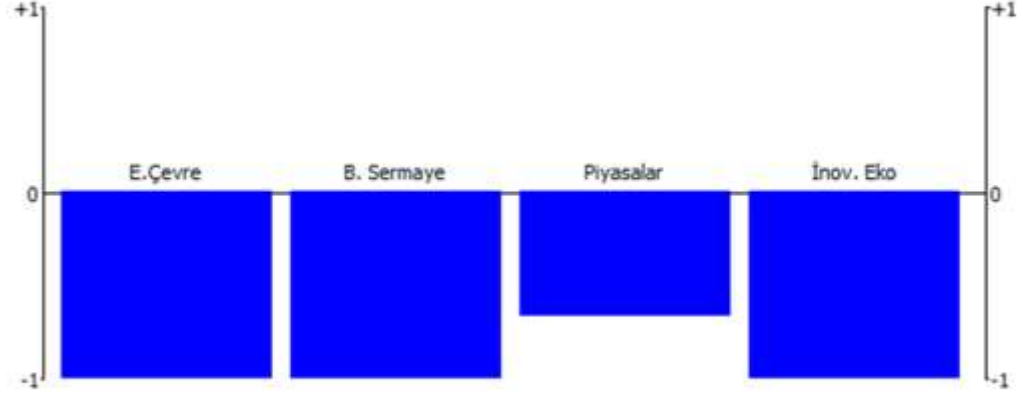
Aşağıda Şekil 15’de Türkiye’ye göre daha iyi konumda bulunan Rusya’nın rekabetçilik endeks kriterlerine göre profili gösterilmiştir.

Şekil 15. Rusya Alternatifinin Profili

Şekil 15’de görüldüğü gibi Rusya alternatifinin; etkinleştirici çevre, piyasalar ve inovasyon ekosistemi kriterlerinin performansa katkısı pozitif yönde olduğundan rekabet gücünü artırıcı etkilerinin olduğu yorumu yapılabilir. Beşeri sermaye kriterinin ise performansını negatif yönde etkilediği söylenebilir.

Buna göre Türkiye ve Rusya profillerine birlikte bakıldığında, Türkiye'nin beşeri sermaye konusunda Rusya'ya göre daha iyi olduğu ancak diğer kriterlerde daha geride olduğu söylenebilir. Aşağıda Şekil 16'da Tacikistan alternatifinin profili gösterilmiştir.

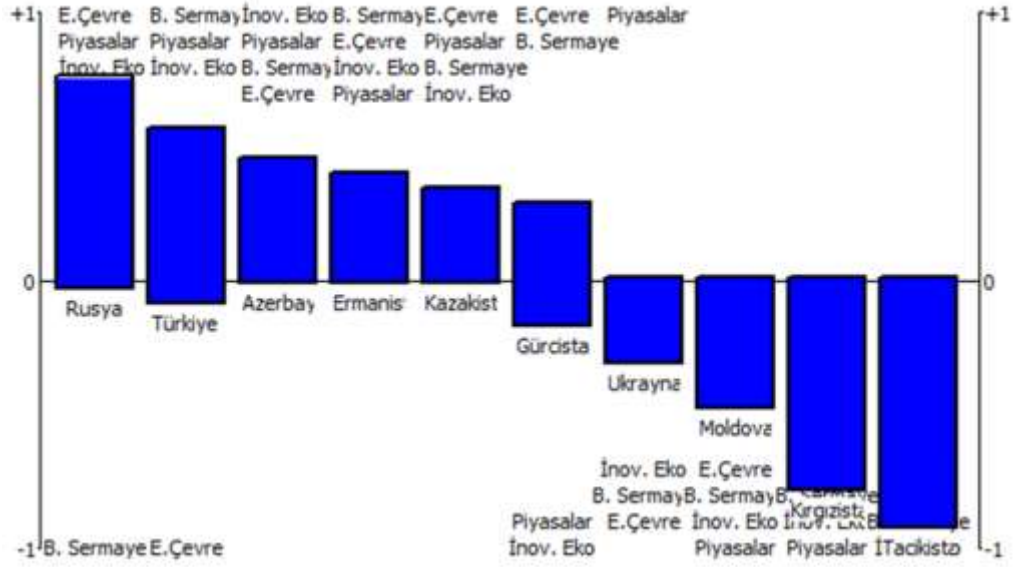

Şekil 16. Tacikistan Alternatifinin Profili

Şekil 16'da görüldüğü gibi Tacikistan alternatifinin tüm kriterlerinde performansa katkısı negatif yönde olduğundan rekabet gücünü azaltıcı etkilerinin olduğu yorumu yapılabilir. Piyasalar kriterinin diğer kriterlere göre daha iyi olduğu söylenebilir.

Türkiye ve Tacikistan profillerine karşılıklı olarak bakıldığında; birbirlerine uzak profiller olduğu özellikle beşeri sermaye, piyasalar ve inovasyon ekosistemi kriterlerinin Türkiye'ye pozitif yönde katkıda bulunurken Tacikistan profilinde tam tersi bir durum görülür. Buna göre, Türkiye profilinin Tacikistan profiline göre tüm kriterler yönünden daha iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür.

Aşağıda Şekil 17'de çalışmada ele alınan dört kriterin tüm alternatifleri (on ülke) etkileme düzeyleri ve etki yönleri (Promethee Rainbow) gösterilmiştir.

Şekil 17. Kriterlerin Alternatifleri Etkileme Düzeyleri ve Yönleri)

Şekil 17’de görüldüğü gibi Promethee II ile elde edilmiş tüm alternatiflerin net değerlerin bölümleri ayrılmış halini göstermektedir. Çalışmadaki her bir alternatif dikkate alınıp kriter sayısı kadar dilimlere ayrılmaktadır. Her bir dilim de söz konusu alternatifin net PHi değerini ilgili kriterin ağırlığını dikkate alarak katkısını göstermektedir. Buna göre pozitif dilimlerin toplamından negatif dilimlerin toplamı çıkarıldığında ulaşılan değer alternatifi net PHİ skoruna eşit olmaktadır. Tüm kriterleri PHi değerine pozitif yönde etkide bulunan alternatifler sırasıyla; Azerbaycan, Ermenistan ve Kazakistan ülkeleridir. Tüm kriterleri PHi değerine negatif yönde etkide bulunan alternatifler ise Moldova, Kırgızistan ve Tacikistan ülkeleridir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme ile birlikte ekonominin bütün bölümlerinde rekabet baskıları meydana gelmiş ve bu baskılar hükümetleri de dahil edecek biçimde büyümüştür. Bunun yanı sıra ülkelerin uluslararası rekabet gücünün ölçülmesi ihtiyacı da doğmuştur. Dünya’da çeşitli kurumlar tarafından ülkelere ilişkin pek çok nitel ve nicel gösterge yardımıyla değişik metotlar kullanılarak rekabet gücü ölçülmeye çalışılmaktadır. Böylelikle ülkelerin ekonomik büyüme kapasitelerini arttırma konusundaki performanslarının belirleyicilerinin ortaya koyulması ve böylece hem iş dünyasının yöneticileri hem de politika uygulayıcıları için bir fikir kaynağı sunulmaktadır.

Çalışmada Dünya Ekonomik Forumu (WEF) ’nun ülkelerin rekabet gücünü ölçmek üzere kullandığı Küresel Gelişmiş Endeksi verileri kullanılarak PROMETHEE GAIA Yöntemiyle Avrasya Ülkelerinin Performanslarının Değerlendirilip ve Türkiye ile karşılaştırılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre Promethee sıralama tablosunda Avrasya ülkeleri arasında en yüksek net akım değerlerine (-1ve 1) sahip ülkeler sıralanmıştır. Buna göre en yüksek net akım değerine sahip ülke Rusya (Phi: 0,7222) sonrasında Türkiye (Phi: 0,4722) gelmektedir. Sıralamada en düşük net akım değeri Tacikistan (Phi: -0,9167) ülkesidir.

GIA geometrik düzlemden elde edilen sonuçlara göre; Azerbaycan inovasyon ekosistemi ve piyasalar kriterlerine daha yakın konumda bulunduğu için bu kriterler açısından rekabette daha üstün durumdadır. Türkiye açısından rekabette en etkili olan kriter ise piyasalar kriteridir. Rusya optimal çizgiye en yakın konumda olduğu için kriterler açısından en iyi konumda bulunan ülkedir. Etkinleştirici çevre kriterinin etkili olduğu ülke Gürcistan ve Beşeri sermaye açısından ise etkili olan ülkenin Ermenistan olduğu söylenebilir. Piyasalar, inovasyon ekosistemi ve beşeri sermaye kriterleri birbiri ile aynı doğrultuda ve yakın olduklarından dolayı üç kriterin birbiri ile uyumlu olduğu ifade edilebilir. Etkinleştirici çevre kriterinin ise diğer kriterlere göre daha zıt doğrultuda ve uzak olduğu için diğerleriyle uyumsuz olduğu görülmektedir.

Türkiye ve Rusya profillerine birlikte bakıldığında, Türkiye’nin beşeri sermaye konusunda Rusya’ya göre daha iyi olduğu ancak diğer kriterlerde (Etkinleştirici Çevre, Piyasalar ve İnovasyon Ekosistemi) daha geride olduğu görülür. Türkiye ve Tacikistan profillerine karşılıklı olarak bakıldığında; birbirlerine uzak profiller olduğu özellikle

beşeri sermaye, piyasalar ve inovasyon ekosistemi kriterlerinin Türkiye'ye pozitif yönde katkıda bulunurken Tacikistan profilinde tam teri bir durum görülür. Buna göre, Türkiye profilinin Tacikistan profiline göre tüm kriterler yönünden daha iyi durumda olduğu görülmektedir.

Promethee Rainbow garafında; Phi değerine göre sıralanan ülkelerin, belirtilen kriterlerin etkileme düzeyi ve yönleri gösterilmektedir. Rusya'ya Etkinleştirici Çevre, Piyasalar, İnovasyon Ekosistemi pozitif katkı sağlarken; Beşeri sermaye negatif yönde etkilemektedir. Türkiye'ye ise Beşeri Sermaye, Piyasalar ve İnovasyon Ekosistemi Pozitif katkı sağlarken Etkinleştirici Çevre negatif yönde etkilemektedir. Tüm kriterleri PHi değerine pozitif yönde etkide bulunan alternatifler sırasıyla; Azerbaycan, Ermenistan ve Kazakistan ülkeleridir. Tüm kriterleri PHi değerine negatif yönde etkide bulunan alternatifler ise Moldova, Kırgızistan ve Tacikistan ülkeleridir.

Sonuçları Türkiye açısından değerlendirdiğimizde;

Beşeri Sermaye yönünden Avrasya ülkelerine göre en iyi durumda olması rekabet gücünü arttırmak için bu avantajın geliştirilmesi ve sürdürülmesini sağlamaya yönelik gerekli politikalar hayata geçirilmelidir.

Piyasalar yönünden baktığımızda Avrasya ülkelerine göre daha iyi durumda olmasına karşın büyüklüğünün ve etkinliğinin artırılması gereklidir.

Türkiye'nin İnovasyon yeteneğinin geliştirmesi ve farklı stratejiler uygulayan ülkeleri takip etmesi önemlidir. Bu bağlamda küresel rekabette gücünü arttırabilmesi için İnovasyon Ekosisteminin tam olarak kurulması gerekir.

Etkinleştirici Çevre yönünden çok geride olmamız bu yönde yeni adımlar atılması ve eksiklerin belirlenip giderilmesinin gerekli kıldığını göstermektedir. Bu yönde yapılacak çalışmalar Türkiye'nin küresel rekabette önemli mesafe kat etmesini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akal, Mustafa; Kabasakal, Ali ve Gökmenoğlu, Seyit M. (2012). OECD Ülkelerinin Rekabet Gücünü Açıklayıcı Kurumsal ve Karma Modeller, Business and Economics Research Journal, Cilt.3, Sayı.1, ss.109-130.
- Akgemci, Tahir (2008). Stratejik Yönetim (2. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aktan, Coşkun Can (2010). Türkiye’de Üretim ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, No 2, ss.166-197.
- Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Y (2004). Rekabet Gücü ve Türkiye, Ankara, Ajans Türk Basım ve Yayın.
- Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Y. (2004). Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
- Albayrak, Ayşe Nur ve Erkut, Gülden (2010). Türkiye’de Bölgesel Rekabet Gücü Analizi, MEGARON, 5(3), s.s.137-148.
- Altay, Asuman (2017). Dünya Ekonomik Forumu ve Küresel Rekabet Politikaları Üzerindeki Etkileri, Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı.10, ss.25-34.
- Altay, Asuman ve Pazarlıoğlu, M. Vedat (2007). Uluslararası Rekabet Gücünde Beşeri Sermaye: Ekonometrik Yaklaşım, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi, Sayı.12, Yıl.9, ss.96-108.
- Amca, Hasan; Süreç, Yenal ve Çerkez, Aytaç (2019). Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Rekabet Edebilirlik Raporu 2018-2019.
- Ansal, H., (2004) Geçmiş ve Gelecekte Ekonomik Gelişmede Teknolojinin Rolü, s. 35-58, In: Teknoloji (Eds: Mahmut Kiper). Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği 50. Yıl Yayınları, Ankara.
- Arısoy, Ergun (2010). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri Promethee Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi Ve Endüstri İşletmeciliği Programı, İzmir.
- Asoğlu, İbrahim ve Eren, Tamer (2018). AHP, TOPSIS, PROMETHEE Yöntemleri ile Bir İşletme İçin Kargo Şirketi Seçimi, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 16, ss.102-122.
- Atik, Hayriye (2005). Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü (1. Baskı), Ankara, Detay Yayıncılık

- Atiyas, İzak ve Tatar Taşpınar, Zeren (2018). Türkiye'nin Küresel Rekabetçilik Endeksi Sıralaması Hakkında Değerlendirme, Rekabet Forumu TUSİAD Sabancı Üniversitesi Notlar, No.2018-2.
- Bayraktar, Yüksel ve Kaya, Halil İbrahim (2016). Yeni Ekonomi ve Değişen Rekabet Anlayışı: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt.9, Sayı.1, ss.89-106.
- Becerem, Ertan ve Kumcular, Yıldız (2016). Türkiye'nin Rusya Karşısındaki Rekabet Gücü Analizi: Rekabet İndeksi Bileşenleri Açısından Bir Değerlendirme, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı.1, ss.61-82.
- Bedir, Atila (2009). Uluslararası Ticarete Fiyata Dayalı Rekabet Gücü İle Endüstri-içi Ticaret Arasındaki İlişki: Türk İmalat Sanayi Örneği, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı
- Bedir, Atila (2012). Uluslararası Rekabet Gücü Kavramsal Çerçevesinde Türkiye İmalat Sanayii Sektörlerinin Rekabet Etme Biçimleri ve Uygun Politika Önerisi, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı. 14/1, ss.171-212.
- Boltho, Andrea (1996). The Assessment: International Competitiveness, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 12, No. 3, pp.1-16
- Buccrossi, P., vd. (2009). Competition Policy and Productivity Growth: An Empirical Assessment. Governance And The efficiency Systems, Discussion Paper No:283: 1-29.
- Budak, Seda Nur (2014). Promethee ve AHP Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri: Ankara Sağlık Bakanlığı Hastanelerinde Uygulama Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Budd, Leslie and Hirmis, Amer (2004). Conceptual Framework for Regional Competitiveness, Regional Studies, 38:9, Pp.1015-1028
- Camagni, Roberto (2001). On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading?, Urban Studies, Vol. 39, No. 13, Pp.2395–2411.
- Cartwright , Wayne R. (1993). Multiple Linked 'Diamonds' and The International Competitiveness of Export – Dependent Industries: The New Zealand Experience, Management International Review, pp. 55-70.
- Crnjac, M., Aljinovic, A., Gjeldum, N., Mladineo, M., (2019). Two-stage product design selection by using PROMETHEE and Taguchi method: A case study, C. 14, S.1, ss. 39-50

- Çiftçi, Hakkı ve Erşahinoğlu, Aliye (2016). Avrasya'nın Rekabet Gücü Türkiye, International Conference On Eurasian Economies, ss.870-879.
- Çivi, Emin ve Erol, İbrahim ve Erol, Ece D. (2008). Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar, Cilt.4, Yıl.4, Sayı.1, ss.1-22.
- Çoban, Orhan (2011). Rekabet ve Firma Stratejisi –Oyun Teorisi Temelli Türk Otomotiv Sanayii Örneği-, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları
- Dağdeviren, Metin (2008). Decision making in equipment selection: an integrated approach with AHP and PROMETHEE, J Intell Manuf, C. 19, ss. 397–406
- Dayan, Sefer (2016). Çok Kriterli Karar Verme Tekniklerine Dayalı Hisse Senedi Seçimi: Promethee Üzerine Bir Uygulama Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Delgado, Mercedes,; Ketels, Christian,; Porter, Michael E. and Stern, Scott (2014). The Determinants of National Competitiveness, NBER Working, Paper No. 18249
- Demir İbrahim (2006). “Bir Devlet Başarısızlığı Olarak Temsili Demokrasilerde Etkinsizlikler ve Sebepleri”, Ed. Coşkun Can Aktan, En Az Devlet En İyi Devlet Devlet Başarısızlığının Anatomisi, Çizgi Kitabevi
- Denizci, Gülseren ve Marangoz, Mehmet (2019). Avrasya Ekonomik Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Üyesi Ülkeler ile Türkiye'nin Dış Ticaretinin Karşılaştırmalı Analizi, AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt.7, Sayı.16, ss.414 – 431
- Dulupçu, Murat Ali (2001). Küresel Rekabet Gücü Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme (1. Baskı), Ankara, Nobel Yayıncılık
- Ege Bölgesi Sanayi Odası (2020). Dünya ve Türkiye Ekonomisi ve 2020 Yılından Beklentiler.
- Erdem, Ekrem ve Köseoğlu, Ahmet (2014). Teknolojik Değişim ve Rekabet Gücü İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt.9, Sayı.1.
- Erdemli, Muhyettin (2016). Rekabet Olgusu Ve Rekabet Gücünün Ekonomik Büyümeye Etkisi: Oecd Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.

- Ergün Bülbul, S. ve Köse, A. (2016). Türk Sigorta Sektörünün PROMETHEE Yöntemi ile Finansal Performans Analizi, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 38, Sayı: 1, ss. 187-210
- Gelashıvılı, Tatia (2019). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Performans Değerlendirmesi: AHP, Topsis ve Promethee Yöntemlerinin Karşılaştırılması Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir
- Genç, Tolga (2013). PROMETHEE Yöntemi ve GAIA Düzlemi, Afyon Kocatepe Üniversite İİBF Dergisi, C. 15, S.1, ss.133-154
- Gökmenoğlu, Seyit Muharrem; Akal, Mustafa ve Altunışık, Remzi (2012), Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler, Rekabet Dergisi, Cilt.13, Sayı.4, ss.3-43
- Güney, Cengiz (2017). Visual promethee ile yatırımcılar açısından sektörlerin değerlendirilmesi, TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, C.9, S.34, ss.177-187
- Ismail, Rıttan (2019). Rekabet Gücü Açısından Avrupa Birliği Ve Türkiye Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaştırmalı Analizi Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Edirne
- İlkay, Salih Çağrı (2019). Beşeri Sermaye İle Uluslararası Rekabet Gücü Arasındaki İlişki: Türkiye Ve Seçilmiş Diğer G20 Ülkeleri Üzerine Bir Analiz Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kayseri
- İşyar, Ömer Göksel (2018). Avrasya ve Avrasyacılık, Dora yayınları, Bursa
- Jumashova, Maysa (2016). Türkmenistan Ekonomisi'nin Rekabet Gücünün Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yöntemi İle Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Uluslararası Ticaret Hukuku Ve Ab Anabilim Dalı.
- Kallo, Zakaria (2015). Katılım Bankalarının Performanslarının Değerlendirilmesi: Topsis ve Promethee Yöntemi ile Uluslararası Karşılaştırma Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Karaaslan, Ahmet ve Tuncer, Güner (2010). Uluslararası Rekabet Gücünün Artırılmasında Temel Devlet Politikaları, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı.26

- Karaca, Coşkun (2014). Kamu müdahalelerinin küresel rekabet gücü ve uluslararası doğrudan yatırımlar üzerindeki etkisi: Türkiye örneği, *International Journal of Human Sciences*, Cilt. 11, Sayı.1, ss.715-740
- Karahan, Mehmet (2019). *Teknoloji ve Yenilik Yönetimi* (1. Baskı), Akademisyen Kitapevi
- Kaya, Hasan (2014). *Stratejik Yönetimde Rekabet Stratejileri Adıyaman'da Bulunan Kobi'lere Bir Uygulama Yüksek Lisans Tezi*, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman
- Kırankabes, Mustafa Cem (2006). *Küresel Rekabet Gücü Boyutunda AB Ülkeleri ile Türkiye'nin Karşılaştırılmalı Analizi*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 16, ss.231-254
- Kitson, Michael,; Martin, Ron and Tyler, Peter (2010). *Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept?*, *Regional Studies*, Vol. 38.9, Pp. 991–999
- Kocaoğlu, İhsan Ulaş (2013). *Firma Rekabet Gücünü Artıran Faktörler Ve Kümelenme Yaklaşımı: Türkiye Doğal Taş Kümelenmelerinin Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Koç, Murat ve Ozbozkurt, Onur Basar (2014). *Ulusların Rekabet Üstünlüğü ve Elmas Modeli Üzerine Bir Değerlendirme*, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 2, Sayı. 3, ss.85-91
- Konuşkan, Özlem ve Uygun, Özer (2014). *Çok Nitelikli Karar Verme (Maut) Yöntemi ve Bir Uygulaması*, Karabük/Sakarya Üniversitesi Ortak Program, Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Mühendisliği ABD, Akademik Platform, 1403-1412
- Kum, Hakan (1998). *Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler: Yeni Yaklaşımlar*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sayı: 14.
- Kumral, Neşe (2008). *Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar*, Ege University Working Papers in Economics 2008, Working Paper No. 08 / 02, ss.1-14
- Kurnaz, Emre (2016). *Türkiye'de Bölgesel Rekabet Gücünün Ölçümü Ve Rekabetçiliğin Göç Üzerine Etkisi Yüksek Lisans Tezi*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- M.E.Porter (1994). *"Ulusların Rekabetçi Üstünlüğü"*, Derleyen: M.Özel, *Küresel Rekabet*, İstanbul

- Manavkat, Gökçe (2014). Uluslararası Rekabet Gücünün Belirleyenleri: Türk İmalat Sanayi Üzerine Ampirik Analiz Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İzmir
- Markusen, J. R. (1992), “Productivity, Competitiveness, Trade performance and real Income: the Nexus Among Four Concepts”, Minister of Supply and Services, Canada, s: 8
- Mcfetridge, D. G. (1995) “Competitiveness: Concepts and Measures”, Occasional Paper, Number: 5, Canada, s. 11
- Nabi İjaz and Manjula Luthria, “Building Competitiveness: A Roadmap and Policy Guide”, Ed. İjaz Nabi, Building Competitive Firms: Incentives and Capabilities, Washington, DC, USA: World Bank Publications, pp: 1-28, 2002
- Ovalı, Serap (2014). Küresel Rekabet Gücü Açısından Türkiye'nin Konumu Üzerine Bir Değerlendirme, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Yıl.7, Sayı. 13. ss.18-36
- Özder, Adem (2013). Avrasya Kavramı ve Önemi, Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID),11/2, ss.65-88
- Özer, Yunus Emre (2007). Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, ss.389-408
- Petrariu, I. R., Bumbac, R., Ciobanu, R. (2013). Innovation: a path to competitiveness and economic growth. The case of CEE countries. Theoretical and Applied Economics, 20(5): 15-26.
- Rondinelli Dennis A., “Making Metropolitan Areas Competitive and Sustainable in the New Economy”, Journal of Urban Technology, Volume 8, Number 1, pages 1-21, 2001
- Sandıklı, Atilla (2011). Jeopolitik ve Türkiye: Riskler ve Fırsatlar, Bilgesam yayınları, Ankara
- Saygılıoğlu Nevzat ve Selçuk Arı (2002). Etkin Devlet Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi, Sabancı Üniversitesi Yayınları
- Saygın, Emre ve Yamak, Tahsin (2017). Küresel Sistemde Devletlerarası Ekonomik Rekabetin Belirleyicileri: Körfez Ülkeleri İçin Bir İnceleme, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt. 5, Sayı. 1, ss. 13-48

- Scopelliti, A. D. (2009). Competition And Economic Growth: An Empirical Analysis For A Panel Of 20 OECD Countries. Munich Personal Repec Archive, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/20127/> (15.03.2016)
- Sekizkardeş Dabak, Merve (2019). Uluslararası Rekabet Gücünde Teknolojik Gelişmelerin Önemi: Pazarlamayı Etkileyen Teknolojik Gelişmeler Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul
- Soba, Mustafa (2012). Promethee yöntemi kullanarak en uygun panelvan otomobil seçimi ve bir uygulama, Journal of Yasar University, C.28, S.7, ss.4708-4721
- Sönmez, Gürkan ve Kasımoğlu, Murat (2014). Sürdürülebilir Rekabet Avantajının Kaynağı: Endüstri Temelli Teori ve Kaynak Temelli Teori Çerçevesinde, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, Yıl.13, Sayı.25, s. 63-90
- Sönmez, Rukiye ve Kasımoğlu, Murat (2014). Sürdürülebilir Rekabet Avantajının Kaynağı: Endüstri Temelli Teori Ve Kaynak Temelli Teori Çerçevesinde, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, Yıl. 13, Sayı. 25, ss.63-90
- Şenkayas, Hüseyin ve Hekimoğlu, Haluk (2013). Çok kriterli tedarikçi seçimi problemine Promethee yöntemi uygulaması, Verimlilik Dergisi, S.2, ss.63-80
- Şenoğlu, Emin Berkay (2020). Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları Ve Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Bist 100'de İşlem Gören Gyo'ların Performans Analizi Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Programı, İzmir.
- Tekin, Mahmut ve Zerenler Muammer (2013). Bir Rekabet Aracı Olarak Esneklik ve Esnek İşletmeler (4. Baskı), Konya, Günay Ofset Matbaacılık
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (2019). Dünya Ekonomik Forumu (WEF), Küresel Rekabetçilik Raporu 2019
- Türkmen, Mevhibe ve Aynaoğlu, Yeliz (2018). Küresel Rekabet Endeksi Göstergelerinin Küresel İnovasyon Endeksi Üzerindeki Etkisi, Business & Management Studies: An International Journal, Cilt.5, Sayı.4, ss. 257-282
- Tüysüzoğlu, Göktürk (2013). Milenyum Sonrası Türk Dış Politikası: Yeni Osmanlıcılık ve Türk Avrasyacılığı Ekseninde İnşa Edilen Bir Pragmatizm, Alternatif Politika, Cilt 5, Sayı:3

- Urfalıoğlu, Fatma ve Genç Tolga (2013). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri ile Türkiye'nin Ekonomik Performansının Avrupa Birliği Üye Ülkeleri ile Karşılaştırılması, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı.2, ss.329-360
- Vural İ. Yaşar, "Uluslararası Rekabet Gücünün Teşvikinde Devletin Rolü", Ed: Aktan C.Can, Dilek Dileyici, İ. Yaşar Vural, Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası, Seçkin Yayıncılık, ss:179–200, 2006
- Yıldırım, B.Fatih ve Önder, Emrah (2018). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemler (3.Baskı), Bursa, Dora Yayıncılık
- Yılmaz, Burcu (2010). Ekipman Seçimi Problemi İçin Bulanık Promethee ve 0-1 Hedef Programlama Yöntemlerinin Bütünleşik Kullanımı Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Yorgancılar, Fatma Nur (2011). Sürdürülebilir Rekabet Anlayışı Olarak Yenilik Yeteneği, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 11(21), ss.379-476
- Yurttañıkırmaz, Ziya Çađlar (2014). Seçilmiş Ülkelerde Rekabet Gücünün Belirleyicileri ve Büyüme İlişkileri Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Erzurum.

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FORM
30

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI BENZERLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı	Sariye PEŞMEN
Öğrenci Numarası	182216108
Anabilim Dalı	İŞLETME
Programı	Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Mehmet Karahan
Tez Başlığı (Türkçe)	Küresel Rekabereçlik Endeksi Verilerine Göre Türkiye İle Avrasya Ülkelerinin Rekabet Gücünün PROMETHEE GAIA Yöntemiyle Karşılaştırılması

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 109 sayfalık kısmına ilişkin, 16/10/2020 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksi takdirde tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Doç. Dr. Mehmet KARAHAN

Danışmanın Adı-Soyadı

(İmzası)

Prof. Dr. Kerem PEKİR

Anabilim Dalı Başkanı

(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

Firat Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
23119 - Elazığ / TÜRKİYE

<http://sosbe.firat.edu.tr/>

Telefon : +90 424 241 5480
Fax : +90 424 233 2180
e-posta : sosbilens@firat.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Sariye Peşmen, 1991 yılında Bingöl'ün Genç ilçesinde doğdu. İlköğretimi Genç ilçesinde ve lise eğitimini İzmir'in Balçova ilçesinde tamamladı. 2014 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden mezun oldu. 2019 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

Telefon: 05373392716

E-mail: pesmensariye@gmail.com

